

Kulttuuri ja hoiva kohtaavat

Etäkohteiden henkilökunnan toimijuus Etäevent-konserttien
pilotoinnissa

Marjukka Colliander

Musiikintutkimuksen pro gradu -tutkielma

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Tampereen yliopisto

Kesäkuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

COLLIANDER, MARJUKKA: KULTTUURI JA HOIVA KOHTAAVAT. Etäkohteiden henkilökunnan toimijuus Etäevent-konserttien pilotoinnissa.

Pro gradu -tutkielma, 88 s.

Ohjaaja: Tarja Rautiainen

Musiikintutkimus

Kesäkuu 2014

Pro gradu -tutkielmani on tutkimus kulttuurin ilmenemisestä hoiva-alan työntekijöiden toimijuudessa Etäevent-hankkeen pilotoinnin toteutuksen aikana. Etäevent, uudelta nimeltään MUKANA, on Tampere-talon uusi palvelu, jossa etäkonsertteja lähetetään sosiaali- ja terveysalan laitoksiin etäyhteyden kautta. Työssäni tarkastelen hoivan ja kulttuurin rajapintoja; mitä tapahtuu, kun kulttuuripalvelujen tuottaja tuo laitoksiin kulttuuritapahtuman.

Tutkimusaineistoni koostuu kymmenestä etäkonsertti-kohteiden henkilökunnan teemahaastattelusta sekä konserttitilanteissa tehdystä havainnoinnista. Ammatillista toimijuutta käsittelevässä teoriaosuudessa pohdin lisäksi hoivan ja kulttuurin käsitteiden teoreettista taustaa sekä tutkimuksessa käytetyn menetelmän neksusanalyysin teoreettisia lähtökohtia ja soveltamista.

Analyysiosion olen jaotellut neksusanalyysin mukaisesti kolmeen osaan; 1) vuorovaikutusjärjestys 2) paikan diskurssit 3) toimijahistoriat. Näissä kokonaisuuksissa paneudun aineistosta löytämiini aihepiireihin, jotka vaikuttavat henkilökunnan toimijuuteen ja etäkonsertin toteutumiseen. Vuorovaikutusjärjestyksen ja toimijahistorioiden kautta tarkastelen etäkonsertin toteutumista käytännön tasolla. Paikan diskurssien kautta havainnoin Etäeventiä ilmiönä yhteiskunnallisessa kontekstissa. Analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysia käyttäen.

Tutkimukseni mukaan Etäevent on joustava palvelu, jota voidaan soveltaa erilaisissa sosiaali- ja terveysalan laitoksissa. Etäkonsertti tarjosi etäkohteiden asiakkaille ja henkilökunnalle virkistystä ja positiivista vaihtelua arkeen. Työni osoittaa, että palvelun tuominen laitoksiin ei kuitenkaan ole ongelmattonta ja etäkonserttiin valmistautuminen edellyttää ennakkovalmisteluja hoiva-alan laitoksen työntekijöiltä. Osoitan työssäni niitä haasteita, joita toteutusvaiheessa saattaa ilmetä. Henkilökunnan toimijahistoriat ja paikan sosiokulttuuriset olosuhteet vaikuttavat siihen millainen etäkonsertista muotoutuu.

Työssäni osoitan, että käsitteiden määrittely vaikuttaa siihen, miten yhteiskunnallisella tasolla puhutaan kulttuurin ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Totean myös kulttuuri-käsitteen tarkemman tarkastelun olevan tarpeen, sillä yhteiskunnallisella tasolla määrittely vaikuttaa hyvinvointipoliittisiin päätöksiin. Tutkimustulosteni mukaan kulttuurin saavutettavuuden lisääminen on ideologinen lähtökohta, jota tulisi tarkastella tarkemmin käsitteellisellä ja käytännön tasolla.

Avainsanat: Etäevent, etäkonsertti, kulttuuri, hoiva, hyvinvointi, ammatillinen toimijuus, neksusanalyysi, Tampere-talo

KUVIOT

Kuvio 1. Etäkonsertin muotoutumiseen vaikuttavat olosuhteet	31
Kuvio 2. Etäkonsertin järjestäminen ja mahdollisuudet	35
Kuvio 3. Diskurssisysteemi	56
Kuvio 4. Etäkonsertin järjestämiseen liittyvät haasteet	72

Sisällys

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	2
1.2 Tutkimusongelma	5
1.3 Aineisto ja hankinta	6
2 TEOREETTINEN TAUSTA JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	8
2.1 Hoivan ja kulttuurin käsitteistä	10
2.2 Ammatillinen toimijuus	13
2.3 The nexus of practice, neksusanalyysin teoreettinen lähtökohta	16
2.4 Nexsanalyysi menetelmänä	19
3 ANALYYSI	22
3.1 Vuorovaikutusjärjestys	23
3.1.1 Konsertin järjestelyt erilaisissa ympäristöissä	28
3.1.2 Etäkonsertin mahdollisuudet	36
3.2 Paikan diskurssit	40
3.2.1 Lainsäädäntö ja resurssit	41
3.2.2 Saavutettavuus ja osallisuus	43
3.2.3 Paikalliset toimintakulttuurit	45
3.2.4 Kuntoutus ja ennaltaehkäisy -diskurssit	49
3.2.5 Konserttikäytäntö	52
3.3 Toimijahistoriat	55
3.3.1 Toimijahistorioiden suhde vuorovaikutusjärjestykseen	57
3.3.2 Toimijahistorioiden suhde paikan diskursseihin	62
3.3.3 Toimijahistorioiden merkitys etäkonsertin onnistumisessa	64
4 POHDINTA	65
4.1 Kulttuurin käsitteen ongelmallisuus	66
4.2 Henkilökunnan toimijuus ja toteutuksen haasteet	69
4.3 Hoivan ja kulttuurin kohtaaminen	73
4.4 Kulttuurin ja hyvinvoinnin välinen yhteys	76
5 LOPUKSI	79
6 LÄHTEET	83

1 JOHDANTO

”Kokemuksia... elämyksiä... olen elossa ja nautin”

Yllä oleva kuvaus on erään hoitolaitoksen työntekijän pohdintaa siitä, millaisia vaikutuksia kulttuurisella toiminnalla on hyvinvointiin. Ruotsissa tehdyn laajan seurantatutkimuksen perusteella kulttuuritapahtumiin osallistuminen vähensi kuolleisuutta. (Konlaan, Bygren & Johansson, 2000.) Myös Suomessa on havaittu kulttuurin terveyttä edistävä vaikutus. Kulttuuria on tarjottu jo reseptilläkin. Turussa lääkärit jakoivat vuoden 2011 aikana terveyskeskusvastaanotoillaan lähes 5500 kulttuurireseptiä (Turun kaupunki). Resepti oli käytännössä palveluseteli, jonka sai vaihtaa vapaalipuksi kulttuuritapahtumaan. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä suhdetta on tutkittu ja kulttuurin on todettu vaikuttavan hyvinvointia edistävasti. Toisaalta on vaikea osoittaa tekijöitä näiden vaikutusten taustalla. Lisääkö hyvinvointia konsertissa kuunneltu musiikki vai esimerkiksi ystävän kanssa konsertissa vietetty aika ja yhteisöllisyys?

Kulttuurin saavutettavuus on ajankohtainen aihe, sillä käytännössä kulttuuriset palvelut eivät ole kaikkien saatavilla esimerkiksi taloudellisista tai fyysisistä syistä. Kulttuurisen tasa-arvon nähdään olevan tärkeää. Mikäli kulttuurin ajatellaan kuuluvan kaikille, palvelujen on kohdattava erityisasemassa olevat asiakkaat siellä missä he ovat. Kulttuurin saavutettavuuteen on panostettu erilaisten hankkeiden ja projektien kautta. Koska asia näyttäytyy julkisissa keskusteluissa tärkeänä, haluan pohtia tässä työssä sitä, miksi sen nähdään olevan tärkeää. Pohdin myös kulttuuria ja siihen liittyviä käsityksiä; mitä kulttuurilla todellisuudessa tarkoitetaan.

Työni tarkastelun keskiössä on Tampere-talon Etäevent-hanke¹ ja sen toteutus. Hankkeen pilottikokeilu toteutettiin syksyllä 2013. Sellaisille asiakkaille, jotka ovat estyneitä saapumaan Tampere-taloon

¹ Tampere-talon Etäeventinä tunnetuksi tullut palvelu, suorana verkossa lähetettävä konsertti tai tapahtuma, on saanut uuden nimen: MUKANA. Englanninkielinen nimi on Event Online (<http://www.tampere-talo.fi/media/9-4-2014-tampere-talon-etäevent-palvelu-tunnetaan-nyt-nimellae-mukana>) Käytän tässä tutkimuksessa pilottivaiheessa käytettyä Etäevent -nimeä.

konserttiin paikan päälle, tarjottiin mahdollisuus osallistua konserttiin internetin välityksellä. Etäeventissä uuden teknologian avulla toteutuu asioita, joita itse pidän tärkeänä ihmisten hyvinvoinnille: yhteisöllisiä kokemuksia ja kulttuurisia elämyksiä. Etäpalvelun nähdään tarjoavan mahdollisuuden säilyttää nämä elementit elämäntilanteessa, jossa ne muutoin saattavat jäädä pois olosuhteiden vuoksi. Vaihtoehtoisesti Etäevent tarjoaa jollekin mahdollisuuden tutustua kulttuuripalvelujen tuottajan tarjontaan ensimmäistä kertaa elämässään.

Tampere-talo pyysi Tampereen yliopistolta tutkimusapua hankkeen seuraamiseen. Osallistuin tutkimusprojektiin osana tutkimusryhmää, jonka kanssa olemme seuranneet hankkeen toteutuksen vaiheita alusta saakka. Uuden ilmiön tutkiminen on hedelmällistä ja tärkeää. Tiedossamme ei ole tällä hetkellä muita vastaavia kokeiluja, joissa kulttuuripalvelujen tuottajan tarjontaa tuodaan terveys- ja sosiaalialan laitoksiin teknologiavälitteisesti.

Tahdon työni kautta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun kulttuurin ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Laajemman näkökulman taustalla on kuitenkin käytännön tasolla paljon pohdittavaa. Olen kiinnostunut kulttuurisen ilmiön monitahoisuudesta. Sen sijaan, että tarkastelisimme konserttitilaisuuden musiikkia ja sen vaikutuksia kuulijoiden todellisuuteen, voimme saada uudenlaista tietoa samasta tilaisuudesta, havainnoimalla laajemmin kaikkia niitä tekijöitä, jotka liittyvät ihmisten toimintaan konsertissa. Tutkimuksessani tarkastelen kulttuurin ja hoivan rajapintoja ja avaan ikkunan erilaisiin laitoksiin ja erilaisten työntekijöiden toimijuuteen.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Etäeventin tavoitteena oli luoda Tampere-talon konsertti- ja kokoustapahtumiin uusi palvelu. Etäevent on etäkonsertti, joka välitetään internetin kautta sosiaali- ja terveysalan laitoksiin. Konserttien pilotointi toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella syksyllä 2013. Hanke toteutettiin yhteistyössä Tampere Filharmonian ja Tampereen kaupungin kanssa.

Formaattina Etäevent on uusi, eikä etäkonsertille ollut mitään standardia ja ennalta määrättyjä käytäntöjä. Vastaavaa sosiaali- ja terveysalan toimijoille tarjottua palvelua ei ole järjestetty aiemmin. Onhan internet ja striimaus, (video- ja äänikuvan lähettäminen suorana internetin välityksellä) jo yleisesti

tunnettu käytäntö, mutta uutta tässä konseptissa on se, että ensimmäistä kertaa striimataan kulttuuripalvelujen tuottajan tapahtuma hoivalaitoksiin.

Välitetyt konsertit olivat Tampere-talon normaalin ohjelmiston konsertteja. Tampere-talolla konsertti kuvattiin robottikameroiden avulla. Sieltä se välitettiin internetin kautta etäkohteisiin, joissa konsertti esitettiin valkokankaalta etäyleisölle reaaliaikaisesti. Tampere-talossa esiintyneellä artistilla oli siten useampia yleisöjä; paikanpäällä olevan yleisön lisäksi myös etäyleisö internetin välityksellä. Artisti ei kuitenkaan nähnyt etäkohteisiin, sillä kamerayhteys oli yksisuuntainen.

Tampere-talon strategian (2013-2015) tavoitteena on edistää tasa-arvoa ja ihmisten kykyä toimia yhteiskunnassa ja panostaa hyvinvoinnin kehitykseen. Uusi strategia noudattaa samaa linjaa Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden saavutettavuusohjelman kanssa, joka pyrkii lisäämään ja helpottamaan palvelujen saavutettavuutta. (Tampere-talo 2012.) Etäevent-hanke on osa tätä strategista linjausta.

Yhteistyö Tampere-talon ja Tampereen yliopiston välillä alkoi, kun Tampere-talo pyysi tutkimusapua pilotoinnin kehittämisen tueksi. Yliopistolta on ollut 1.9.2013 alkaen mukana musiikintutkimusoppiaineesta neljän hengen tutkimusryhmä, jonka kanssa olemme seuranneet ja tutkineet hanketta eri näkökulmista. Ryhmään osallistui itseni lisäksi kolme maisterivaiheen opiskelijaa; *Annina Pimiä*, *Anna Rantanen* ja *Anne Teikari*, sekä musiikintutkimuksen professori *Tarja Rautiainen* ja yliopistonlehtori *Sanna Raudaskoski*. Tutkimme kukin hankkeen toteutusta eri näkökulmista. Oma näkökulmani tässä työssä keskittyy tarkastelemaan henkilökunnan kokemuksia Etäeventistä sekä kulttuurin ja hoivan kohtaamista eri kohteissa. Rantanen tutkii etäkohteiden asiakkaiden kokemuksia. Pimiä tarkastelee sitä, millainen konsertti Etäevent on, sekä miten yleisö ja artisti kohtaavat siinä. Teikari tutkii Tampere-taloa kulttuuripalvelujen tuottajana.

Pilotoinnin aikana tarjottiin Tampere-talon konsertteja etäyhteyden välityksellä sellaisille kohteille, joissa on asiakkaita, jotka eivät jostain syystä pääse Tampere-talon konsertteihin paikan päälle. Pilotointi toteutettiin 13.10.2013 - 22.12.2013 välisenä aikana. Kohteita oli neljä: TAYS:n nuorisopsykiatrian EVA-yksikkö, Kylmäkosken vankila, Pispán palvelukeskus ja Pappilanpuiston palvelukeskus. Etäkonsertteja toteutettiin neljä, joista yksi lähetettiin samanaikaisesti kahteen kohteeseen:

13.10.2013 Pitkäniemi: Jonne Aaron

15.11.2013 Pispán palvelukeskus: Filharmonia, toivotuimmat klassikot

21.12.2013 Pitkäniemi: Raskasta Joulua

22.12.2013 Pappilanpuiston palvelukeskus ja Kylmäkosken vankila: Vesa-Matti Loirin joulukonsertti

1-2 viikkoa ennen etäkonserttia kohteissa järjestettiin asiakkaita ja henkilökuntaa varten Etäeventin ennakkotapahtuma, jossa esiteltiin Tampere-taloa kulttuuripalvelujen tuottajana ja tiedotettiin Etäevent-hankkeesta ja tulevasta etäkonsertista. Kerroimme samassa yhteydessä myös omasta tutkimusprojektistamme. Esittelijänä paikalla olivat Tampere-talon omat edustajat sekä me tutkijat.

Tampere-talon mukaan Etäevent-palveluun kuuluu olennaisesti vuorovaikutus etäyleisön kanssa. (Tampere-talo 2014.) Etäeventin tavoite oli tarjota ensisijaisesti konserttielämys, mutta myös mahdollistaa vuorovaikutusta asiakkaiden ja artistin välille internetin välityksellä. Tätä varten konserttien yhteydessä järjestettiin joko ennen konserttia tai konsertin jälkeen *Meet and Greet -tuokio*², jonka aikana etäkohteiden asiakkaat saivat esittää artisteille kysymyksiä chat-yhteyden³ tai tekstiviestien välityksellä. Artistit itse vastasivat joko kameroiden välityksellä puhuen, tai chat-keskusteluun kirjoittamalla.

Seuraavaksi esittelen pilotin etäkonserttikohteet. Saimme joka kohteessa tutkimuslupan ja mahdollisuuden osallistua ennakkoesittelyyn ja konserttitilaisuuksiin havainnointimielessä. Tutkimuslupaa rajoitettiin ainoastaan Pitkäniemessä, jossa emme saaneet lupaa haastatella nuoria.

Pitkäniemen sairaala, TAYS:n nuorisopsykiatrian osasto, EVA-yksikkö on erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrinen tutkimus- ja hoitoyksikkö. Yksikkö on valtakunnallinen erityistason tutkimus- ja hoitopaikka, jonne nuoret tulevat Suomen nuorisopsykiatrisista yksiköistä tai sosiaalialan laitoksista. Evalla kuntoutetaan alle 18-vuotiaita nuoria, jotka tarvitsevat vakaviin mielenterveydellisiin ongelmiinsa liittyvien väkivalta- ja impulssiongelmien välttämiseksi turvaosasto-olosuhteita. Yksikkö on 12 sairaansijan hoito-osasto. (Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 2014.) Joidenkin nuorten vointi ei salli lähtemistä Pitkäniemen ulkopuolelle ja osa heistä ei ole poistunut alueelta kuukausiin.

Kylmäkosken vankila on 113-paikkainen suljettu laitos, jossa rangaistuistaan suorittavat pirkanmaalaiset vankeus-, tutkinta- ja sakkovangit. Keskivankiluku vuonna 2012 oli 138 ja vangit ovat miehiä. Kylmäkosken vankilassa työskentelee noin 80 henkilöä. (Rikosseuraamuslaitos 2014.) Yleisesti tarjolla olevat kulttuuripalvelut eivät ole Kylmäkosken vankilan vankien ulottuvilla. Vankilan asiakkaiden toiminta rajoittuu taloudellisten ehtojen ja voimavarojen puitteissa vankilassa järjestettyyn tai vankilan ulkopuolelta tilattuun palveluun sekä vapaaehtoistoimintaan.

² Meet and Greet voidaan käsittää esimerkiksi konsertin yhteydessä järjestettynä tilaisuutena, jossa artisti ja yleisön edustaja tapaavat. Etäeventissä tuokio järjestettiin internetin välityksellä ja siitä puhuttiin yleisesti Meet and Greet -tuokiona.

³ Chat on internetin välityksellä käytävä kirjoitettu keskustelu. Asiakkaat saivat esittää kysymyksiä tilassa olevan tietokoneen välityksellä. Joissakin kohteissa kirjoittajana toimi Tampere-talon vastuuhenkilö ja joissakin kohteissa asiakkaat kirjoittivat itse koneella kysymyksiä artisteille.

Pappilanpuiston ja Pispän palvelukeskukset ovat Tampereen kaupungin palvelukeskuksia, jotka tarjoavat kotona asuville ikäihmisille päivittäisiä palveluja: ateriamahdollisuuden lisäksi voi saada fysioterapia-, jalkojenhoito- ja parturi-kampaamopalveluja. Toiminta on avointa kaikille tamperelaisille ikäihmisille. Palvelukeskuksessa voi osallistua monipuoliseen harrastus- ja virkistystoimintaan ja tavata muita ikäihmisiä. Osa asiakkaista asuu aivan keskustan lähituntumassa. Esimerkiksi Tampereen Kotilinnasäätiöllä on Pappilanpuistossa 72 ikääntyvälle tai eläkeläiselle tarkoitettua vuokra-asuntoa. Palvelukeskustoiminnan tarkoituksena on edistää ikäihmisen asumista kotona mahdollisimman pitkään. Palvelukeskuksissa on jonkin verran hyväkuntoisia ikäihmisiä, mutta myös niitä, jotka iän ja fyysisten rajoitteiden vuoksi tarvitsevat erityisjärjestelyjä ja tukea voidakseen osallistua esimerkiksi Tampere-talon tarjontaan. Keskuksissa palveluja ei tarjota ympäri vuorokauden, vaan arkisin klo 8-16 välisenä aikana.

1.2 Tutkimusongelma

Tutkimuksen lähtökohtana on asetelma, jossa kulttuuripalvelujen tuottaja tuo hoivalaitoksiin omasta tuotannostaan uuden kulttuuripalvelun, etäkonsertin. Kummallakaan osapuolella ei ole aikaisempaa kokemusta etäkonserttien järjestämisestä laitoksissa. Tarkastelen työssäni etäkonsertin vastaanottoa etäkohteissa.

1. **Miten kulttuuri ilmenee henkilökunnan toimijuudessa?**
2. **Mitä tapahtuu, kun kulttuuripalvelujen tuottaja tuo laitoksiin kulttuuritapahtuman?**

Pohdin miten kulttuuri ilmenee hoivahenkilökunnan ammatillisessa toimijuudessa: miten konsertista puhutaan osana päivittäistä työtä ja työtehtäviä. Tarkastelen myös sitä, miten henkilökunta puhuu Etäeventistä osana asiakkaiden arkea sekä asiakkaiden ja henkilökunnan välistä suhdetta. Olen kiinnostunut siitä, millaiset tekijät vaikuttavat henkilökunnan puhetapoihin.

Haastattelujen lisäksi käytän havainnointimateriaalia. Tarkastelen sitä miten henkilökunnan ammatillinen toimijuus tulee esiin konserttitilanteissa ja konserttien valmisteluvaiheessa. Arkiset rutiinit rytmittävät laitosten arkea. Tapahtuman tuominen laitoksen ulkopuolelta vaikuttaa kohteiden arkeen ja henkilökunnan toimijuuteen. Tarkastelen heidän toimijuuttaan ja siihen vaikuttavia tekijöitä laitosten sosiokulttuurisissa olosuhteissa.

Kulttuuria on kaikkialla, mutta kulttuurin ja hoivan instituutiot nähdään yleisesti toimivan toisistaan erillään. Kulttuuria tarkastellaan usein siitä näkökulmasta, että se on jotain mikä on hoivalaitosten ulkopuolella. Asetelma liittyy kulttuurin ja hoivan instituutioiden erillisyyteen. Tarkastelen työssäni näiden instituutioiden välistä suhdetta ja sitä mitä niiden kohdatessa Etäevent-hankkeen pilotoinnissa tapahtuu. Lisäksi havainnoin millaisia mahdollisuuksia ja haasteita yhteistyön kautta ilmenee.

Analysoin neksusanalyttisesti etäkonsertteja toimintatilanteina. Etäkonsertti on toiminnan neksus – se hetki, jossa ihmisten, paikkojen, diskurssien, ideoiden ja objektien historialliset kehityskaaret mahdollistavat toiminnan. Osa toiminnan neksuksessa elävistä diskursseista on hitaasti muuntuvia ja osa sykliltään nopeampia. Tarkoitus ei ole hahmottaa kaikkia tilanteissa ilmeneviä piirteitä ja tekijöitä, joita on hyvin paljon, vaan tehdä valinta, mitkä näistä ovat relevantteja kyseessä olevan toiminnan kannalta.

1.3 Aineisto ja hankinta

Aineisto koostuu kymmenestä henkilökunnan haastattelusta, joita on ajallisesti yhteensä noin 14.5 tuntia. Haastatteluja tehtiin Pitkäniemessä ja Kylmäkoskella kummassakin kolme – sekä molemmissa palvelukeskuksissa kaksi haastattelua. Haastateltavaksi valikoitui henkilöitä, jotka ovat aktiivisesti osallisena asiakkaidensa arjessa ja työssä myös Etäeventin toteutumisen aikaan. Haastateltavia oli eri työrooleista. Kylmäkosken vankilassa haastateltavia oli viisi -, Pitkäniemessä yhdeksän -, Pispassa kaksi- ja Pappilanpuistossa kolme henkilökunnan edustajaa. Haastattelut teimme yhtä haastattelua lukuun ottamatta joka kohteen henkilökunnalle ryhmä- tai parihaastatteluina vaihtelevilla kokoonpanoilla joka kohteessa ennen konserttia ja konsertin jälkeen. Yhdessä kohteessa haastattelimme johtajan erikseen.

Keräsin aineistoa myös havainnoimalla etäkonsertteja ja ennakkovalmisteluun liittyviä tapahtumia; tapahtuman esittelytilaisuuksia etäkohteissa sekä palavereita. Osallistuin havainnoijana neljään konserttiin; Pispän palvelukeskuksen -, Kylmäkosken vankilan konsertteihin sekä Pitkäniemessä järjestettyihin molempiin konsertteihin. Pappilanpuiston palvelukeskuksen konserttiin en osallistunut, sillä olin havainnoimassa Kylmäkosken konserttia samaan aikaan.

Tein kaikki haastattelut yhtä kohdetta lukuun ottamatta yhdessä Etäevent-työryhmän jäsenen; *Annina Pimiä*, *Anna Rantanen* kanssa. Pappilanpuiston haastattelut tein yksin. Yhteistyö työryhmän jäsenen

kanssa laajensi haastattelurunkoa, jotta sen avulla saatiin kerättyä aineistoa jokaisen näkökulmasta. Yhdessä tehtyjen haastattelujen kautta sain monipuolisemman kuvan koko hankkeen toteutuksesta, sillä kysymykset käsittelivät samoja teemoja eri näkökulmista.

Tekemämme haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Teemahaastattelussa edetään keskeisten etukäteen valittujen teemojen varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Kohteiden erilaisuuden vuoksi räätälöimme jokaiseen haastatteluun oman haastattelurungon. Käsittelimme kuitenkin kaikissa kohteissa samoja teemoja. Ensimmäisen haastattelun teemat käsittelivät etäkohteen arkea ja toimintaa. Konsertin jälkeen tehdyn haastattelun teemat koskivat Etäeventin toteutusta ja sen mahdollisia vaikutuksia asiakkaisiin tai henkilökunnan toimintaan. Lisäksi kartoitimme etäkohteiden toimintaa ja pohdimme kulttuuria käsitteenä.

Keräsimme aineiston etnografisin menetelmin, haastattelun ja havainnoinnin avulla. Aineiston keruutapa poikkeaa kuitenkin perinteisestä etnografian tekemisestä, jossa tutkija viettää pitkän ajan tutkittavassa kohteessa ja pyrkii hahmottamaan mahdollisimman laajasti tutkittavan ilmiön eri piirteitä. Kulttuurisen terveyden ja hyvinvoinnin professori, Marja-Liisa Honkasalon (2008) mukaan etnografiaa käytetään myös kuvaamaan tuotettua tiheää tietoa tutkittavasta kohteesta. Perinteisen etnografian juuret ovat 1800-luvun antropologiassa, jossa se miellettiin paikallisen kulttuurin tutkimukseksi. Kulttuuria lähdettiin tutkimaan ”kentälle” jonnekin muualle. Tiedon ajateltiin olevan aikaan ja paikkaan sidottua. Yhteiskunta ja kulttuuri miellettiin samojen maantieteellisten rajojen sisälle. (Honkasalo 2008, 2-4.)

Honkasalo kuvailee perinteistä etnografiaa siten, että kulttuuri on ikään kuin kontekstissaan pysyttelevää, josta se voidaan kaapata viettämällä kyseisen kulttuurin parissa riittävän kauan aikaa ja havainnoimalla myös tutkijan positiota tarkasti. (em. 4.) Olemme viettäneet aikaa etäkohteissa ja seuranneet kohteiden toimintaa Etäeventin järjestelyjen ja konserttien aikana. Helpointa tällaisen kokonaisuuden hahmottaminen olisi pitkäaikaisen kenttätönnä keinoin. Toisaalta hahmotan tutkimuskohteen monipaikkaisena yhteiskunnallisena ilmiönä, jonka tutkiminen pitkäaikaisen kenttätönnä avulla ei nykyolosuhteissa olisi ajan puolesta kovinkaan helposti järjestettävissä.

Honkasalo analysoi etnografisen tutkimuksen historiaa ja muutoksia. Hänen mukaansa nykyisten yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimuksessa niin sanottu monipaikkainen etnografia on tullut korvaamaan pitkäkestoisia kenttätöitä (em. 4). Modernin kulttuurin tutkimuksessa – jollaista katson tekemämme tutkimuksen olevan – monikenttäisyys ja moni-menetelmällisyys ovat korvanneet pitkien havainnointijaksojen vaatimuksia. (em. 8.) Etäevent on modernin kulttuurin uusi ilmiö, jossa monipaikkaisuuden lisäksi tutkittavan ilmiön monipuolisuutta lisää kulttuurin teknologiavälitteisyys.

Lyhytaikaisten ja monipaikkaisten etnografioiden kohdalla tutkijan paikka pysyy väkisin etäisenä ja enemmän havainnoijan roolissa (em. 9).

2 TEOREETTINEN TAUSTA JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

Tässä luvussa käsittelen tutkimukselleni tärkeitä teemoja ja käsitteitä; kulttuuri, hoiva ja ammatillinen toimijuus – niiden teoreettista taustaa vasten sekä tutkimuksessa käytetyn menetelmän, neksusanalyysin teoreettisia lähtökohtia. Aluksi pohdin sitä, miten Etäevent ilmiönä asettuu musiikkitieteen ja sosiaalitieteiden tutkimuksen kentille. Poikkitieteellinen tarkastelu on välttämätöntä näin monikerroksisen ilmiön tulkitsemisessa.

Moisan (2013) mukaan uudet musiikkikulttuurilliset tilanteet asettavat uusia haasteita etnomusikologialle. Musiikin kulttuurisuus näyttäytyy nykyään musiikissa tapahtuvana kulttuuristen kohtaamisten liikkeenä, jossa on mukana niin materiaalisia kuin diskursiivisiakin tekijöitä. Materiaalisuudella ei tarkoiteta vain ainetta, kuten teknologiaa tai ekonomiaa, vaan erityisesti musiikintekijän ruumiillisuutta. Musiikkiesityksessä mukana osallistujina ovat myös yleisö ja heidän ruumiillisuutensa. (Moisala 2013, 20-21.)

Christopher Small (1998) vie ajatuksen pidemmälle, kuin Moisala ottamalla mukaan yleisön ja esiintyjän lisäksi kaikki musiikkitapahtumaan liittyvät osalliset. Hän puhuu tarkastelun kehän laajentamisesta, jossa huomioidaan myös sosiaaliset suhteet, joista musiikillinen performanssi koostuu. Performanssin osallisina eivät ole tästä näkökulmasta ainoastaan tapahtumantuottaja, muusikot tai esiintyjät, vaan myös ne henkilöt jotka ovat tapahtumaan kosketuksissa minkä tahansa toiminnan kautta; lipunmyynti, äänentoistolaitteiden pystyttäminen ja tilojen jälkisiivous. (Small 1998, 9.)

Musiikkiperformanssia voidaan tarkastella tästä näkökulmasta Smallin (1998, 13) luoman käsitteen *musicking* avulla. Se tarkoittaa kaikkia niitä käytänteitä ja toimintoja joilla otetaan osaa musiikilliseen performanssiin. Musicking on yhteisöllistä ja siihen liittyy muutakin kuin musiikki ilmiönä tai äänellisenä materiaana itsessään. Tämä ajatus sopii hyvin kuvaamaan sitä tapaa, jolla tarkastelen Etäeventiä.

Ensisijaisesti Etäevent-konsertti on musiikkitapahtuma, jossa toiminta kietoutuu musiikin ympärille, mutta se voi silti tarjota musiikin lisäksi ihmisille hyvin erilaisia asioita musiikkielämyksen lisäksi, esimerkiksi yhteisöllisiä kokemuksia ja väliaikatarjoiluista nauttimista.

Huomioidessaan musiikkiin liittyvän toiminnan Small osoittaa sen, että kovin helposti pidämme jotain käsitettä todellisuutena sellaisenaan. Esimerkiksi rakkaus ja viha; ajattelemme niiden olevan irrallaan rakkaudenteosta tai vihaisesta toiminnasta. Saatamme pitää käsitettä todellisempana kuin toimintaa. Tämän ajatuksen hän liittää myös musiikin käsitteen määrittelyyn ja esittää musiikin olevan toimintaa sen sijaan, että tarkastelisimme sitä vain abstraktiona. (Small 1998, 2.) Small esittää musiikin merkityksen perustuksen olevan siinä toiminnassa, jota ihmiset tekevät (em. 9).

Smallin ajattelu tukee Moisalan (2013) esittämää ajatusta siitä, että etnomusikologian tutkimuksen kohde voi olla mikä tahansa äänellinen tai musiikillinen ilmiö inhimillisenä ja sosiaalisena toimintana. Uudet teknologiat muuttavat kaiken aikaa tapoja, joilla musiikkia tehdään, esitetään, kulutetaan, siirretään ja ymmärretään. (Moisala 2013, 20.) Etäeventissä teknologia mahdollistaa konserttielämyksen henkilöille, joilla muuten ei olisi mahdollisuutta osallistua Tampere-talon konserttiin.

Teknologiat luovat myös uusia kenttätötiloja; esimerkiksi tieteellinen tutkimus voidaan toteuttaa kokonaan virtuaalisesti internetissä. (em. 33.) Tutkittava kenttä ei ole siten ainoastaan paikkaan ja aikaan sidottu, vaan ajattelen sen olevan myös aineeton ja maantieteellisesti rajaamaton alue. Kentän voi määritellä esimerkiksi hallitseva diskurssi, joka voi johtaa tutkijan ajassa ja paikassa aivan toisalle tutkittavan ilmiön ja toiminnan alkuperästä.

Tarkastelen tässä työssä etäkonserttia ilmiönä sosiaalitieteiden parissa syntyneellä tutkimusmetodilla; neksusanalyysillä. Neksusanalyyttisen ajattelun kautta tutkittava ilmiö on aina liikkeessä. Tutkijakin tuottaa muutosta tarkasteltavien toimintatilanteiden neksuksessa. Brusilan (2013) mukaan myös etnomusikologian tutkimuksessa painotetaan nykyään enemmän kulttuuristen ilmiöiden – kuten koko kulttuurikäsitteenkin – prosessinomaista luonnetta. Kulttuurin ilmiöille on ominaista, että ne rakentuvat jatkuvasti ja saavat uusia merkityksiä suhteessa toisiin ilmiöihin. (Brusila 2013, 142.)

2.1 Hoivan ja kulttuurin käsitteistä

Kulttuurin ja hoivan instituutioiden ajatellaan yleensä toimivan erillään. Liikanen (2003, 152) on tutkinut kulttuurin ja sosiaalisten kenttien kohtaamista. Hänen mukaansa taide- ja kulttuuritoiminnalla on kysyntää hoitoyksiköiden arjessa, mutta sitä ei ole helppoa sovittaa hoitokulttuurin kentälle. Hoitoyksiköissä arkiset rutinit ja toiminta kuuluvat vakiintuneisiin toimiin, mutta kulttuurille ei välttämättä automaattisesti löydy omaa sijaa tässä maailmassa. Kulttuuri hoivamaailmassa näkyy Liikasen mukaan konkreettisimmillaan esimerkiksi taidenäyttelyinä sairaalassa ja toimintana se voi näyttäytyä sairaalaklovnin hahmona, askartelupiirinä, tai vaikka taideleirinä. (em. 41.) Kulttuuria siis on myös hoivan kentällä, mutta näiden kahden maailman kohtaaminen nähdään toisinaan haasteellisenä käytännön puolesta. Hoivamaailmassa kulttuuri mielletään usein instituutioksi tai palveluiksi.

Hoivan ja kulttuurin käsitteiden avulla luokittelemme maailmaa. Kulttuurintutkimuksessa kulttuuri on merkitysjärjestelmä, se tapa, jolla asioista puhutaan. Yleisesti kulttuuri ja hoiva ovat käsitteitä, jotka tekevät maailmasta ymmärrettävän. ”Merkitykset, arvot ja katsomukset saavat konkreettiset hahmonsia instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa, uskomusjärjestelmissä, tavoissa ja tottumuksissa, materiaalsen maailman ja sen esineiden käyttötavoissa” (Lehtonen 1998, 17).

Hyypä ja Liikanen (2005) toteavat kulttuurin ja taideharrastusten sisältyvän väestön peruskulttuuriin ja ne muodostavat yhteistä identiteettiä. Yhteisestä identiteetistä kehittyy me-henkeä, josta syntyy sosiaalista pääomaa ja terveyttä. (Hyypä & Liikanen 2005, 36.) Kulttuuria voi olla yhteinen tapamme tarkastella maailmaa, tai kulttuurinen olio kuten elokuva, kirjallisuus, media, muotoilu, teatteri, tanssi, musiikki, käsityö, kuvataide ja arkkitehtuuri. (Brandenburg, 2008.) Sen voidaan ajatella olevan jotain elitististä, korkeakulttuuria, tai kuten Hyypä toteaa ”peruskulttuuria” – koko elämäntapaamme. (Hyypä 2013, 15.) Kulttuuri on käsite, jolla järjestämme maailmaa. Se voidaan käsittää merkitysten tuottamiseksi. (em. 16.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä tapaa, jolla henkilökunta käsitteellistää kulttuuria, miten siitä puhutaan ja miten se nimetään. Määrittelen kulttuurin käsitteen henkilökunnan toimijuuden kautta ja kuitenkin tunnistan kulttuurin käsitteellä olevan erilaisia merkityksiä. Turun yliopiston kulttuurin ja terveyden tutkimusyksikön tutkija Marja-Liisa Honkasalon sivustolla kirjoitetaan kulttuurista seuraavasti:

Kulttuurilla ymmärrämme jotakin, mitä ihmiset tekevät yhdessä, mutta joka on samalla kerrostunut heidän toimiinsa ja ohjaa niitä; kulttuuri merkitsee niiden käytäntöjen kokonaisuutta, joita tehdään yhdessä ja jotka kerrostuvat toimijaan. Ihmiset siis sekä tekevät kulttuuriaan että ovat sen tuottamia. Siksi kulttuuri on alituisessa muutoksessa, tulemisen tilassa, eikä kulttuuria tutkittaessa voi unohtaa toimijuutta, eikä ihmistä itseään. Toisesta näkökulmasta tarkastelemme kulttuuria myös taiteena; taidetuotteina sekä taiteen vastaanottamisen ja tekemisen kautta. (Honkasalo, Turun yliopisto.)

Honkasalon (2012) mukaan kulttuurintutkimuksessa historian ja antropologian aloilla kulttuuri määritellään laajemmin kuin yhteisöllisten käytäntöjen kautta: kulttuuri on sitä mitä teemme yhdessä ja mikä tekee meidät sellaisiksi kuin me olemme. Siten kulttuuri on jotain, joka on sukupolvien kuluessa kertynyt ihmisiin oppimisen, samastumisten ja tapojen välityksellä. Teemme kulttuuria arkisessa vuorovaikutuksessa ja samalla muovaamme sitä, millaisia itse olemme ja miten sairastamme tai miten käsitämme terveyden (Honkasalo 2012, 99).

Brandenburg (2008) näkee kulttuurin yhteisöä tai aluetta muuntavana tekijänä. Kulttuuri muuntavassa roolissa lisää tietoa, luottamusta, sosiaalista pääomaa ja antaa tilaa luovuudelle yhteisön kehittämisessä sekä rohkaisee uusien ratkaisujen etsimisessä. Kulttuuri ja taide voidaan nähdä hyvinvointiin liittyvissä näkökulmissa arvona ja merkityksenä sinänsä (itseisarvollisesti) tai välineellisesti (instrumentaalisesti), jolloin taide on nähtävissä työkaluna esimerkiksi kasvatuksessa ja persoonallisuuden kehittämisessä. (Brandenburg 2008, 17.)

Kulttuurin hyvinvointia edistävä vaikutus on todistettu tieteellisesti. Kulttuuriseen toimintaan osallistuneiden henkilöiden eliniän ennuste on pidempi. Ruotsissa tehdyn tutkimuksen perusteella kulttuuritapahtumiin osallistuminen vähensi kuolleisuutta. (Konlaan, Bygren & Johansson, 2000.) Kulttuurisen ”stimulaation” vaikutuksesta kulttuuritoimintaan osallistuneiden adrenaliini- ja hyvinvointihormonien on todettu olevan korkeammat ja verenpaine- ja verensokeriarvot alhaisemmat kuin osallistumattomilla. (Konlaan, Björby, Bygren, Weissglass, Karlsson & Widmark, 2000.)

Liikanen (2003) pohtii kulttuurin ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä ja käsittelee laajasti aiheesta tehtyjä tutkimuksia väitöskirjassaan *Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital -banke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa*. Hän toteaa 2000-luvun alun tilanteesta siten, että kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyden osoittaneista tutkimustuloksista huolimatta kulttuuri- ja terveystoimet eivät ole aidosti kohdanneet. Tällä hän viittaa siihen, että ne ovat kohdanneet lähinnä yksittäisten projektien ja ihmisten henkilökohtaisen kiinnostuksen myötä. (Liikanen 2003, 48.) Liikasen väitöskirjan ilmestymisen jälkeen Suomessa on yhä laajemmin levinnyt saavutettavuus-diskurssi, jonka mukaan kaikilla

kansalaisilla tulisi olla mahdollisuus päästä osalliseksi erilaisista yhteiskunnallisista palveluista, myös kulttuuripalveluista. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* -toimintaohjelma (Taiku) vuosille 2010-2014, jonka valmistelijana Liikanen toimi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010.) Saavutettavuus-diskurssi on kulkeutunut myös kulttuuripalvelujen tuottajan Tampere-talon strategiaan:

Sosiaalinen vastuu: Edistämme tasa-arvoa ja ihmisten kykyä toimia yhteiskunnassa sekä pidämme huolta itsestämme ja toisistamme. Elämyksemme ovat kaikkien saavutettavissa. (Tampere-talo 2012.)

Kulttuuria on viety hoitolaitoksiin pääasiallisesti se näkökulma edellä, että sillä on hyvinvointia edistävä vaikutus. Tämänhetkinen tilanne näyttää edelleen olevan sellainen, että kulttuurin ja hoivan kentät kohtaavat monin tavoin muun muassa vanhusten laitosarjessa, mutta myös muiden kohderyhmien arjessa erilaisten hankkeiden ja projektien kautta, joista joidenkin toteutumista ja vaikutuksia on myös seurattu ja tutkittu. Tutkimuksellinen lähestyminen aiheeseen on tapahtunut paljolti kiinnostuksesta hyvinvoinnin ja kulttuurinkulutuksen väliseen yhteyteen.⁴

Valtion hyvinvointiohjelman mukaisesti erilaisia hankkeita ja projekteja on synnytetty ympäri maata. Internetin hakuohjelmalla voi löytää hyvinvointi ja kulttuuri sanojen avulla lukuisia erilaisia hankkeita, strategioita ja projekteja, blogeja ja toimintaohjelmia, joissa tätä teemaa käsitellään eri sektoreilla. (Esimerkiksi Lapuan kaupungin ehdotus⁵, kulttuuria kaikille⁶, *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014⁷)

Merkittävä avaus kulttuurin hyvinvointivaikutusten tunnistamisen kannalta on ollut vuonna 2007 käynnistynyt terveyden edistämisen politiikkaohjelma, jossa todetaan, että taide ja kulttuuritoiminta vaikuttavat monin tavoin ihmisten hyvinvointiin elämän eri vaiheissa. Ohjelmassa painotetaan erityisesti sitä, että kulttuurin ja taiteen subde hyvinvointiin rakentuu yhteisöjen kautta: taiteen ja kulttuuritoiminnan keinoin voidaan

⁴ Kulttuuria vanhusten arkeen, KUVa-hanke, Arts in Hospital-hanke, Taika-hanke (2008 - 2011), Keinuhanke, Lysti-hanke, Tampereen kulttuurikaari-kehittämishanke, Osaattori-hanke, Kulttuurisilta-hanke (2008 - 2011), Kohtaamisia 2013 -hanke.) Hankkeita on toteutettu mm. musiikin, teatterin ja taiteen keinoin.

⁵ Lapuan kaupunki aikoo panostaa kulttuuriseen huolenpitoon. Kaupungille ehdotetaan yhteistä ohjelmaa hyvinvoinnin edistämiseksi. Ohjelmassa määriteltäisiin kohderyhmät, joille tarjotaan terveyden, hyvinvoinnin ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden aktiviteetteja. Lisäksi suositellaan järjestettäväksi monipuolisia yhteistilaisuuksia, jotka lisäävät asukkaiden yhteisöllisyyttä (Seinäjoen yliopistokeskus, 2014)

⁶ Kulttuuria kaikille -palvelun taustalla on Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry, jonka perustajajäsenenä on seitsemän kulttuurialan kattojärjestöä. Kulttuuria kaikille -palvelua tukee opetus- ja kulttuuriministeriö.
<http://www.kulttuuriakaikille.fi/etusivu>

⁷ Valtioneuvosto antoi 5. joulukuuta 2007 periaatepäätöksen hallituksen strategia-asiakirjasta, jonka yhteydessä hyväksyttiin Terveyden edistämisen politiikkaohjelma. Osana politiikkaohjelmaa käynnistettiin poikkihallinnollisen kulttuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelman valmistelu vuosille 2010-2014. Nimi muutettiin myöhemmin *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* -ohjelmaksi.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Taiteesta_ja_kulttuurista_hyvinvointia.html?lang=fi

vahvistaa yhteisöjen sosiaalista pääomaa, ja nimenomaan kulttuuriharrastukset synnyttävät ja ylläpitävät yhteisöllisyyttä sekä sosiaalisia verkostoja (Jumppanen & Suutari 2013).⁸

Myös kunnissa kiinnitetään yhä enemmän huomiota ennaltaehkäisevään toimintaan: On viisasta ja myös kustannustehokasta ehkäistä terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien syntyä myös kulttuurisin keinoin ja menetelmin. Tulevaisuudessa kulttuuripalvelut tullaan yhä enemmän integroimaan osaksi muita palveluja sosiaali- ja terveydenhuollon puolella (Kuntaliitto 2014).

Hoiva on laaja-alainen käsite, jonka rajat suhteessa lähikäsitteisiin ovat epäselvät. Anttonen, Valokivi ja Zechner (2009, 17) kuvailevat hoivan tarkoittavan niin lasten, kuin apua tarvitsevien aikuisten ja vanhusten hoivaamista. Hoiva on määritelty myös työnä, moraalisena toimintana ja eettisenä periaatteena. (em. 30.) Erityiseksi hoivan tekee se seikka, että toinen osapuoli on tarvitseva, hoivan tarpeessa oleva henkilö (em. 36). Tässä tutkimuksessa hoiva toimii eräänlaisena kattokäsitteenä tutkittaville kohteille, sillä ne eivät ole perinteisiä hoivalaitoksia. Silva Tedre kirjoittaa terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisussa *yhteiskuntapolitiikka* – hoivan käsitteen eri merkityksistä. Käsitettä käytetään avaamaan auttamisen arkea konkreettisina tekemisinä. Hänen mukaansa kyse on asioista, jotka sosiaali- ja terveyspalveluiden tutkimuksessa ja suunnittelussa ohitetaan luonnollisina tai rutiininomaisina. Käsitteen määrittely on ollut ongelmallista, sillä sitä käytetään kuvaamaan hyvinkin erilaisia huolenpitotehtäviä ja kontekstissa olisi otettava huomioon auttamisen paikka ja auttamissuhteen ominaispiirteet. (Tedre 2000, 520.) Hoivan käsite voidaan yleisesti ymmärtää auttamisena. Tässä tutkimuksessa Pitkäniemen sairaalan yksikkö on lähimpänä tällaista perinteistä hoivakäsitykseen sopivaa laitosta, jossa asiakkaat saavat rutiininomaista hoivaa ja apua päivästä selviytymiseen.

2.2 Ammatillinen toimijuus

Musiikkiin liittyy tässä tutkimuksessa käsitys aktiivisesta toiminnasta. En tarkastele tässä Etäeventiä ainoastaan itsenäisenä musiikillisena tapahtumana, vaan olen kiinnostunut siihen liittyvistä toimijoista, joita ilman koko tapahtumaa ei olisi järjestetty. Toimijat eivät tässä tapauksessa ole ainoastaan musiikin

⁸ Terveyden edistämisenpolitiikkaohjelma 2007, 15; vrt. von Brandenburg 2008.

tuottajia/toteuttajia ja vastaanottajia/kuulijoita, vaan myös sellaisia henkilöitä, jotka toteuttavat musiikkitapahtumaan liittyvät erilaiset toiminnot etäkohteissa.

Toimijuus käsitteenä ymmärretään eri tavoin eri tieteenaloilla. Käsitteen juuret ovat sosiaalitieteissä. Yhteiskuntatieteissä toimijuus on yleisesti tunnettu peruskäsite. Artikkelissa *What is agency? Conceptualizing professional agency at work*, Eteläpelto, Vähäsantanen, Hökkä ja Paloniemi ovat koonneet eri tieteenalojen traditioita alkaen käsityksestä, jossa toimijuus on tiukasti määriteltynä määrätietoista intentionaalista rationaalista toimintaa, toiseen ääripäähän, jossa on post-strukturalistinen ajatus toimijuudesta diskursiivisesti ja sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä, joka uusintaa hegemonisia valtakursseja. (Eteläpelto ym. 2013, 59-61.)

Traditioita on heidän mukaansa neljä, yhteiskuntatieteellinen, post-strukturalistinen, sosiokulttuurinen ja elämäntutkimuksen traditiot. Verrattaessa näitä lähestymistapoja voidaan ajatella toimijuuden elävän ainoastaan diskursiivisella ja kollektiivisella tasolla, tai pääasiallisesti yksilön toimintana, käytännöllisellä tasolla. (em. 59-61.) Kirjoittajat esittävät ehdotuksen ammatillisen toimijuuden käsitteen viitekehyksestä, joka olisi subjektilähtöinen sosiokulttuurinen viitekehys, joka sisältää vaikutteita näistä kaikista traditioista. Ammatillinen toimijuus ilmenee, kun työntekijät ja/tai työyhteisöt vaikuttavat, tekevät valintoja ja ottavat kantaa niin, että he vaikuttavat työhönsä ja ammatillisiin identiteetteihinsä. Henkilökunta toimii työpaikan sosiokulttuuristen olosuhteiden sisällä. Sosiokulttuuriset olosuhteet rakentuvat seuraavista toimijuuteen vaikuttavista tekijöistä; materiaaliset ehdot, fyysiset artefaktit, valtasuhteet, työkulttuurit, puhutavat ja ammatilliset positiot. (em. 61.) Ammatillinen toimijuus on intentionaalista vaikuttamista rakenteiden sisällä ja - mahdollistamana, mutta toimijuudellaan henkilö myös jatkuvasti muokkaa ja uusintaa näitä rakenteita, jotka eivät ole muuttumattomia. Giddensin (1984, 8-9) tavoin ajattelen, että toiminnan seuraukset eivät kuitenkaan ole intentionaalisia. Tarkastelen ammatillista toimijuutta siten, että ammatillinen näkökulma omaan toimintaan saattaa olla hyvin erilainen verrattuna siihen, millaisia seurauksia henkilön tekemillä valinnoilla on.

Toimijuus voidaan käsittää yksilön intentionaalisina valintoina, joilla on sosiaalisia seurauksia, ja joka perustuu kykyyn tai kapasiteettiin toimia. (em. 9.) Vastakohtaisesti toimijuus voidaan nähdä (Eteläpellon ym. 2013, 59) mukaan automaattisina tapoina, jotka ilmentyvät menneiden kokemusten ja tiedostamattomien rutinien muokkaamina. Neksusanalyttinen tapa tarkastella toimintaa yhdistää nämä näkemykset. Neksusanalyysin käsite toimijahistoria sisältää sekä intentionaalisen toiminnan että henkilön historiasta ja kehollisuudesta nousevan automaattisen toiminnan. Scollonit (2004) puhuvat henkilön kehollisesta muistista ja toimijahistoriasta, josta johtuen ihmiset saattavat toimia samassa roolissa hyvin eri tavoin riippuen heidän henkilökohtaisesta kokemuksestaan. (Scollon & Scollon 2004,

160.) Käsite sisältää siten ajatuksen kehollisesta muistista, jossa jotkut toiminnot tulevat lähes automaattisiksi. Itse ajattelen tutkiessani henkilökunnan toimijuutta, yksilön toimivan sosiaalisissa olosuhteissa, joita ovat niin ympäröivä työyhteisö kuin yhteiskuntakin. He ovat historiansa muokkaamia ja työympäristönsä ohjaamia.

Sosiaalitieteissä toimijuuden on ajateltu olevan sidoksissa strukturaalisiin faktoreihin. Sosiaalinen luokka, rotu, sukupuoli, taloudellinen asema ja koulutus vaikuttavat yksilölliseen toimijuuteen. (Eteläpelto ym. 2013, 48.) Näistä näkökulmista toimijuus on jotakin, mitä yksilö toteuttaa yhteiskunnan ja yhteisöjen jäsenenä. Käytän toimijuutta tässä tutkimuksessa samankaltaisesta näkökulmasta, jolloin etäkohteiden henkilökunnan toimijuuden taustalla vaikuttavat eri tekijät, mutta tarkastelussa on ammatillinen toimijuus ja henkilöt työpaikoillaan. Koska kyseessä on aineistolähtöinen tutkimus, en tarkastele heidän toimijuuttaan kuitenkaan teoreettisista lähtökohdista käsin, vaan pyrin löytämään aineistosta niitä tekijöitä, joiden itse katson vaikuttavan heidän ammatilliseen toimijuuteensa. Ajattelen rakenteiden olevan jotain, mitä ihmiset itse tuottavat toiminnallaan ja puheellaan.

Etäevent-kohteet ovat laitoksina hyvin erilaisia. Henkilökunnissa on erilaisia yksilöitä, erilaisissa työrooleissa ja ympäristöissä. Heidän toimijahistoriansa ja paikan diskurssit vaikuttavat toimijuuteen. Anneli Eteläpellon (2011) mukaan toimijuus on abstrakti käsite, jonka määrittelyssä saattaa olla se riski, että puhuttaessa toimijuudesta, se jää käsitteenä ainoastaan irralliseksi abstraktioksi, elleimme kysy, mitä toimijuus edellyttää, mikä sitä rajoittaa ja miten sitä voidaan edistää. (Eteläpelto 2011, 13.)

Toimijuudesta puhutaan yleensä aktiivisena kansalaisuutena ja elämänhallintaan liittyvänä toimintana, mutta tässä tutkimuksessa käsitän sen aktiivisena toimintana, jossa henkilökunta tekee valintoja oman toimijahistoriansa ja työympäristön vaikutuksen alaisena. Erilaiset tekijät sekä mahdollistavat että rajoittavat henkilökunnan toimijuutta. Pohtiessaan toimijuuden ja vallan välistä yhteyttä, Eteläpelto toteaa, että toimijuus edellyttää aina valtaa ja voimaa vaikuttaa asioihin. Valta ja voima voidaan nähdä toimijan kapasiteettina, joka syntyy muun muassa henkilön osaamisen, tiedon ja sosiaalisten verkostojen kautta. (em. 12-13.) Esimerkiksi vankilan henkilökunnan toiminta on vankeinhoitolain kautta oikeutettua ja rajoitettua. Vankilassa valtaa on niillä, joille se on annettu työtehtävien ja vankeinhoitolain puitteissa. En siis tarkastele toimijuutta tässä yhteydessä yksilöiden elämänhallintaan liittyvänä käsitteenä (vrt. ”Elämäankaari toimijuus”, Eteläpelto 2011, 22), vaan aktiivisena toimintana ja erilaisten tekijöiden summana.

2.3 The nexus of practice, neksusanalyysin teoreettinen lähtökohta

Neksusanalyysi on etnografinen metodologinen strategia, jonka kehittäjät, Ron ja Suzie Scollon, ovat antropologeja ja etnografeja sekä diskurssianalyysin uranuurtajia. Neksusanalyysi laajentaa analyysia diskurssien tarkastelusta myös toiminnan tarkasteluun. Diskurssianalyysin ongelmana on ollut Mäkelän (2010, 63) mukaan tekstien yhdistäminen suoraan toimijoihin, jolloin esimerkiksi identiteettejä on johdettu tekstien merkityksistä, ottamatta huomioon niiden tuottamisen kontekstia ja tilannetta. Scollonien (2004) mukaan diskurssianalyytikot ovat tehneet tutkimustaan kaukana siitä maailmasta jota tutkivat. Tällöin analyysit eivät ota osaa niihin diskursseihin, jotka rakentavat näitä tutkittavia maailmoja. (Scollon & Scollon 2004, 9.)

Neksusanalyysissa ei tarkastella ainoastaan yksittäistä keskustelua tai toimintoa. Tarkastelun fokuksessa on aina sosiaalinen toiminta, joka on välittyntä. Toiminnassa kartoitetaan niitä syklejä, jotka leikkaavat tarkasteltavan toiminnan keskuksessa. Kokonaisuutta hahmotetaan kolmesta näkökulmasta; *discourses of places* -**paikan diskurssien**, *interaction order* -**vuorovaikutusjärjestyksen** ja *historical body* -**toimijahistorian** kautta. (em. 9.) Toiminnan neksus tässä tutkimuksessa on etäkonsertti ja sen toteutuksen tarkastelu, erityisesti henkilökunnan ammatillinen toimijuus konsertin järjestelyissä.

Neksusanalyysi rakentuu kolmesta vaiheesta ja alkaa Scollonien mukaan vaiheesta *Engaging the nexus of practice*⁹ (kiinnittyminen), jossa tutkija paikantaa itsensä tutkimuksessa ja tunnistaa tutkittavan aiheen. Lähtökohtana tässä vaiheessa on se ajatus, ettei tutkija ole koskaan irrallaan tutkimastaan kohteesta, vaan jo pohtiessaan tutkimuskysymyksiä tai haastattelukysymyksiä, tutkija asemoi itsensä osaksi tutkimaansa ilmiötä. Tutkija on osallisena erilaisten kompleksisten syklien ja diskurssien neksuksessa. Kun tutkija on positioinut itsensä ja hahmottanut tutkittavan ilmiön ja oman osuutensa siinä, analyysia itsessään voidaan kutsua sosiaalisen toiminnan muodoksi. Tästä näkökulmasta myös diskurssianalyysi on sosiaalisen toiminnan muoto. (em. 9.)

Toisessa vaiheessa *Navigating the nexus of practice* (navigointi) tutkija navigoi tutkittavan toiminnan paikan, osallisten, tilanteiden, historian ja ennako-odotusten (engl. anticipation) kentillä. Tutkija pyrkii löytämään semioottisia diskurssi-syklejä, joissa diskurssi tuottaa toiminnan ja edelleen toiminta rakentuu

⁹ Suora käännös ei antaisi tarpeeksi informatiivista kuvaa seuraavista käsitteistä – Engaging the nexus of practice, Zone of identification, Navigating the nexus of practice, Changing the nexus of practice – joten kuvailin niitä kuten Scollonit ovat tehneet.

diskurssiksi. Tämä sykli on yhteydessä muiden samankaltaisten syklien kanssa, jotka Scollonien mukaan muodostavat yhdessä laajempia semioottisia ekosysteemejä. (Scollon & Scollon 2004, 30.)

Neksusanalyysi yhdistää diskurssien tutkimista kasvokkain tapahtuvien (face-to face), sekä paikallisten ja laajempien diskurssien tarkastelun. Laajempia **paikan diskursseja** tässä tutkimuksessa voivat olla esimerkiksi yhteiskunnalliset lainsäädäntö-diskurssit, organisaatioiden toimintaperiaatteet, tai esimerkiksi hoitotieteelliset diskurssit. Neksusanalyysi on empiiristä kokeellista tutkimusta, joka sisältää historiallisen analyysin, jossa huomioidaan niitä diskurssien syklejä, jotka leikkaavat hetkessä. Sosiaalisessa toiminnassa leikkaavat historia, nykyinen hetki ja toiminnasta syntyvät odotukset. (Scollon & Scollon 2004, 30.)

Jokainen paikka maailmassa on erilaisten diskurssien leikkauspiste. Diskurssianalyysi voi olla joko sosiaalisen vuorovaikutuksen mikroanalyysia, esimerkiksi keskustelun analyysia, tai laajempaa sosiaalisten ryhmien tai valtasuhteiden sosio-poliittis-kulttuurista analyysia, jossa tarkastelussa ovat esimerkiksi julkiset diskurssit. Neksusanalyysi on strategia, jolla nämä kaksi analyysin tasoa yhdistetään. (em. 9.) Jotkut näistä diskursseista leikkaavat tilanteessa hitaissa aikasykleissä, esimerkiksi rakennuksen ikääntyminen ja toiset nopeissa sykleissä kuten ystävien keskustelu. Tutkijan tehtävänä on hahmottaa tilanteessa relevantit paikan diskurssit, jotka liittyvät olennaisesti tutkittavaan aiheeseen. (em. 15.)

Toista vaihetta Scollonit kutsuvat neksusanalyysin keskeisimmäksi vaiheeksi. He painottavat tässä vaiheessa sitä, ettei tutkimuksen tulisi keskittyä ainoastaan yksittäisten hetkien, puheiden tai osallisten tarkkailuun, vaan koko neksuksen hahmottamiseen; miten nämä yksittäiset tekijät yhdistyvät toisiin hetkiin, tilanteisiin, toimintoihin ja osallisiin. Scollonien mukaan neksusanalyysin metodologinen haaste on identifioida tärkeimmät elementit myöhempiä analyysia varten. (em. 9.)

Kolmas vaihe *Changing the nexus of practice* (muutos), on Scollonien mukaan neksusanalyysin väistämätön lopputulos. Heidän mukaansa analyysi on itsessään toiminnan muoto, joka muuttaa tutkimuskohdetta ja neksusanalyysin yksi tavoite onkin muuttaa käytäntöjä tutkimuksen intervention kautta. (em. 8-9.) Tutkimuksellinen asetelma on siten lähtökohtaisesti lähellä toimintatutkimusta, jossa yksi tavoitteesta on nostaa esiin epäkohtia ja muuttaa niitä. Esimerkkinä tällaisesta tietoisesti tehdystä muutoksesta voisi olla se, että tutkijana pyrkisin vaikuttamaan tulevien Etäevent-tapahtumien muotoon kertomalla tutkimuksen kautta havaittuja epäkohtia, jotka tapahtumantuottajan kannattaisi huomioida. Tämä onkin toteutunut tässä projektissa, jonka tutkimustuloksista on säännöllisesti raportoitu palvelun tuottajalle, Tampere-talolle.

Vuorovaikutusjärjestys on yksi sosiaalisen toiminnan aspekti. Käsitteen Scollonit ovat lainanneet neksusanalyysiin Erving Goffmanilta (1983). Vuorovaikutusjärjestyksessä ihmiset jäsentävät toimintaa kulttuuristen konventioiden kautta. Mäkelä (2010, 63) kuvailee vuorovaikutusjärjestystä siten, että se on se toiminnan muoto, joka muokkautuu yhteisesti jaettujen sosiaalisten käytäntöjen myötä. Rakennamme niitä suhteissa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Scollonien kiinnostus vuorovaikutusjärjestykseen kumpuaa siitä lähtöajatuksesta, että ihmiset käyttäytyvät eri tavoin silloin kun ovat yksin, verrattuna siihen miten he käyttäytyvät ryhmässä esimerkiksi keskustellessaan ystävien kanssa tai luokkatilanteessa. (Scollon & Scollon 2004, 13.)

Vuorovaikutusjärjestyksessä tarkastellaan toiminnan eri аспектеja; esimerkiksi sitä, miten ihmiset järjestäytyvät erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Toimintamme nousee persoonallisista historioistamme ja arvoistamme, mutta tilanteet ja ihmisryhmät, joissa olemme osallisena myös mahdollistavat tai rajoittavat toimintaamme. (em. 157.) Toiminnassa voi olla myös kätkeytyä osallisia erityisesti silloin, kun mukana on välittynyttä teknologiaa. (em. 160.) On tarpeen huomioida kaikki ne henkilöt, jotka ovat toiminnassa mukana, vaikka he eivät olisi edes fyysisesti läsnä.

Toimijahistoria käsittää yksilöiden kehoissaan kantaman kokemusten kokonaisuuden. Käsitteen kääntäminen on hankalaa, sillä suomen kielestä ei löydy sellaista käsitettä, joka pitäisi sisällään niin kehollisuuden, historian ja lisäksi toiminnan, jonka Scollonit niin ikään liittävät siihen. Suosin itse toimijahistorian käsitettä. Vaihtoehtoja voisi olla useitakin, kuten esimerkiksi henkilöhistoria tai historiallinen keho. Pidän suomennoksena toimijahistoriaa kuitenkin sen vuoksi hyvänä, että se sisältää itsessään neksusanalyysin ajattelun mukaisesti ajatuksen toiminnasta tutkimuksen kohteena.

Toimijahistoria muotoutuu elämäkokemuksen kautta. Eri ihmiset saattavat toimia samassa roolissa eri tavoin riippuen hänen historiastaan ja persoonallisista kokemuksistaan. Elämän aikana persoonalliset tavat muotoutuvat niin luonnollisiksi, että toiminta muuttuu ajan myötä automaattiseksi. Toimijahistoriaan voidaan liittää ajatus siitä, ettei kaikki toiminta ole aktiivisesti tarkoituksellista, vaan on olemassa myös opittuja ja tiedostamattomia toiminta- ja käytäntömalleja. Scollonit pitävät käsitettä tarkoituksenmukaisena sen vuoksi, että se asemoi keholliset muistot yksilöllisesti. (em. 13.)

2.4 Neksusanalyysi menetelmänä

Tänä päivänä erilaisia ilmiöitä on vaikea rajata. Neksusanalyysi vastaa tähän haasteeseen ottamalla huomioon tutkittavan toiminnan neksuksen lisäksi sitä koskevat paikan diskurssit, toimijahistoriat ja vuorovaikutusjärjestyksen. Sosiaalisia toimintatilanteita tarkastellaan erilaisten semioottisten syklien leikkauspisteenä. Neksusanalyysi on etnografiaa ja toiminnan tutkimusta yhdistävä menetelmä. Scollonien mukaan menetelmä on hyvä työväline, jonka avulla voidaan tarkastella sosiaalista vuorovaikutusta persoonallisella -, organisaatioiden - ja instituutioiden tasoilla (Scollon & Scollon 2004, 8-9).

Scollonit ovat tutkineet Alaskan alkuperäisasukkaiden – Athabaskaneiden ja valtaväestön kohtaamisia ja erilaisia vuorovaikutustilanteita; luokkatilanteita, lääkärin vastaanottoja ja lakimiehen kuulemistilaisuuksia. He havaitsivat, että tilanteita ohjasivat tietynlaiset käytännöt ja vuorovaikutus vaihteli samassa tilanteessa, riippuen siitä ketä siinä on mukana. Lääkärin vastaanottoa he analysoivat muun muassa sen vuoksi, että alkuperäisasukkaat eivät ottaneet lääkärin määräämää lääkettä käyttöön. Asiaa ihmeteltyään ja tutkittuaan Scollonit päätyivät siihen tulokseen, että täytyy olla joku tekijä, joka vaikuttaa siihen, että tiettyä tilannekaavaa noudattava tilanne ei kuitenkaan tuo samaa lopputulosta. (em. 96-97.)

Lääkärin vastaanottotilannetta havainnoituaan, he totesivat, että alkuperäisasukkaat eivät saaneet samanlaista kohtelua kuin valtaväestö näissä tilanteissa. Tämä johtui siitä, että lääkäri ja potilas tulivat erilaisista kulttuureista, joissa kommunikoiitiin hyvin erilaisilla tavoilla. Alkuperäisasukkaille ominainen tapa kommunikoida oli sellainen, että toista ihmistä kunnioitettiin puhumalla vähemmän suorasukaisesti. Kuulijaa oli sopivampaa johdatella vihjailevalla tyylillä ymmärtämään asia itse. Esimerkiksi lääkärin ja potilaan tapaamisessa potilas ei kertonut, mikä häntä vaivaa. Sen sijaan hän kertoi toisinaan jopa kiusallisen tarkasti ja yksityiskohtaisesti tarinoita niistä tilanteista, joissa vaivaa ilmeni. Lääkäri yritti esittää suoria kysymyksiä, jotka saivat potilaan yhä intensiivisemmin kuvailemaan kontekstia. Kommunikointityylit olivat hyvin erilaisia ja herättivät ristiriitoja lääkäreiden ja alkuperäisasukkaiden välillä. Lääkäri ei saanut suoriin kysymyksiin suoria vastauksia ja alkuperäisasukas omalta osaltaan koki tilanteessa, että lääkäri ei kuunnellut häntä ja jätti tästä syystä määrättyt lääkkeet ottamatta. Tilanteessa toimineiden henkilöiden toimijahistoriat olivat erilaisia. Alkuperäisasukkaan kasvatus sisälsi opetuksen siitä, että kommunikoidessa ei koskaan pyritty tarjoamaan vastauksia kuulijalle. Erityisesti tämä liittyi myös auktoriteettien kunnioittamiseen, jolloin lääkärin vastaanotolla

kommunikoinut alkuperäisasukas saattoi kokea lääkärin suorat kysymykset oman taustansa kautta painostavina. (Scollon & Scollon 2004, 96-97.)

Scollonit analysoivat myös lakimiehen ja alkuperäisasukkaan välistä keskustelua kuulemistilaisuudessa. Lakimiehen tulkinta saman rikoksen tehneen, kahden eri henkilön – alkuperäisasukkaan ja muun kansalaisen – käytöksestä kuulemistilanteessa saattoi vaikuttaa tuomioon, joka syylliselle langetettiin. Lakimies koki syytettynä olevan alkuperäisasukkaan kiertelevän ja epäsuoran vastaustyylin omasta toimijahistoriastaan ja kokemuksestaan käsin ylimielisenä ja välinpitämättömänä. Hänen edessään istunut rikoksen tehnyt alkuperäisasukas puolestaan koki parhaaksi viestittää kunnioitusta virkamiestä kohtaan olemalla vaiti – oppimallaan kulttuurisella elekielellä – osoittaen nöyrästi ansaitsevansa rangaistuksen. Heidän kommunikointityylinsä poikkesivat niin paljon toisistaan, että lakimies teki tulkintavirheitä alkuperäisasukkaan asenteesta. Lakimiehen näkökulmasta toinen – vastaavan rikoksen tehnyt henkilö, joka puhui paljon ja oli avoimesti pahoillaan tekemistään virheistä, vaikutti ikään kuin lievemmän rikoksen tehneeltä, kuin se henkilö joka istui kyllä katuavana hänen edessään, mutta ei osoittanut katumustaan puhumalla. Toimijahistorioiden synnyttämä ero kulttuurisissa merkitysjärjestelmissä vaikutti vuorovaikutusjärjestykseen ja mielikuvat järjestykseen kuuluvasta toiminnasta eivät kohdanneet. Puhuvan rikollisen ja lakimiehen toimijahistoriat muistuttivat enemmän toisiaan, kuin hiljaisen alkuperäisasukkaan ja lakimiehen toimijahistoriat. (em. 84-88.)

Näitä toimijahistorioiden, vuorovaikutusjärjestyksen ja paikan diskurssien näkökulmia yhdistämällä Scollonit löysivät syitä sille, että Alaskan alkuperäisasukkaat saivat erilaista kohtelua kuin valtaväestö. Tutkimustuloksista oli apua esimerkiksi lääkäreille, kun he kohtasivat alkuperäisasukkaita vastaanotollaan. Neksusanalyysin tavoite Scollonien mukaan on tuoda tutkimuksella muutos tutkittavaan ilmiöön. Tällaisessa tutkimuksessa lähtöasetelma on sellainen, että tarkoituksena on hahmottaa tutkittavassa ilmiössä joku ongelma, jota tarkastellaan neksusanalyysin kolmijaottelun mukaisesti. Tätä kautta ilmiöstä saadaan riittävän laaja kuva ja ongelman syitä voidaan kartoittaa paremmin, kuin esimerkiksi pelkän diskurssianalyysin keinoin.

Tutkielmassani lähtöasetelma ei ole sellainen, että lähtisin etsimään tutkittavasta ilmiöstä jotain ongelmia. On silti perusteltua tarkastella Etäeventiä ilmiönä näistä kolmesta näkökulmasta. Neksusanalyysin kattava ja monipuolinen ote tutkittavaan ilmiöön haastaa tutkijan tarkastelemaan sitä kokonaiskuvan kautta. Diskurssianalyysistä laajennetaan toiminnan tarkasteluun, jolloin tutkittavassa tilanteessa havainnoidaan etnografisin menetelmin tutkittavan ilmiön neksusta ja siinä leikkaavia toiminnan syklejä. Neksusanalyysi mahdollistaa kurinalaisen ja tarkan kenttätöön tekemisen ja analyysin, mutta samanaikaisesti se on riittävän väljä menetelmä, jotta sitä voidaan soveltaa erilaisiin tutkimuksiin.

Neksusanalyysi voi olla myös haastava menetelmä, sillä kuten Scollonit toteavat, lähestulkoon kaikki mitä tiedämme voi leikata tietyssä inhimillisen toiminnan hetkessä. Mikro- ja makrotason seikat leikkaavat diskurssien sykleissä, joita on mahdoton avata kaikkia läpileikkauksen tavoin. Heidän mukaansa metodologinen ratkaisu neksusanalyysissa onkin identifioida analyysin kannalta tärkeimmät elementit. (Scollon & Scollon 2004, 19.) Sama koskee toimintaan liittyvien osallisten huomioimista. Tilanteeseen liittyvät osallistujat eivät välttämättä ole paikalla havainnoitavassa tilanteessa, mutta saattavat silti olla relevantissa roolissa tutkittavan ilmiön kannalta. Etäeventin toteutuksessa olennaisia toiminnan osallisia ovat Tampere-talon työntekijät ja etäkohteiden henkilökunta sekä asiakkaat. Tässä työssä rajaan kuitenkin tarkasteluni tutkimuskysymysteni mukaisesti pohdintoihin hoivan ja kulttuurin kohtaamisesta henkilökunnan toimijuudessa. Tutkimukseni kannalta relevantteja toimijoita ovat siten kohteissa paikanpäällä olevat henkilöt; pääroolissa henkilökunta ja sivuroolissa kohteiden asiakkaat.

Scollonit toteavat tutkijan roolin sisältävän valtaa. Sillä jolla on valtaa määritellä, on myös valtaa kontrolloida sosiaalista toimintaa. Scollonit vievät ajatuksen vallankäytöstä pidemmälle toteamalla, että valta kysellä ja kuulustella on vahvempi kuin valta määritellä ja tehdä lausuntoja ilmiöstä. Lausunnon ja kysymyksen – indikaatiivisen ja kuulusteleavan ero – on ainoastaan siinä, että kysymykseen odotetaan vastausta. Siten lausunnolla on informaation funktio ja kysymyksellä sekä informaation että kontrollin funktio. (em. 143.) Tulkitsen tämän siten, että esittäessään kysymyksiä tutkija antaa samanaikaisesti lausuntoja, jotka kumpuavat hänen omasta ajattelustaan, joka ei ole neutraali suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Tästä näkökulmasta näen itseni haastattelijana sellaisessa asemassa, jossa olen omien ennakkoaajatusteni kautta sidoksissa keräämääni aineistoon. Kysymyksenasettelulla olen saattanut luoda haastateltaville kuvaa siitä, mitä heiltä toivotaan vastaukseksi. Olen haastattelutilanteessa ja havainnoijana paikanpäällä osallistunut tutkittavan ilmiön neksuksen muokkaamiseen. Näkemys haastaa objektiivisen tieteen tekemisen tapoja varsinkin niillä aloilla, joissa objektiivisuuden merkitystä vielä vahvasti painotetaan. Objektiivisuuteen tulee pyrkiä, mutta asemani vuoksi en voi olla täysin objektiivinen suhteessa tutkimaani ilmiöön.

3 ANALYYSI

Analyysiosassa perehdyn kulttuurin ilmenemiseen henkilökunnan ammatillisessa toimijuudessa tarkastelemalla Etäeventin toteutusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Aineistoni koostuu kymmenestä haastattelusta ja havainnointimateriaalista. Analyysiin käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi 2009). Osa analysoidusta aineistosta oli päiväkirjaan kirjattua havainnointimateriaalia, jota keräsin konserttitilanteissa ja Etäevent-tapaamisissa hankkeen eri vaiheiden aikana. Pelkkä puheen tulkitseminen ei olisi tuottanut yhtä monipuolista tulosta kuin puheen ja toiminnan tarkastelu rinnakkain analyysivaiheessa. Näin ollen tulkitsin tilanteita sekä kerrotun aineiston että tekemieni havaintojen kautta. Lisäksi aineistonani oli muistiinpanoja tutkimusryhmän kanssa käydyistä keskusteluista, jotka ohjasivat analyysiprosessiani. Sain niiden kautta laajemman näkökulman koko tutkittavaan ilmiöön ja tämä näkyy myös työni pohdinnoissa.

Ryhmähaastattelu oli toimiva menetelmä päästä käsiksi etäkohteiden vallitseviin puhetapoihin. Joissakin haastatteluissa syntyi kysymysten pohjalta keskusteluja haastateltavien kesken. Näissä tilanteissa oli havaittavissa myös jonkin verran eriäviä näkemyksiä myös samassa ryhmässä vastanneiden henkilöiden välillä. Tarkastelin analyysivaiheessa ryhmässä tuotettua puhetta yhteisöllisenä ilmauksena, jossa on mukana yksilöllisiä näkemyksiä.

Haastattelujen kuuntelun alkuvaiheessa tein sisällönanalyysin kahta ensimmäistä vaihetta; pelkistämistä ja ryhmittelyä samanaikaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-110.) Kirjoitin ylös minuutti minuutilta kaikki haastattelujen keskustelunaiheet ja tärkeimmäksi katsomiani kohtia litteroin. Ryhmittelin aineistoa jo kuunteluvaiheessa alaluokkiin, aluksi etsien toistuvia teemoja ja aiheita sekä niihin liittyviä kommentteja. Kirjalliseen muotoon muunnettuja haastatteluja edelleen pelkistin ja ryhmittelin tutkimuskysymysten pohjalta. Kommentit luokittelin tutkimuksen keskeisten käsitteiden mukaan; ammatillinen toimijuus, kulttuuri, diskurssit ja hyvinvointi.

Sisällönanalyysin viimeisessä vaiheessa, tulkinnan ja päättelyn avulla edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (em. 109.) Analyysin tässä vaiheessa tarkastelin tekemiäni tulkintoja ja havaintoja neksusanalyysin kolmijaottelun mukaisesti; vuorovaikutusjärjestyksen, paikan diskurssien ja toimijahistorioiden näkökulmista. Tämä jaottelu toimii myös analyysilukujen punaisena lankana.

Analyysiluvuissa tarkastelen aluksi etäkohteiden vuorovaikutusjärjestystä, joka muuttuu, kun kulttuuripalvelujen tuottaja tuo laitoksiin kulttuuritapahtuman. Paikan diskursseja käsittelevässä osassa osoitan niitä diskursseja, jotka toistuvat aineistossa usein ja joiden näen vaikuttavan henkilökunnan ammatilliseen toimijuuteen. Lopuksi kolmannessa osassa analysoin toimijahistorioiden suhdetta vuorovaikutusjärjestykseen ja paikan diskursseihin.

Aineisto on kauttaaltaan anonymisoitu. Lisäksi tietyissä tapauksissa myös viittaukset kohdepaikkaan on poistettu tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden identiteetin suojelemiseksi.

3.1 Vuorovaikutusjärjestys

Tarkastelen etäkohteita ekosysteeminä, joissa vuorovaikutusjärjestys muuttuu uusien tilanteiden myötä. Neksusanalyysissa sosiaalinen ekosysteemi rinnastetaan luonnon ekosysteemeihin: jos joku laji vähenee tai katoaa, koko ekosysteemi reagoi siihen. Menetelmäosiossa kuvailemani lakimiehen kanssa käyty keskustelu on Scollonien mukaan tilanne, jossa kaksi mikrosemioottista ekosysteemiä kohtaa. Näissä ekosysteemeissä leikkaavat monet persoonalliset, taloudelliset, sosiaaliset ja muut muutoksen syklit. (Scollon & Scollon 2004, 98.)

Laitosten vuorovaikutusjärjestykseen on tullut liikettä jo siinä vaiheessa, kun Etäeventiä on tarjottu kohteille. Kulttuuritapahtuman tuleminen laitoksiin voisi pysähtyä jo päätöksentekijöiden kohdalla. Jos Etäeventiä ei oteta vastaan, muutokset vuorovaikutusjärjestyksessä ovat vähäisemmät, mutta päättävä taho vaikuttaa silti päätöksellään paikan diskursseihin esimerkiksi muokkaamalla tai vahvistamalla vallitsevaa käsitystä kulttuurista. Useissa laitoksissa henkilökunta toteuttaa asiakkaiden kanssa sellaisia projekteja, joita ylempi taho ehdottaa.

Ku se on... sen tietyn protokollan käynny läpi, saanu siunaukset sieltä... että tällöinen voidaan niinku tehdä, niin silloin se on niin kuin juttu joka me otetaan myös yhtä tosissaan ku tapahtuman järjestäjät, että pyritään se resursoimaan. (PN 2.)

Vuorovaikutusjärjestys on mikrotason toimintaa. Tarkastelen sitä aluksi konserttien toteutuksen kautta; millaiset olivat konsertin järjestelyt ja millainen konsertista muotoutui erilaisissa kohteissa. Sen jälkeen pohdin kohteiden erilaisuutta ja henkilökunnan toimijuutta erilaisissa ympäristöissä ja lopuksi tarkastelen vielä laitoksia ja niiden toimintaa.

Pimennetyssä pienessä neuvotteluhuoneessa istuu vähän yli kymmenen henkilöä seinien vierellä. Katseet ovat kiinnittyneet huoneen toisessa päädyssä olevaan pieneen valkokankaaseen, jolta seurataan suoraa lähetystä Tampere-talolta Jonne Aaronin konsertista. Välillä valkokankaan kuva menee pimeäksi, kun näytönsäätäjä menee päälle. Joku nousee kiireesti liikauttamaan tietokoneen hiirtä ja konsertista tuleva kuva näkyy jälleen. Jonkun kappaleen välispiikissä Jonne mainitsee konsertin etäyleisön nimeltä. Pitkäniemen nuoret ja henkilökunta alkavat taputtaa ja tunnelma on iloinen ja intensiivinen. Huoneen keskellä on iso neuvottelupöytä, jonka toiseen päähän on aseteltu paperisille lautasille sipsejä ja karkkeja. Kertakäyttömukeihin on kaadettu limsaa. Etäyleisö seuraa konserttia hiljaa. Toisinaan joku saattaa nousta paikaltaan ottamaan lisää tarjoiluja pöydästä. Jotkut nuoret kuiskuttelevat keskenään. Osa nuorista saattaa yhtäkkiä sanoa aikuiselle jotain ja tämän jälkeen he poistuvat tilasta. Näitä poistumisia ja palaamisia tapahtuu itse asiassa melko usein niiden muutaman tunnin aikana, jotka vietämme yhdessä maailmalta suljettujen ovien sisäpuolella. (PN.)

Edellä oleva kuvaus on Pitkäniemen sairaalan ensimmäisestä konsertista. Pitkäniemessä järjestettiin myös toinen konsertti; Raskasta Joulua. Molemmissa konserteissa paikalla oli alle kymmenen nuorta. Yhteensä nuoria oli melko paljon suhteutettuna EVA-yksikön kokonaislukuun, joka on 12 nuorta. Lukumäärä vaihteli konsertin aikana, sillä osa nuorista ei jaksanut istua kovin pitkää aikaa paikallaan. Osa nuorista kävi välillä hyppimässä trampoliinilla ulkona. Jotkut kävivät keräämässä voimia kesken konsertin ja palasivat myöhemmin takaisin. Paikalla olimme myös me tutkijat, laitoksen henkilökuntaa ja kaksi lääkäriä, jotka olivat paikalla uteliaisuudesta uutta tapahtumaa kohtaan. He halusivat myös nähdä, miten tällainen etäkonsertti asettuu osaksi osaston toimintaa ja miten nuoret siihen reagoivat.

Konserttitilanne oli ulkopuolisen silmin epätavanomainen. Se oli kuitenkin osastolla asuvien nuorten ja laitoksen henkilökunnan arkipäivää. Tällaisella osastolla hoidossa olevilta nuorilta ei voida odottaa tavanomaista käyttäytymistä. Tilanteet saattavat muuttua äkillisesti. Nuorten vointi on epävakaa ja he ovat impulsiivisia. Lastensuojelun käsikirjan (2002) mukaan osastolle päätyy suljettua hoitoa vaativia ”itsemurhavaarassa olevia, poikkeavan impulsiivisesti käyttäytyviä, vaikeasti käytöshäiriöisiä ja päihderiippuvuusongelmaisia lapsia ja nuoria” (Lastensuojelun käsikirja, 2012). Tällaisille nuorille selviytyminen aivan normaaleista arkisista askareista on vaikeaa. Joillekin sosiaaliset tilanteet aiheuttavat hankaluuksia. Toisilla on vaikeuksia hallita aggressioita. Toimintaa suunnitellaan huolellisesti, mutta kaikkia tilanteita on vaikea ennakoida ja henkilökunta joutuu varautumaan aina muutokseen.

Aina se pitää arvioida joka päivä, joka hetki se, et mikä sen nuoren olotila sillä hetkellä on, jaksaaako se. Päivittäin ne toiveet otetaan selville... oman hoitajan kanssa, tai vastuuhoidajan kanssa suunnitellaan, mihinkä tästä lähetään. (PN 3 2/2.)

Pitkänimessä tapahtumalle ei asetettu ennakoon suuria odotuksia ja järjestelyt hoidettiin sitä kautta, että huomioitiin nuorten vointi ja jaksaminen. Tällaisessa laitoksessa tapahtumien muodolla ei sinänsä ole merkitystä, sillä kaikkeen toimintaan valmistautuminen ja osallistuminen vievät joka tapauksessa aikaa arjen toimintojen ohessa.

Kyllähän siinä se aika menee ja se ilta menee helposti. Toki siinä tulee sekä helppoo, että vaikeetakin, että joutuu olemaan skarppina ja järjestelmään... Ei siinä ihan voi konserttiin heittäytyä ja nostaa jalkoja pöydälle, kyllä ne pitää huomata ne nuoretkin, ehkä entistäkin tarkemmin, kun ollaan osaston ulkopuolella ja on vieraita ihmisiä... (PN 3, 2/2.)

Henkilökunnan on otettava etukäteen huomioon, että jonkun nuoren vointi saattaa heikentyä yllättäen. Nuoret tarvitsevat henkilökuntaa tuekseen voidakseen käsitellä ennalta tuntemattoman tapahtuman aiheuttamia tunteita. Vaikka heille kerrottiin tulevasta tapahtumasta, heidän oli vaikea käsittää etukäteen, mihin he olivat tulossa. Nuoret osallistuivat myös ennakoon järjestettyyn infotapahtumaan, mutta tapahtuman jälkeisenä iltana osa heistä ei enää muistanut osallistuneensa siihen. Tämä kertoo osaston nuorten kognitiivisten taitojen tilasta ja siitä, miten erilaisia seikkoja henkilökunnan täytyy osata huomioda tulevaa tapahtumaa suunnitellessaan.

Tilaisuus sujui hyvin ja rauhallisesti. Ennen tilaisuutta henkilökunta oli kuitenkin varautunut myös mahdollisiin ongelmiin. Haastatteluissa ja tilaisuuden jälkeen käymissämme keskusteluissa kävi ilmi, että nuoret jaksivat ja pärjäsivät tilaisuudessa odotettua paremmin. On vaikea arvioida syytä tälle ilmiölle. Vaikuttiko musiikki rauhoittavasti tai innostavasti? Oliko tilaisuus niin poikkeuksellinen kokemus, että nuoret viihtyivät mukana? Ymmärsivätkö he sen, että tilaisuudessa oltiin yhteydessä ulkomaailmaan? Itselleni jäi tilaisuudesta sellainen mielikuva, että nuoret hahmottivat melko nopeasti olevansa kontaktissa laitoksen ulkopuolelle teknologian välityksellä. He myös kävivät hetken arkailtuaan kirjoittamassa chat-keskusteluun kysymyksiä artisteille.

Seuraava kuvaus on Pispän palvelukeskuksesta, jossa järjestettiin Etäevent-pilotin toinen konsertti.

Pimennetyssä salissa soi ja näkyy Tampere-talosta lähetetty suora Filharmonian toivotuimmat klassikot konsertti. Paikalla on noin 40-50 vanhusta ja vähän henkilökuntaa. Sali on järjestetty ulkoisesti

muistuttamaan konserttitilaisuutta. Salin toisessa päädyssä oleva valkokangas on sillä paikalla, jossa orkesteri istuisi, jos olisi paikalla. Tuolirivit on järjestetty siten, että katseet voivat luonnollisesti kääntyä valkokankaalle päin. Konsertti on jatkunut hetken aikaa, kun salista ulos johtavat ovet aukenevat. Aulasta tulee valoa ja yleisön keskuudessa tapahtuu jotain liikehdintää. Joku yleisöstä viedään aulaan. Valoisassa aulassa on ambulanssin henkilökuntaa. Vanhuksen vointia tarkkaillaan. Tämä oli menettänyt tajunsa hetkeksi konsertin aikana, mutta on jo nyt hereillä ja istuu pyörätuolissa vastailen ensiapu-henkilökunnan kysymyksiin. Palvelukeskuksen henkilökunta soittaa kotihoidon henkilökunnalle saadakseen tietoa vanhuksen lääkityksistä ja terveydentilasta. Lyhyen tarkkailun jälkeen vointi todetaan vakaaksi ja vanhus pääsee jatkamaan konsertin seuraamista. Henkilökunta jää aulaan ja alkaa järjestellä väliaikaa varten kuohujuomatarjoilua. He ovat tuoneet kotoaan shampanjaseja ja laitteet, joilla voi valmistaa hiilihapotettua juomaa. Kyllä talosta löytyisi myös muovisia lasia, mutta lasisista tulee juhlavampi tunnelma. (PIS.)

Konsertin ensimmäisen osan aikana henkilökunta ei juuri ehtinyt itse seuraamaan konserttia, mutta väliajan jälkeen myös he istuivat hetkeksi kuuntelemaan. Vanhukset jaksoivat istua konsertin loppuun asti, vaikka tilaisuus saattoi olla ehkä jonkun päivärytmiin hieman myöhäinen. Jotkut vanhuksista menevät tuohon aikaan nukkumaan. On hyvin todennäköistä, että osa potentiaalisista asiakkaista jätti tulematta ajankohdan vuoksi. Paikalle saapuneet vaikuttivat kuitenkin tyytyväisiltä siihen, että myös illaksi on järjestetty jotain mukavaa tekemistä.

Palvelukeskusten asiakkaat ovat ikäihmisiä, joilla saattaa olla iän mukanaan tuomia fyysisiä rajoitteita ja joillakin jo muistisairautta. He saattavat tarvita myös fyysistä apua voidakseen osallistua konserttiin. Palvelukeskusten henkilökunnan resurssit eivät periaatteessa riitä siihen, että he lähtevät hakemaan asiakkaita konsertteihin kodeistaan, mutta he mainostivat tapahtumaa asiakkaille myös sellaisena, että sinne voi tulla omaisen kanssa.

Konsertin väliajalla asiakkaat vaikuttivat melko tyytyväisiltä. Mielipiteet konsertista tosin vaihtelivat. Kaikki eivät pitäneet klassisesta musiikista, sillä tyylilajina se on joillekin vieras. Konsertin päätyttyä asiakkaat olivat selvästi tyytyväisiä ja kosketettuja. He halusivat palvelukeskuksen johtajaa ja kiittivät häntä tapahtuman järjestämisestä. Puhuimme henkilökunnan kanssa tästä halaamisesta jälkikäteen ja kävi ilmi, että se ei ollut aivan tavanomaista arkipäiväisessä kanssakäymisessä asiakkaiden kanssa. Konsertti saattoi koskettaa asiakkaita, mikä osaltaan saattoi tuoda muutoksen vuorovaikutusjärjestykseen. Henkilökunnan mukaan tilaisuus sujui hyvin. Sairaskohtaus ei ollut heidän mielestään poikkeuksellinen tilanne eikä ongelma, vaan asia, joka kuuluu työhön ikäihmisten parissa.

Chat-yhteys toimi myös palvelukeskuksessa. Pispän palvelukeskuksessa haastattelukysymyksiä kiersi kysymässä asiakkailta Tampere-talon edustaja. Tämä kertoi siitä, että tämä ei ollut kovin tuttu käytäntö asiakkaille ja he tarvitsivat rohkaisua osallistuakseen chattiin.

Viimeinen konsertti johon osallistuin havainnoivana tutkijana, oli Kylmäkosken vankilassa. Alla oleva kuvaus on sieltä.

Valot on laitettu päälle ruokasalissa, jossa vangit järjestäytyvät jonoon. Väliaikatarjoilu on alkamassa. Vielä hetki sitten pimennetyssä ruokasalissa soi Tampere-talosta lähetetty tunnelmallinen Vesa-Matti Loirin joulukonsertin ensimmäinen näytös. Ruokasali on muunnettu konserttitilannetta palvelevaksi. Tuolit on järjestetty riveihin siten, että katseet kiinnittyvät helpoimmin valkokankaaseen päin. Pöydät on viety pois. Salissa on koristeltu joulukuusi. Ikkunoissa on kalterit ja vibreät verhot. Tunnelma on hieman laitostmainen. Vartijat oleilevat oven tuntumassa ja muuta henkilökuntaa on asettanut ruokasalin tarjoilutiskin toiselle puolelle. Jono kulkee sujuvasti. Kukin vangeista ottaa oman annoksensa ja siirtyy takaisin tuoliriveille istumaan. Tarjoiltavana on monien herkkujen joukossa Sacher-kakkuja vankilan johtajan toiveesta ja kinkkupiirakkaa, jota vangit ovat leiponeet henkilökunnan kanssa juuri tätä tilaisuutta varten. Pian sali pimennetään jälleen ja suora lähetys jatkuu Tampere-talosta, jossa konsertin toinen näytös alkaa. Konsertin loppupuolella Loiri esittää koskettavasti ”maan korvessa kulkevi lapsosen tie” – kappaleen, jonka aikana salissa on hyvin hiljaista. Välillä vangit antavat aplodeja. (KK.)

Konsertti järjestettiin joulukuun viikolla. Paikalla oli vähän alle 50 vangin lisäksi vartijoita, vankilan johtaja, rikosseuraamus-esimiehiä ja muuta vankilan henkilökuntaa. Muutama vanki poistui konsertista väliaikatarjoilun jälkeen. Vankeja oli paikalla eri etnisistä ryhmistä. Henkilöt olivat asettuneet saliin ryhmien mukaisesti. Tilaisuus oli rauhallinen ja kaikki sujui ongelmitta. Tutkijana kiinnitin huomiota järjestelmälliseen toimintaan, jossa kaikki oli tarkkaan suunniteltua. Vangit eivät liikkuneet tilassa vapaasti kukin omaan tahtiin vaan ryhmissä, ja esimerkiksi vessassa käytiin vartijoiden saattamana.

Konsertin jälkeen Vesa-Matti Loirin kanssa järjestettyyn chat- ja haastattelutilaisuuteen osallistui noin 40 vankia. Tunnelmasta oli aistittavissa, että vangit pitivät tilaisuudesta, ja tämä tuli ilmi myös henkilökunnan palautteesta. Sekä vangit että henkilökunta esittivät kysymyksiä, joita Tampere-talon edustaja kirjoitti chat-keskusteluun. Vesa-Matti Loiri vastasi kysymyksiin kameran välityksellä Tampere-talosta, jossa Tampere-talon edustaja haastatteli häntä. Tilaisuus vaikutti luontevalta ja yhteys ulkomaailmaan ei tuntunut etäiseltä. Yhteys toimi ja Loiri puhutteli vankeja rohkaisevasti. Tilanne vaikutti koskettavalta ulkopuolisen silmissä.

Jokaisessa konsertissa suora yhteys tuntui olleen tärkeä sekä henkilökunnalle että asiakkaille. Palautteiden perusteella asiakkaat saattoivat kokea tullessa huomioideksi ja arvostivat sitä, että heille oli järjestetty tällainen tilaisuus. Chat-yhteydet toimivat ja pienen lämmittelyn jälkeen jokaisessa kohteessa asiakkaat esittivät artisteille kysymyksiä. Erityisesti Vesa-Matti Loirin, Jonne Aaronin ja Raskasta Joulua konserttien chat-keskustelut olivat suosittuja.

3.1.1 Konsertin järjestelyt erilaisissa ympäristöissä

Konsertin kokonaisuuden; musiikin, chat-yhteyden, haastattelut sekä teknisen puolen tarjosi Tampere-talo. Muu työ oli etäkohteiden henkilökunnan tehtävänä. Useassa kohteessa osa henkilökunnasta käytti järjestelyihin ylimääräisiä työntunteja. Työmäärä voidaan nähdä haasteena, mikäli se annetaan työntekijälle muun työn lisäksi. Jotkut saattavat kokea konsertin järjestelyt esteenä päivittäisille työrutiineille.

Neljälle viidelle työntekijälle ylimääräistä työtä tää teetti. (anonyymi.)

Osa henkilökunnasta varmasti kokee sillä tavalla... että ne on jonkun sortin rasite... mut sitten se, että niissä kuitenkin tulee semmonen edelleenkin oma vuorovaikutuksensa henkilökunnan... ”asiakkaan” välille, jos ei muuta, niin ollaan yhteisessä tilaisuudessa sitten... (anonyymi.)

Etäevent tuotiin kohteisiin keskelle arkista vuorovaikutusjärjestystä. Kohteiden arki on kellotettua ja tietyt rutiinit rytmittävät päivää. Nämä rutiinit rikkoutuivat, kun kohteeseen tuotiin tapahtuma laitosten ulkopuolelta ja ilta-aikaan. Jokaisessa kohteessa tehtiin järjestelyjä, jotta etäkonsertti olisi mahdollinen asiakkaille ja paikalla olisi henkilökuntaa hoitamassa tilaisuutta.

Henkilökunnalla ei ollut kokemusta etäkonsertin järjestämisestä aiemmin missään kohteessa. Konsertin peruskokonaisuus oli kaikissa kohteissa samanlainen, mutta etäkonsertit olivat kuitenkin erilaisia joka kohteessa. Erilaisuutta syntyi muun muassa sen vuoksi, että pilottivaiheen yksi tavoite oli testata konserteissa chat-keskustelujen ja artistihaastattelujen toteutusta, joten Tampere-talo ei toteuttanut tapahtumia aivan samalla kaavalla joka kohteessa. Vaihtelua etäkonsertin muotoon tuli myös etäkohteiden erilaisuuden kautta. Selvimmät erot syntyivät suljettujen ja avoimien laitosten välille, mikä näkyi konserteissa selvästi esimerkiksi tavassa, jolla asiakkaat saapuivat konserttiin. Suljetuissa laitoksissa

asiakkaat kulkivat henkilökunnan saattamana. Palvelukeskuksien konserttiin saavuttiin omassa aikataulussa ja ehkä omaisen tai henkilökunnan saattamana, jos fyysinen kunto sitä edellytti.

Kun arkeen tuodaan laitoksen ulkopuolelta uudenlainen tapahtuma, henkilökunta ei voi valita neutraalia suhtautumista, sillä muutos pakottaa vuorovaikutusjärjestyksen liikkeelle. Henkilökunta asemoituu uudelleen. Kukin etsii oman paikkansa suhteessa etäkonsertin järjestelyihin. Kohteissa voi olla niitä henkilöitä, jotka jättäytyvät työyhteisössä koko tapahtuman ulkopuolelle. Toiset taas kokevat etäkonsertin järjestämisen tehtäväkseen.

Etäkonsertin järjestäminen edellytti kohteen työntekijöiltä kommunikointia. Tiedonkulku näyttäytyi sekä mahdollisuutena että haasteena jokaisessa kohteessa. Tämä näkyi eroina esimerkiksi tavassa, jolla henkilökunta valmistautui tapahtumaan. Joissakin kohteissa osa konserttiin tulevasta henkilökunnasta sai tietää tapahtumasta vasta konserttipäivän aikana. He eivät olisi ehtineet valmistautua konserttiin etukäteen, vaikka olisivat halunneet. Toisissa kohteissa henkilökunta pohti, että olisi mukavaa valmistautua tapahtumaan asiakkaiden kanssa hiukan aikaisemmin ja nostattaa sitä kautta lisää innostusta laitoksen sisällä henkilökunnan ja asiakkaiden keskuudessa.

Joka kohteessa työvuoroja järjesteltiin ja niistä neuvoteltiin. Joissakin kohteissa iltaisin ei normaalisti olla töissä ollenkaan. Toisissa kohteissa iltavuoro tuli työntekijälle pyytämättä ja toisissa kohteissa kaikki halukkaat työntekijät eivät voineet osallistua konserttiin, sillä heidän työpanostaan tarvittiin muualla laitoksessa kyseiseen aikaan.

...Oikeestaan [tuli kommenttia työntekijöiltä]... ”ja mullel ainakaan muuten se käy ja se on perjantai-ilta ja mä en ainakaan tu”, mutta sitte ku mää pikkusen aloin kypsytteleen niin... ei tarvinnu pakottaa ketään. (anonyymi.)

He on tottunut siihen, että tää on x-x välillä tää työaika. (anonyymi.)

Pakollisia työtehtäviä jaettiin henkilökunnan kesken. Lisäksi henkilökunta teki paljon yksittäisiä järjestelyjä omasta tahdostaan, esimerkiksi pihan ja sisätilojen koristelua, väliajan kuohujuomatarjoilua ja siivousta; kaikkea sitä toimintaa, mitä konserttiin valmistautuminen edellytti. Tilojen järjestely vaati henkilökunnalta luovuutta ja viitseliäisyyttä. Oli suunniteltava, miten tuolit tulisi järjestellä ja minne valkokangas kannattaa laittaa, että yleisö mahtuu ja näkee hyvin.

Mää nyt oon aina valmis kaikkeen... Se on varmaan semmonen luonteenpiirre... toiset ehtii sen tekeen ja toisia innostaa ja kiinnostaa... toiset... ei halua arkirytmäänsä mitään muutosta. (PIS 1.)

Seurattuani tapahtumien kulkua ulkopuolelta, itselleni jäi sellainen vaikutelma, että organisaation rakenteiden lisäksi vastuunjako ohjasi osaltaan sattuma. Esimerkiksi joidenkin työntekijöiden työtehtäviin kuuluu erilaisen toiminnan järjestäminen, kun taas toiset ovat mukana etäkonsertissa ja sen järjestelyissä vain siitä syystä, että työvuoro on sattunut kohdalle. Jotkut työntekijät pohtivat henkilökunnan eroja persoonallisuuden näkökulmasta. Toiset pitävät vaihtelevasta työstä ja muutoksista toiminnassa. Tällaisille henkilöille työvuoron ajankohdan muuttuminen ei ollut negatiivinen asia.

Tää oli siis toinen kerta x-vuoden aikana ku mä oon viikonloppuna töissä. (anonyymi.)

Tosin me vaaditaan aina se niinku aika... työvuorot suunnitellaan... joten meidän niinku aikajana on... ku ruvetaan tekeen, niin x-kuukautta ennen kiitos. (anonyymi.)

Kaikissa kohteissa konsertti järjestettiin ilta-aikaan, mikä vaikutti sekä asiakkaiden että henkilökunnan toimintaan. Laitosten arjessa ruokailut ja erilaiset toiminnot ohjaavat päivän rytmiä. Päivän rutiineihin tehtiin joitakin muutoksia. Pitkäniemessä siirrettiin nuorten puhelintuntia toiseen ajankohtaan ja lääkitykset jaettiin ajoissa. Nuoria valmisteltiin henkisesti illan tapahtumaan ja valmistauduttiin yhdessä tulevaan hetkeen, sillä konsertti-tilanne jännitti joitakin nuoria ja toisille odottaminen tuntui pitkältä.

Joissakin kohteissa henkilökunta antoi aikaa konsertin järjestelyille työajan ulkopuolella. Myös työtehtävien rajoja ylitettiin. Työmäärästä huolimatta useat kokivat ilta-aikaan järjestetyn konsertin positiivisena. Sen nähtiin vastaavan joidenkin asiakkaiden toiveisiin ja tarpeisiin ja lisäksi se toi virkistävää vaihtelua myös henkilökunnan arkeen.

Osaston kannalta on hienoa, että viikonloppuisin on jotain erityistä tapahtumaa ja tekemistä. (PN 1.)

Kyllä määhän tykkäsin tosi paljon... On niin rutinoitunutta miten arki täällä kulkee... sit jotain erilaista... (PN 3.)

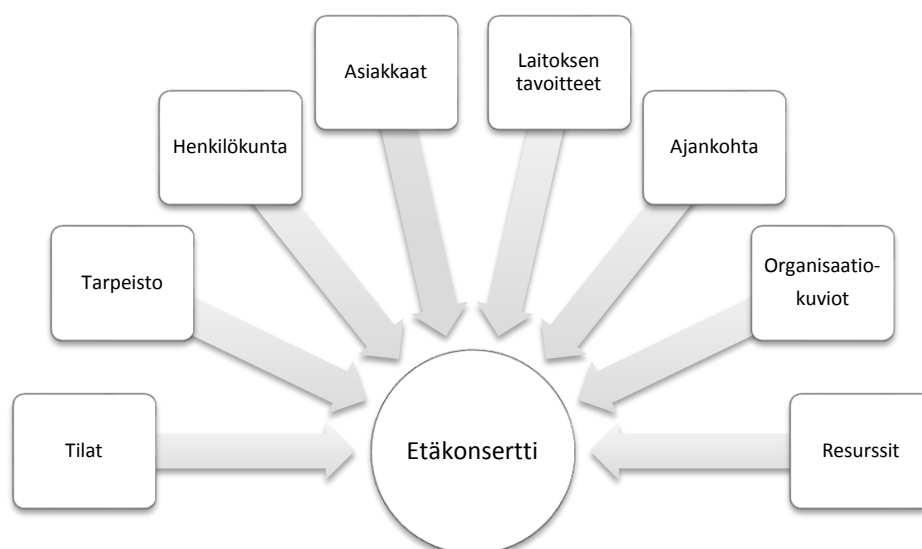
Konserttipäivä ei tuntunut kohteissa ainoastaan työläältä. Henkilökunta koki joissakin kohteissa etäkonsertin positiivisena ja päivää helpottavana tekijänä. Se tarjosi monille mukavaa tekemistä.

Ei tää missään nimessä tapauksessa oo meille taakka, päinvastoin... tällaset tapahtumat... ne kun on aina ennalta suunniteltu niin ja resursoitu... poikkeuksesta ne menee aina hyvin... (PN 2.)

Musta oli kiva tehdä jotain niinku uutta... tää on aika rutiinia miten tää tehdään... mun mielestä tää toi semmosta kivaa vaihtelua... pääs virkistämään aivoja... piti ajatella ja niinku suunnitella... (PP 2.)

Etäevent-kohteiden rakenteet ja asiakaskunnat ovat erilaisia. Jokaisessa laitoksessa on omat käytäntönsä. Laitoksissa on ihmisiä, joista toiset ovat siellä töissä ja toiset elävät arkeaan. Palvelukeskusten asiakkaat käyvät päivisin aterioimassa, tapaamassa ystäviä sekä osallistuvat järjestettyyn toimintaan. Suljettujen laitosten asiakkaat asuvat kohteessa määrätyn ajan, kunnes katsotaan, että heidät voidaan siirtää toisaalle. He heräävät, syövät, käyvät koulua, tekevät työtä, siivoavat, asuvat ja menevät nukkumaan laitoksen sisäpuolella. Vuorovaikutusjärjestys kietoutuu näiden laitosten päivän toimintojen ympärille, joissa kukin tietää oman asemansa ja roolinsa. Liikanen (2003) kuvailee hoitoyksikön sosiaalisena tilana ja vallan kenttänä, jonka sisällä vaikuttavat omat säännöt, normit, hierarkia ja toimintajärjestelmät. Hoitoyksikön toimijoita johdattaa halu vahvistaa omaa kenttäänsä ja sen ominaisuuksia sekä vakiintuneita symboleja. Hoitoyksikkö on myös arkinen elinympäristö monelle ihmiselle. Se on paikka, jossa normit ja hierarkia määrittelevät päiväjärjestyksen, jonka mukaan toimitetaan arkiset toimenpiteet. Asiakas on toiminnan kohde sen sijaan, että nähtäisiin hänet toimijana. (Liikanen 2003, 43-45.) Näen Liikasen ajatuksien sisältävän ajatuksen rutiineista ja tottumuksista, joihin on helppo tukeutua ja joiden rikkoutumisesta työntekijöillä on erilaisia ajatuksia.

Kohteiden dynamiikka vaikutti etäkonsertin vastaanottoon. Dynamiikka perustuu kohteiden sosiokulttuurisiin olosuhteisiin, joita ovat materiaaliset ehdot, fyysiset artefaktit, valtasuhteet, työkulttuurit ja vallitsevat puhettavat, jotka yhdessä muokkaavat työympäristön tietynlaiseksi. (Eteläpelto ym. 2013.) Nämä tekijät ovat jatkuvassa muutoksessa. Oheisessa kuviossa 1 olen hahmottanut niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, millaiseksi etäkonsertti muotoutuu tapahtumana.

KUVIO 1. Etäkonsertin muotoutumiseen vaikuttavat olosuhteet

Asiakkaiden vointi vaikutti siihen, miten henkilökunta lähti järjestämään etäkonserttia. He miettivät etukäteen asiakkaiden erityistarpeita, jotka tuli huomioida konsertin järjestelyissä. Psykkisesti huonovointisille asiakkaille voidaan räätälöidä sellainen tapahtuma, joka tukee jaksamista ja rohkaisee osallistumaan. Isompia ja juhlavampia tapahtumia voidaan järjestää sellaisille asiakkaille, joiden nähdään niitä kaipaavan. Kun henkilökunta huomioi asiakkaiden erityistarpeet jo etukäteen, voinnista ei muodostu ongelmaa.

Etäkonsertin onnistuminen on riippuvainen tekniikan toimivuudesta. Tämä on haaste sekä tuottajan että vastaanottajan toimipisteissä. Etäkohteissa on oltava joku tekniikasta vastaava henkilö, joka tietää mitä tehdä, jos yhteys jostain syystä katkeaa. Eräässä kohteessa, kohteen oma työntekijä, jonka olisi pitänyt vastata tekniikasta, ei ollut paikalla konsertissa itse ollenkaan. Tilaisuudessa olleet työntekijät eivät tienneet, mitä kaikkea etäkonsertti piti sisällään, eivätkä esimerkiksi avanneet chat-yhteyttä. Osa tutkijaryhmästä tiesi milloin chat-yhteyden oli määrä alkaa, joten yhteys avattiin yleisölle ulkopuolisen toimesta. Tämä on hyvä esimerkki tiedonkulun ongelmasta. Etäkonsertin mahdollisuudet jäävät lunastamatta, mikäli tieto ei kulkeudu eteenpäin.

Konsertti tuodaan etäkohteisiin niihin tiloihin, jotka paikanpäällä on. Small (1998) pohtii tilojen merkitystä, jotka näkyvät jo suunnitteluvaiheessa, jolloin suunnittelijoiden tapa käsittää maailmaa vaikuttaa siihen, millaiseksi ne rakennetaan. Esimerkiksi konserttitalit on suunniteltu länsimaisen konserttikäytännön perustalle. Sali on jaettu esiintyjän ja yleisön mukaan siten, että yleisö istuu toisella puolella salia ja esiintyjä hallitsee lavaa tai näyttämöä. (Small 1998, 21-29.) Tämä liittyy kulttuuriseen merkitysjärjestelmään. Suunnittelijoilla on ollut joku mielikuva siitä, millaisia tiloja vankilassa on sellineen ja lukkoineen, tai palvelukeskuksissa, millaisia tiloja ikäihmiset tarvitsevat. He eivät välttämättä ole suunnitelleet laitosten tiloja kulttuuriseen toimintaan eivätkä etenkin etäkonserttien järjestämiseen. Esimerkiksi vankilassa on toiminnalle liian vähän tiloja ja ohjaaja järjestää askartelukurssin tarvittaessa vaikka varastotiloissa. Palvelukeskuksissa on toiminnalle varattuja tiloja, mutta niidenkään suunnittelussa ei ole luonnollisesti huomioitu uuden teknologian mukanaan tuomia etäkonsertteja, jotka välitetään äänentoistolaitteiden ja valkokankaan kautta asiakkaille. Akustiikkaa tuskin on myöskään suunniteltu etäkonsertteja silmälläpitäen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että henkilökunta joutuu tekemään luovia ratkaisuja tilojen ja toteutuksen suhteen. Toisessa palvelukeskuksessa henkilökunta vaihtoi ruokasalin järjestystä kolmeen kertaan, kunnes saivat aikaan sellaisen järjestyksen, jossa lähetys näkyy ja kuuluu isolle joukolle parhaiten.

Tilat määrittelevät toiminnan rajat, luovat turvallisuutta ja strukturoivat ympäristöä. Ne myös ohjaavat käyttäytymistämme. Scollonit (2004) pohtivat tilojen merkitystä osana paikan diskursseja. Esimerkiksi

lääkärin vastaanottohuoneessa on lääkärin pöytä, työvälineitä ja erilaisia artefakteja, jotka antavat meille vihjeitä siitä, missä tilassa olemme ja minkälaista käytöstä meiltä odotetaan. Asiakkaalle on oma tuoli, ja lääkäri istuu pöytänsä ääressä. Luokkahuoneeseen saavuttuamme, ellemme ole opettajia, tuskin asetumme istumaan huoneessa opettajan paikalle. Sen sijaan asetumme luokan toisella puolella olevien pöytien ääreen automaattisesti. Meidän toimijahistorioissamme on sisäistettynä tietoa erilaisten tilojen merkityksestä. Pitkäniemen konsertti järjestettiin neuvotteluhuoneessa. Tila ei muistuttanut konserttisaleja, mikä saattoi mahdollistaa nuorille rennon ja turvallisen olon ja sitä kautta myös kyvyn olla tilaisuudessa pidemmän aikaa. Toisaalta kaikissa etäkonserteissa näin joitakin asiakkaita, jotka eivät käyttäytyneet kuin olisivat konsertissa, vaikka tila olikin tehty konserttisalia vastaavaksi ja tunnelmassa oli tavoiteltu perinteistä konserttitilannetta. Käytöstämme ohjaavat tilojen lisäksi muutkin seikat.

Tilojen koko kohteissa määrää sen, kuinka iso tapahtuma voidaan järjestää. Pappilanpuistossa asiakkaita tuli konserttiin niin paljon, että kaikki paikat täyttyivät. Tulevaisuudessa tämä on todennäköisesti myös rajoittava tekijä, sillä innokkaita konserttiin tulijoita saattaa olla yhä enemmän. Tilojen merkitys korostuu erityisestä näkökulmasta suljetuissa laitoksissa. Pitkäniemessä se, että etäkonsertti tuotiin omiin tiloihin, mahdollisti osallistumisen tapahtumaan tavallista useammalle nuorelle yhtä aikaa. Osa nuorista on niin arkoja, etteivät he voi poistua omaa kerrosta pidemmälle. Osa nuorista ylitti tämän kynnyksen etäkonsertin myötä ensimmäistä kertaa laitoksessa olonsa aikana. Tutut tilat luovat turvallisuutta nuorille ja henkilökunnalle.

... Siellä joku abdistuukin niinku yli rajojensa... (PN 3.)

... saadaan sieltä sitten lisävahvistusta [henkilökunnalle]. (PN 3.)

Omissa tiloissa järjestetty tapahtuma mahdollistaa nopean palaamisen osastolle, jos jollekin ilmenee kesken konsertin huonovointisuutta. Lisäksi henkilökuntaa voidaan vahvistaa, mikäli tilanne konsertissa sitä vaatii.

Organisaatioiden rakenne ja henkilökunnan joustava tai joustamaton liikehdintä rajojen sisällä ja ulkopuolella vaikuttavat osaltaan siihen, millainen etäkonsertista kussakin kohteessa muotoutuu. Monimutkaisuutta etäkonsertin järjestämiseen lisäsi se, että etäkonsertin järjestelyt hoidettiin eri organisaatioiden kanssa. Kuitenkaan kaikki konserttia järjestämässä olleet tahot eivät olleet alun perin pilottitapahtuman tilaajia/vastaanottajia. Virallisesti Etäevent-pilotin asiakkaana oli yksi laitos, esimerkiksi palvelukeskus. Kuitenkaan mikään etäkohteista ei ole vain itsenäinen toimija, vaan osa organisaatorakennelmaa, mikä näkyi myös järjestelyissä. Esimerkiksi toisen palvelukeskuksen

työntekijät tekivät yhteistyötä myös muiden, oman instituution rajojen ulkopuolella olevien työntekijöiden kanssa.^{10 11} Etäkonsertin asiakkaiksi tuli myös toisen palvelukeskuksen yhteydessä toimivan päiväkeskuksen kehitysvammaisia omien hoitajien kanssa. Tampereen Aterian kanssa järjestettiin yhdessä kahvit ja kotihoidon kanssa käytiin etukäteen neuvotteluja muun muassa asiakkaiden voinnista ja siitä, ketä asiakkaita kotihoidon työntekijöiden mielestä kannattaisi kutsua osallistumaan konserttiin.

Aterian työntekijät työskentelevät palvelukeskuksen tiloissa, mutta heillä on eri työnantaja kuin palvelukeskuksen työntekijöillä. He valmistavat palvelukeskuksen arkeen kuuluvat päivittäiset ruoka- ja kahvipalvelut ja palvelukeskuksen työntekijät hoitavat palvelukeskuksen muuta toimintaa.

Kaikki tiedostaa, että ollaan eri, mut silti me tehdään yhdessä sitä työtä. (PP 1.)

Samat asiakkaat meillä on... (PP 1.)

Kuitenkin heille [asiakkaille] sitä työtä tehdään... se näkyy siinä yhteistyössäkin... tavallaan se sama päämäärä... helpompi tehdä niinku yhteistyötä. (PP 1.)

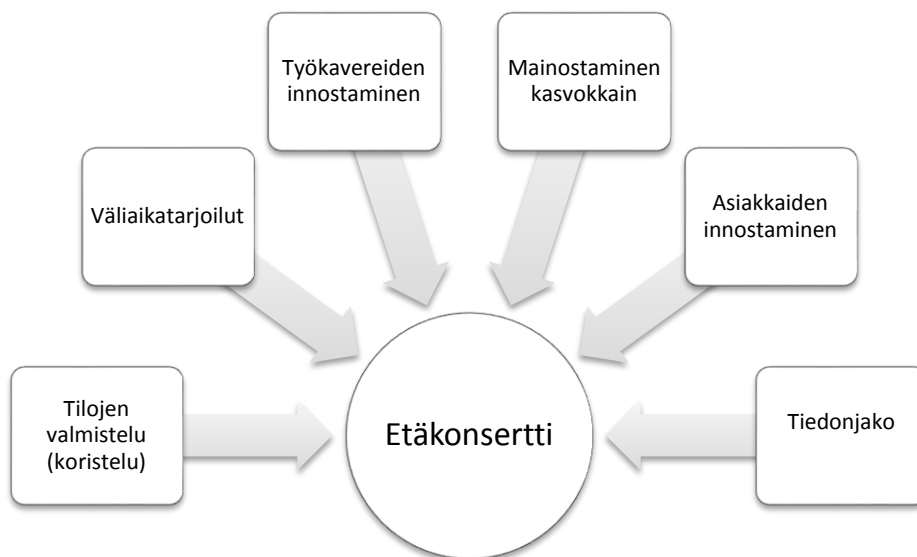
Toisessa kohteessa henkilökunta oli alun perin ajatellut järjestävänsä konsertin kahvitarjoilun itse, mutta organisaation ylemmältä taholta tuli kehoitus tehdä se yhdessä Tampereen Aterian kanssa. Etäkonsertin muoto määräytyy myös tätä kautta. Vaikka palvelukeskuksen henkilökunnalla olisikin tietty mielikuva siitä, miten he konsertin toteuttavat, saattavat tilanteeseen vaikuttaa ylemmällä taholla työskentelevät henkilöt, jotka eivät ole kosketuksissa ruohonjuuritason työhön. Organisaation rakenne vaikuttaa joidenkin tehtyjen päätösten taustalla.

Kuviossa 1 esittämieni tekijöiden ilmenemistä etäkohteiden konserteissa ohjasi osaksi sattuma. Konsertti muotoutui asiakkaiden, henkilökunnan, tarpeiston, tilojen, ajankohdan, organisaatiokuvioiden, resurssien ja laitoksen tavoitteiden mukaan. Nämä tekijät saattavat vaihdella samassa kohteessa siten, että samassa kohteessa eri ajankohtana järjestetty uusi etäkonsertti on erilainen muuttuneiden olosuhteiden vuoksi. Muutoksia voi ilmetä esimerkiksi henkilökunnan voimavaroissa, jolloin konsertin valmisteluihin sijoitetaan enemmän tai vähemmän aikaa.

¹⁰ Tampereen Ateria <http://www.tampere.fi/tampereenateria/>

¹¹ Tampereen kaupungin päiväkeskus
<http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/ikaihmiset/kotonaasuvalle/paivakeskukset.html>

Kuviossa 2 olen listannut niitä seikkoja, joilla henkilökunta voi vaikuttaa tapahtumaan järjestelyvaiheessa. Mainitut tehtävät näkyivät kaikki etäkonserttien järjestelyissä. Tarkastelen niitä mahdollisuuksina, jotka eivät kuitenkaan ole edellytyksenä tapahtuman onnistumiselle. Ainoastaan tiedonkulku on välttämätöntä ja senkin laajuuden henkilökunta voi päättää kohteen tarpeista ja resursseista käsin. Jos työntekijöillä on aikaa ja halua, voidaan panostaa kaikkiin kuviossa mainittuihin osa-alueisiin. Toisaalta tilanteen vaatiessa niin, työntekijä voi panostaa konsertin järjestelyihin minimaalisesti. Tilanteessa, jossa kukaan henkilökunnasta ei syystä tai toisesta tee mitään valmisteluja, voi käydä niin, että tieto konsertista ei kiiri asiakkaille. Innostavan ja keskusteleavan ilmapiirin sekä mainostuksen puuttuessa, osallistujia saattaa tulla vain vähän. Näen nämä kuviossa mainitut tekijät siten, että mitä useampi niistä täyttyy, sitä vahvempi ja laajempi ”sisääntulo” etäkonsertilla on kohdeyhteisöön, jolloin kaikki osalliset tietävät, mitä on tapahtumassa. Osallisia ovat ensisijaisesti asiakkaat, sitten henkilökunta, mutta joissakin kohteissa myös asiakkaiden läheiset.

KUVIO 2. Etäkonsertin järjestäminen ja mahdollisuudet.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että henkilökunnan puhuminen ennakoon konsertista asiakkaille, tuotti tulosta, joka näkyi myös konserttiin osallistuneiden asiakkaiden määrässä. Jokaisessa kohteessa henkilökunta mainosti tapahtumaa asiakkaille kasvokkain. Mainostaminen vaikutti suoraan konserttiin osallistuneiden asiakkaiden määrään. Esimerkiksi Kylmäkoskella työntekijä kävi mainostamassa konserttia vankilan osaston sellaiselle vangille, jota työntekijä kutsui mielipidevaikuttajaksi. Kun vanki oli käynyt laittamassa nimensä osallistumislistaan, ilmoittautui konserttiin tämän jälkeen myös melkein koko muu osasto.

Nappasin tyynyn pään alta ja kysyin, että lähdetkö konserttiin. (KK 1.)

*Semmoselle mielipidevaikuttajalle kävin ainakin itte sanomassa... paas nimes ny listalle...
[konserttiin-ilmoittautumislista] (KK 2.)*

Paikallinen vuorovaikutusjärjestys ja diskurssit elävät tapahtumanjärjestelyn myötä, ja toiminnallaan työntekijät joko toistavat tai uusintavat paikan käytäntöjä. Edellä esitetyt seikat näyttävät toteen sen, että Etäevent-konsertti muotoutuu etäkohteessa. Tampere-talo tarjoaa tapahtuman perusosan, konsertin ja vuorovaikutusmahdollisuudet artistin ja yleisön välillä, mutta tapahtumista saattaa tulla hyvin erilaisia siitä huolimatta. Suurempi merkitys on etäkohteessa tapahtuvalla toiminnalla, kuin Tampere-talossa tehdyillä asioilla. Tutkimuksen mukaan artistin valinnalla on merkitystä, mutta esimerkiksi Tampere-talon koristelut, valaistus ja rekvisiitta eivät kosketa etäkohteen asiakkaita samalla tavalla, kuin etäkohteessa tehty tilojen koristelu. Jos konsertin toivotaan tarjoavan elämyksiä asiakkaille, on konsertin järjestelyihin panostettava ensisijaisesti etäkohteessa. Sillä on merkitystä millaisiin olosuhteisiin etäkonsertti tuodaan ja millaisia tekijöitä leikkaa niissä toimintatilanteissa, joissa tapahtuu suunnittelua, tiedonjakoa, organisointia ja työnjakoa.

3.1.2 Etäkonsertin mahdollisuudet

Etäkonsertti loi erilaisia mahdollisuuksia, jotka tulevat näkyviin toiminnan kautta. Etäevent tarjosi mahdollisuuden kokea uutta. Liikanen (2003, 41) kysyy, minkälaiseksi muodostuu sellaisen asiakkaan arki ja elämisen mahdollisuudet, joka aikaisemmin on harrastanut vilkkaasti kulttuuritoimintoja ja hoitoyksikköön tullessaan joutuu luopumaan niistä. Käänteisesti kysyn, millaisia vaikutuksia Etäevent-konsertilla on sellaisen asiakkaan elämään, joka ei ole aiemmin elämässään tottunut kuluttamaan kulttuuripalveluja, kun uusien etäpalvelujen myötä hänelle tarjotaan yhtäkkiä jotain, mitä hän ei ole aiemmin kokenut. Etäevent on mahdollistanut etäkonsertin monille, joilla henkilökunnan mukaan ei ollut aikaisempaa kokemusta konserteissa käymisestä. Esimerkiksi Pitkäniemessä eräs henkilökunnan edustaja kysyi nuorilta ennen konserttia, kuinka moni heistä on joskus elämässään käynyt jossain livekonsertissa, ja vain osa nuorista nosti kätensä.

Pitkäniemien henkilökunta koki etäkonsertin positiivisena yllätyksenä. Usea nuori jaksoi osallistua konserttiin ennako-odotuksia pidempään. Henkilökunnan mukaan osa niistä nuorista, joiden he

odottivat lähtevän ensimmäisenä, jaksoikin yllättäen osallistua konsertin loppuun asti. Toisaalta ne nuoret, joiden olisi saattanut odottaa jaksavan istua pidempään, lähtivät osittain aikaisemmin pois.

... tietyt nuoret jaksaa olla... me resutaan niiden kanssa tuolla maailmalla ympäri Suomea... Ne oli ne nuoret, jotka ei jaksanu olla. (PN 2.)

... Matkaa on 25 metriä... Tuotiin jotain semmosta... mihin me ei pystytty heidän kans meneen... (PN 2.)

Tää on niin kuin kaukaisin paikka... se tyttö, joka tästä viimeisiks lähti... se ei oo koskaan käynyt esimerkiksi tässä huoneessa näin pitkällä. (PN 2.)

Henkilökunta tulkitsi tilannetta siten, että ne nuoret, joilla oli vähiten mahdollisuuksia osallistua ulkomaailmaan ja toimintaan muuten, saattoivat kokea konsertin elämyksellisempänä, kuin ne nuoret, joilla on tuntumaa tällaisiin tapahtumiin ennestään.

Mitä kipeempi oot ja mitä enemmän oot toisten avun tarpeessa ja sitä kautta, mitä vähemmän pääset kokemaan, niin sitä kiitollisempi olet pienistäkin asioista. (PN 2.)

He tarvii tehostettua tukea, aikuisen jatkuvaa läsnäoloa osasto-oloissa... sitä aikuista koostamaan sitä pienintäkin hetkeä... (PN 2.)

Se [elämä osastolla] on strukturoitua ja sillee aika karua... päivät sisältää... tuskaisaa oloa... niin silloin nää... ää... äs [niin sanotut] kuntouttavat palvelut... he [huonommin voivat nuoret] jää hyvin usein niistä paitsi... Silloin tämmöset nuoret, jotka on niin huonossa kunnossa... Tää kokemus [etäkonsertti] voi olla yhtä vahva ku sillee et... me lähetään niinku jollekin reissulle uuteen paikkaan kattomaan... (PN 2.)

Pitkäniemessä joillekin nuorille siirtyminen omalta osastolta toiseen kerrokseen oli elämys. Strukturoiduissa ympäristöissä uusi toiminta nähtiin positiivisena vaihteluna.

Meille tarjoutuu mahdollisuus tarjota heille kokemus. (PN 2.)

Nuoret täällä on helppo saada innostumaan asioista, koska nuorilla on loppujen lopuksi näin strukturoidussa ja tavallaan suljetuissakin ympäristössä on niin vähän virikkeitä... (PN 1.)

Meidän näkökulmasta täähän oli niinku menestyksekkäs ilta... Ei uskottu siihen, että niinkin moni nuori tulee tänne. (PN 2.)

Hoitotyö on toisinaan epäkiitollista vaikeiden asiakkaiden kanssa. Etäevent toi vaihtelua henkilökunnan ja asiakkaiden väliseen kommunikointiin ja tarjosi mahdollisuuden lujittaa suhdetta asiakkaisiin.

Tää on myös niinkuin henkireikä ja tavallaan hyvässä tapauksessa, hyvällä tavalla myös... se on aina mahdollisuus lujittaa tavallaan sitä hoitotyön suhdetta... (PN 2.)

... Et ne löytää yhdessä jossakin tilaisuudessa asioita, yhteistä kieltä... (PN 2.)

Tän hoitotyön... epäkiitollisuus aina välillä... on se, et sä saat viikkokansii tehdä hyvin hankalasti oireilevan nuoren kanssa töitä, jota sä joudut ihan rajoittamaan hänen oman turvallisuutensa takia... ja yhtäkkiä sulle tarjotaan semmonen tilaisuus... hetki, että nyt me päästään kokeen yhdessä... (PN 2.)

Pitkäniemessä etäkonsertti mahdollisti nuorille mahdollisuuden osallistua isommalla ryhmällä samaan tilaisuuteen. Nuoret viettävät normaalisti aikansa kahdessa eri kerroksessa eri osastoilla ja osa heistä ei ollut aiemmin ollut tekemisissä toisen kerroksen nuorten kanssa. Tämä oli mahdollista toteuttaa ainoastaan tutuissa ja turvallisissa puitteissa.

Etäkonsertin katsottiin vaikuttavan laitosten ilmapiiriin. Se toi esimerkiksi Kylmäkosken vankilassa uudenlaisen tilaisuuden henkilökunnalle osallistua yhdessä vankien kanssa samaan tilaisuuteen. Muutos vuorovaikutusjärjestykseen on positiivinen, mikäli konsertti sujuu hyvin ja mitään epätoivottua käytöstä ei ilmene.

[Etäkonsertilla oli] positiivinen vaikutus tähän vankilan henkeen ja ilmapiiriin... vangit arvosti myöskin sitä, että Kylmäkosken vankila mahdollisti tämän... (KK 3.)

Ollaan yhteisessä tilaisuudessa ja seuraaviin kohtaamisiin tuolla osastoilla ja siihen arkeen vaikuttaa positiivisesti. (KK 3.)

Etäevent tarjosi vuorovaikutusyhteyden laitoksen ulkopuolelle. Erityisen merkityksellisenä koettiin artistin ja yleisön välinen vuorovaikutus. Se tarjosi mahdollisuuden kontaktiin, johon Tampere-talon yleisöllä ei ollut mahdollisuutta. Tämän nähtiin vahvistavan kokemusta reaaliaikaisuudesta. Lisäksi sen katsottiin nostavan asiakkaiden itsetuntoa ja omanarvontunnetta. Suljetuissa laitoksissa vuorovaikutus ulkomaailman kanssa on harvinaista.

Moni koki... sen niin henkilökunnasta kuin vangeistakin... hyvin myönteisenä juuri sen osuuden [Vesa-Matti Loirin live-baastattelu ja chat-tilaisuus vankilassa]... se varmaan vielä tuki sitä tunnetta, että olit ikään kuin siellä Tampere-talossa paikan päällä. (KK 3.)

Ehkä voitais tälle niinku leikkisästi sanoa, että tää nyt avasi jonkinlaisen teleportin sinne oikeeseen maailmaan. (PN 2.)

Se... poiki sen vastavuoroisuuden ja se oli varmaan se, mikä piti ne nuoret täällä. (PN 2.)

Etäkonsertti koskettaa myös asiakkaiden omaisia. Vangeille etäkonsertti tarjoaa jotain keskustelunaiheita tapaamisiin omaisten kanssa. Pitkänimessä eräs nuori antoi artistien nimikirjoituksilla varustetun Raskasta Joulua -julisteen siskolleen lahjaksi.

Etäeventin nähtiin toimivan myös työvälineenä. Se tarjosi mahdollisuuden tehdä jotain asiakkaiden kanssa kaikissa kohteissa. Konsertti tarjosi mahdollisuuden sosiaalisten tilanteiden harjoitteluun sellaisissa kohteissa, joissa asiakkailta on vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa.

Se koko tilanne... fiiliksen luominen... kun miettii niitä keinoja normaalissa siinä arjessa... ja normaalissa illassa... ei niitä nyt niin helppoo oo päässään miettiä, että mitä keksin tälle nuorisoryhmälle tai tälle omalle nuorelle, millä saan hänen sitä fiilistä nostatettua... tää oli tavallaan helppooki ja mukavaa sitten... se oli vielä normaalia korkeempi se ilon taso siinä. (PN 3, 2/2.)

Pitkänimessä jotkut kokivat päivän tavallista leppoisampana, kun oli mielekästä tekemistä. Joka päivä hoitajat pyrkivät vaikuttamaan nuorten vointiin keksimällä mielekästä tekemistä. Konsertin tuoma vaihtelu saattoi lisätä päivään positiivisia tunteita, kun oli jotain mitä odottaa illalla. Etäkonsertti saattoi tarjota osalle henkilökuntaa pienen hetken hengähtää. Esimerkiksi Pitkänimessä nuoret viihtyivät konsertissa hyvin ja tilaisuus oli tavalliseen ilta-arkeen verrattuna rauhallinen. Henkilökunta kuvaili myös konsertin jälkeisen illan sujuneen rauhallisesti ja nuoret olivat menneet ongelmitta nukkumaan. Muutos arkiseen järjestykseen tarjosi nuorille mukavaa vaihtelua iltarutiineihin, joka saattoi vaikuttaa siihen, että nukkumaanmeno sujui rauhallisemmin.

Tää oli ehkä niin kuin leppoisampi päivä kuin normaali päivä ois ollu. (PN 3.)

Liikasen (2003, 41) mukaan suuri haaste hoitoyksikölle on se, miten asiakas voi jatkaa omaa elämysmaailmaansa uudessa hoitoympäristössä; tuetaanko vai supistetaanko sitä vai katkaistaanko se kokonaan. Erilaisissa laitoksissa yksilöllisen elämän jatkaminen on haaste. Etäeventin kaltaiset

tapahtumat vastaavat tähän haasteeseen rikastuttamalla etäkohteiden toimintaa ja lisäämällä asiakkaiden valinnanmahdollisuuksia. Liikanen (2003, 40) toteaa, että kulttuuritoiminta ja siihen liittyvät harrastukset lisäävät mahdollisuuksia tehdä kulttuurisia valintoja ja virittää elämänsä parempaan sopusointuun ja harmoniaan itsensä ja ympäristönsä kanssa. Myös etäkohteiden henkilökunnan mukaan monipuolinen toiminta lisää hyvinvointia ja kuntouttaa asiakkaita.

Silloin mun mielestä on jotakin saavutettu... isoo ja muuta kun mitä me pystytään virkamiehinä ehkä saavuttamaan ja aikaansaamaan. (KK 3.)

Yllä olevassa lainauksessa työntekijä pohtii sitä, kuinka ihminen tarvitsee kosketusta omiin tunteisiinsa. Konserteissa oli havaittavissa hetkiä, joissa asiakkaat olivat selvästi kosketettuja. Etäevent tarjoaa mahdollisuuden asiakkaille ja henkilökunnalle pysähtyä arjen rutiinien keskellä ja kuunnella yhdessä musiikkia. Tällaisia tilaisuuksia arkisten rutiinien keskellä ei välttämättä tule usein järjestettyä perinteisissä hoitolaitoksissa.

3.2 Paikan diskurssit

Etäkohteiden ekosysteemeissä on asiakkaan ulkopuolella olevia diskursseja, jotka kuitenkin vaikuttavat asiakkaan arkeen. Tarkastelen paikan diskurssit -luvuissa erityisesti henkilökunnan puhetapoja, jotka ammentavat yhteiskunnallisista ja ideologisista diskursseista. Näiden laajempien diskurssien lisäksi tarkastelen sellaisia paikan diskursseja, jotka liittyvät etäkohteiden ympäristöihin; materiaaliin ratkaisuihin, työkulttuureihin, valtasuhteisiin sekä ammatillisiin positioihin. Nämä ovat paikallisia toimintakulttuureja, joissa ilmenee kohteiden erilaisuudesta huolimatta samankaltaisia puhetapoja. Lopuksi käsittelen vielä konserttikäytäntöä, jonka vaikutukset ulottuvat vuorovaikutusjärjestykseen sekä toimijahistorioihin, ja sitä voidaan myös tarkastella niiden näkökulmista. Tarkastelen konserttikäytäntöä tässä työssä omana diskurssinaan.

Tutkin kulttuuria henkilökunnan toimijuudessa institutionaalisten rakenteiden sisältä aina yhteiskunnallisiin yhteyksiin asti. Koska laitosten tavoitteet määrittyvät ensisijaisesti yhteiskunnallisten tavoitteiden kautta, ei henkilökunnan toimijuutta voi tulkita pelkästään laitoksen sisäistä toimintaa tarkastelemalla. Kulttuuri ilmenee hoivalaitoksessa henkilökunnan toiminnassa eri tavalla kuin muualla yhteiskunnassa. Ei voi sanoa, että hoivalaitoksissa kulttuurilla ei ole itseisarvoa, mutta ajatus sisältää

kuitenkin totuuden siemenen. Esimerkiksi laitoksen seinillä voi olla taideteoksia esillä vain taiteen itsensä vuoksi. Mutta taideteokset voivat olla osa laitoksessa toteutettua taideterapiaa, jossa taiteen tekeminen on toiminut kuntoutuksen välineenä. On mahdollista, että tulevaisuudessa laki määrittelee ihmisen hyvinvoinnin lähtökohdat, jolloin perustarpeiden täyttämisen lisäksi laitoksissa on oltava x-määrä taidetta seinillä ja y-määrä järjestettyä toimintaa.

3.2.1 Lainsäädäntö ja resurssit

Laitosten kaikki toiminta perustuu lainsäädännön ja resurssien varaan. Niihin voidaan vedota rajoittavina tekijöinä tai ohjaavana mahdollistajana. Lailla ja resursseilla voi perustella taiteen ja kulttuurin tuomista – tai tuomatta jättämistä eri laitoksiin. Diskurssit ovat aina liikkeessä ja niitä muokataan puhetavoissa.

Tietysti aika paljon voi ite vaikuttaa... tietysti... pitää ne lakipykälät huomioda. (KK 1.)

Lakidiskurssi on integroitunut yhteiskunnan laitosten työ säännöstöihin ja vuorovaikutusjärjestykseen. Se määrittelee yhteiskunnallisten toimintalaitosten päämäärät. Se määrää myös sen, kuinka paljon ja minkälaista toimintaa vangeille, potilaille ja ikäihmisille pitää järjestää. Siitä ei välttämättä puhuta arkipäiväisessä keskustelussa, mutta haastatteluissa laki ilmenee puheissa joko suorina viittauksina tai piilevänä perustana.

... uusintarikollisuuden ennaltaehkäisy, et se on se lain velvoite... meidän keskeisin. Sen mä toivon, että näkyy Kylmäkosken vankilan työssä ja työskentelytavassa. (KK 3.)

Vankia koskevat päätökset tietysti menee ihan vankeuslain mukaan... eri virkamiehille erilaiset toimivaltuudet (KK 3.)

Vankilassa toimintaa määrittelee vankeinhoitolaki, jonka mukaan vankilassa toimiville virkamiehille on asetettu erilaiset toimivaltuudet, ja tämä vaikuttaa talon vuorovaikutusjärjestykseen. Työntekijät kertovat voivansa kuitenkin vaikuttaa omaan työnkuvaansa näiden puitteiden sisällä. Esimerkiksi rikosseuraamusesimies voi käydä mainostamassa henkilökohtaisesti etäkonserttia vangille ja leipoa vankien kanssa, vaikka ne eivät tehtävinä kuulukaan hänen lain määrittelemään työnkuvaansa. Samoin puhuvat palvelukeskusten ja Pitkämäen edustajat; lain puitteissa pystyy toimimaan melko vapaasti.

Ne rajat on aikalailla selvillä... Ei sitä niinku organisaatio aseta, mutta tietysti laki ja vointi [asiakkaiden]. (PN 3, 2/2.)

Periaatteessahan tässä on niinku kaikella rajoja jonku verran... mut se pitää vaan tietää, niinku sen kanssa pystyy elämään... (PN 3, 2/2.)

Resurssi-diskurssissa kulttuuri liitetään siihen ajatukseen, että se on jotain palvelua, joka maksaa.

Sitä rajoittaa sitte resurssit, eli raha... ne mitkä maksaa ja mitä enemmän maksaa... joutuu... toteamaan, että ei ole rahaa... ja näissä isommissa tapahtumissa... varsinkin jos ne tapahtuu ilta-aikaan, ne sitoo enemmän henkilökuntaa... sunnuntailisiä ja ylityökorvauksia maksettiin, että oma hintalappunsa sillä on. (KK 3.)

Vaikka konsertin järjestäminen olikin ilmaista Tampere-talon puolelta, se ei ollut ilmaista kohteille. Tapahtuman järjestäminen vaati jonkin verran ylimääräisiä työtunteja ja joissakin kohteissa maksettiin ilta- ja sunnuntailisiä. Aina resurssit eivät riittäneet, vaan niitä vain hetkeksi siirrettiin muualle. Esimerkiksi vankilassa turvallisuusriskin vuoksi työntekijöiden lukumäärää oli vahvistettu etäkonsertin ajaksi, mutta samanaikaisesti ne vangit, jotka eivät osallistuneet tapahtumaan, joutuivat viettämään sen ajan sellissään, sillä vartijoita ei riittänyt vaihtoehtoisen toiminnan valvomiseen.

Tänä kyseisenä iltana ei ollut mitään muita iltatoimintoja, eli... ei ollut mahdollisuus sitten... riittävästi valvoa muita... illan vapaa-aikatoimintoja. (KK 3.)

Ainakin olettamani hyöty, niin on suurempi kuin sitten ne kulut mitä siitä aiheutuu. (KK 3.)

Ilman muuta olimme varautuneet myöskin pahimman varalta... Henkilökunta oli mitoitettu sen mukaan, että ei ollut sen hetkinen normaali henkilökunnan vahvuus vaan sitä oli vahvistettu. (KK 3.)

Rajoitteista huolimatta kaikissa kohteissa osa henkilökunnasta katsoi, että konsertin järjestäminen on enemmän hyödyksi kuin haitaksi laitoksen vuorovaikutusjärjestyksen kannalta. Konsertti lisäsi yhteisöllisyyttä, jonka he näkevät lisäävän hyvinvointia. Kauaskatseisesti esimerkiksi vankilassa henkilökunta tarkasteli tilannetta siitä näkökulmasta, että hyvinvointi ja yhteisöllisyys vaikuttavat laitoksen koko ilmapiiriin, mikä puolestaan vähentää väkivaltatilanteiden syntymistä. Ennaltaehkäisevä toiminta vähentää riskitilanteita ja niistä syntyviä kuluja.

3.2.2 Saavutettavuus ja osallisuus

Saavutettavuus on yhteiskunnallinen ideologinen diskurssi (esim. Kulttuuria kaikille 2014; Opetus ja kulttuuriministeriö 2014). Monen isomman kaupungin, esimerkiksi Tampereen ja Turun strategioissa ja toiminnassa on panostettu saavutettavuuden parantumiseen sekä kulttuuripalvelujen lisäämiseen. Tampereella on myös Esteetön taide ja kulttuuri ry:n toimipiste, joka toimii Suomessa tapahtumien ja kulttuuripalvelujen sekä taiteilijoiden yhteistyökumppanina tavoitteenaan parantaa taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta ja kaikkien ihmisten tasavertaista osallistumista kulttuurierintoihin ja tapahtumiin (Esteetön taide ja kulttuuri). Myös Tampere-talon internet-sivuilla mainitaan saavutettavuus:

Talossa pidettävien tapahtumien saavutettavuus paranee edelleen merkittävästi, kun MUKANA-palvelu vakiintuu osaksi talon palveluvalikoimaa. Yleisöt, joiden ei ole mahdollista tulla paikalle, voivat aidosti päästä osallisiksi konserteista tai kokouksista. (Tampere-talo, MUKANA.)

Osallisuus on tässä tutkimuksessa kohteiden sisältä, henkilökunnan kommentteista noussut vastine saavutettavuudelle. Kaikissa kohteissa osallisuutta pohditaan henkilökunnan toimesta. Siihen liittyy ajatus siitä, että on olemassa sellaisia kulttuurituotteita, kulttuuritoimintaa ja palvelua, joiden pitäisi olla kaikkien saavutettavissa. Henkilökunta koki joissakin kohteissa, että Etäevent tarjosi heidän asiakkailleen jotain sellaista, mitä he eivät voisi itse tarjota. Näkökulma liittyy saavutettavuuden ja osallisuuden diskursseihin. Etäevent tuo asiakkaan lähelle kulttuuripalvelujen tuottajan palvelun, joka nähdään arvokkaana.

Palvelukeskuksissa pidettiin tärkeänä sitä, että ikäihmisetkin saavat olla osallisina vielä yleisesti tarjolla oleviin palveluihin. Tätä kautta he pääsevät ikään kuin ulos ikänsä luomasta kategoriasta, jossa kulttuuripalveluja järjestetään heille aina erikseen.

Se tärkein... lohduttavaa näkökulmaa näille ihmisille... et okei vaikka sä et pääse nyt enää sinne... niin tällöinen juttu on nyt kehitteillä ja tämmöstä on tulossa... tää osio ei oo pois suljettu kuitenkaan elämästä... kulttuuripalveluitten käyttäjänä... se tasavertaistaa huomattavasti... eikä niin, että ikäihmisille on suunnattua omaa toimintaa. (PP 2.)

Tuo tavallaan jotenkin semmosen niinkuin, että me ollaan osana just tämmöstä palvelutarjontaa... voidaan verkostoitua tällöisien kulttuuripalveluitten tuottajan kanssa ihan uudella tavalla... (PP 2.)

Osallisuuden merkitys korostuu suljettujen laitosten sisällä. Henkilökunta katsoi etäkonsertin merkitsevän eniten niille asiakkaille, joiden kontakti ulkomaailmaan on vähäinen ja erilaiset aktiviteetit eri syistä vähissä.

Hyvää oli, että se ylipäättänsä järjestettiin... että jokin tabo on kiinnostunut vaikeasti sairaiden nuorten kulttuurimahdollisuuksista. Näin vaikeasti oireilevat nuoret eivät voi tulla konserttiin paikanpäälle. (PN, H1.)

Se [etäkonsertti] oli niinkun vaikuttavin, mitä pidempi tuomio on, eli että mitä kauempana edes teoreettinen mahdollisuus päästä Tampere-talon ja Vesa-Matti Loirin konserttiin, tonne ulkopuolelle, varmaan heille se antoi eniten. (KK 3.)

Etäevent saavutti sellaista yleisöä, joka jäisi muutoin Tampere-talon palvelujen ulkopuolelle. Joka kohteesta löytyy kuitenkin niitäkin asiakkaita, jotka eivät päässeet etäkonserttiin, vaikka se tuotiin heitä hyvin lähelle. Rajoittavia tekijöitä olivat fyysinen ja psyykinen huonokuntoisuus. Vankilassa jotkut vangit eivät voi osallistua yhteiseen toimintaan rangaistuksen vuoksi. Lisäksi osa vangeista katsoo parhaaksi jäädä konsertista pois, jos konserttiin on osallistumassa joku henkilö, jota tämä välttelee. Ikäihmisten konserttiin pääsyn esteenä saattavat olla lumikinokset. Jotkut vanhukset eivät pääse rollaattorin kanssa talvella lumisia teitä pitkin lyhyttäkään matkaa. He tarvitsevat ulkopuolista apua. Avustamiseen henkilökunnalla ei palvelukeskuksissa ole resursseja. Myöskään kotihoidon hoitajilla ei ole ylimääräistä aikaa perustoimien ohessa huolehtia vanhuksien iltamenoista.

Sellaiset ihmiset, ketkä ei pääse Tampere-taloon, niin ovat nyt avun piirissä, niin edelleen se suuri haaste on saada he sieltä kotoo tänne... Sit se vaatii rahaa siihen resursointiin, etukäteissuunnitteluun ja niinku oikeesti sitoutumista myös sit niinkun hoitajilta... (PP 2.)

Osallisuus ja valta kulkevat käsi kädessä. Vallan merkitys korostuu kohteissa, joissa lähes kaikki laitoksen asiakkaiden arkeen kuuluva toiminta määritellään yläpuolelta ja osallisuus kulttuuritoimintoihin ei ole asiakkaiden omissa käsissä. Joissakin instituutioissa henkilökunnan näkemykset määrittelevät mikä on kulttuurin suhteen tarpeen ja hyväksi. Toisissa yhteisöissä palvelujen tarjonnasta päättää joku muu kuntakonsernin ylemmällä taholla. Päättäjät ovat portinvartijan asemassa siinä missä kohteiden henkilökuntakin on pohtiessaan mitä asiakkaille tuodaan.

3.2.3 Paikalliset toimintakulttuurit

Jaottelen kohteiden toimintakulttuurit vankila-, palvelu-, ja hoitokulttuureiksi ja katson niiden olevan samalla paikallisia. Paikallisuudesta huolimatta samat käsitteet ovat myös laajempia diskursseja.

Kylmäkosken **vankilakulttuuri** on nuori verrattuna muihin Suomen jo vuosisatoja toimineisiin vankiloihin. Vankilakulttuuri rakentuu lain ja käytäntöjen yhteiselle pohjalle ja se on hitaasti muuntuva. Vankila perustettiin vuonna 1993. Laitokseen työntekijät tulivat ympäri Suomea eri vankiloista. He toivat mukanaan eri vankiloista erilaisia käytäntöjä ja muokkasivat niitä uuteen laitokseen sopivaksi.

Kaikilla on kuitenkin sama tavote ja päämäärä... samat lait ja asetukset, ohjeet, määräykset koskee, mutta joka vankilassa on oma kuitenkin kulttuurinsa... jos vankila on perustettu 1800-luvulla... silloin tietysti se kulttuuri on ilman muuta... helposti toisenlaista, kuin se, että jos se kulttuuri on muotoutunut kahdenkymmenen vuoden aikana niin kuin Kylmäkoskella. (KK 3.)

Yllä olevassa lainauksessa työntekijä viittaa siihen, että vuosisatoja sitten alkanut vankilakulttuurin muokkautuminen voi olla vankilan ilmapiiriin vaikuttanut osatekijä. Vuosisatoja vankiloissa on toimittu tiettyjen periaatteiden mukaisesti ja vartijat ja muut työntekijät ovat omaksuneet ammatti-identiteettinsä ja tehtävänsä osittain vanhan vankiladiskurssin kautta. Tämä on näkynyt joissakin vankiloissa esimerkiksi siinä, että vartijat hoitavat ainoastaan valvontatehtäviä.

Kylmäkosken vankila poikkeaa perinteisestä vankilakulttuurista. Tämä on tullut todettua esimerkiksi tilaisuudessa, jossa vankilaan on tullut vanhemmista vankiloista työntekijöitä vierailulle. Vierailijat olivat hämmästelleet vankilakulttuurien eroja tilanteessa, jossa ompelimon vartija soitti ohjaajalle kertoen, että ompelimossa kaivattaisiin ohjaajan apua. Ulkopuolisena en välttämättä olisi havainnut tilanteessa mitään erityistä, mutta vieraileville työntekijöille tämä oli erikoinen tilanne, sillä vanhemmissa vankiloissa vartijat eivät toimi siten. Kylmäkoskella työntekijät kertovat tekevänsä yhteistyötä vartijoiden kanssa.

Kylmäkosken vankila tunnetaan ”mukavana vankilana”. Mukavuutta vankilaan on syntynyt sen vuoksi, että yhteistyö eri työntekijöiden välillä on lisääntynyt ja vangit otetaan huomioon yksilöinä. Näen tästä hyvänä esimerkkinä sen, että ohjaajan työn arvostus on noussut. Ajattelen arvostuksen nousun liittyvän kuntoutus-diskurssiin, jonka kautta tarkasteltuna, erilaiset ohjaajan järjestämät toiminnat vankilassa ovat välttämättömiä lakisääteisesti ja kuntoutuksen kannalta. Lisäksi henkilökunta arvostaa sitä, että vankilassa työskentelee tuomion toimeenpanoon liittyvien ammattikuntien lisäksi myös muiden ammattien edustajia.

Palvelukeskuksissa toiminta rakentuu paikallisesti **palveludiskurssin** perustalle. Kaikki toiminta on palvelujen tuottamista. Laitosten toiminta rakentuu tilaaja-tuottajamallin mukaisesti siten, että palvelukeskukset ovat palvelujen tuottajia, ja niiden työntekijät työskentelevät lähellä asiakkaita. Palvelukeskukset keskittyvät palvelujen tarjoamiseen ja palvelutuotteiden kehittämiseen. Palvelujen hankkijat ovat toisaalla tilaajayksiköissä. Tilaajat muodostuvat lautakunnista, joita asioita valmisteleva virkakoneisto tukee. Tilaajayksiköt myös selvittävät mitä palveluita kaupunkilaiset tarvitsevat ja mistä ne edullisimmin voi hankkia. (Tampereen kaupunki, Tilaaja-tuottajamalli.) Mikäli palvelukeskusten henkilökunta haluaa lisää Etäeventin kaltaisia tapahtumia ohjelmistoonsa, tulee työntekijöiden osoittaa toive ylemmälle taholle, jonka toimesta Etäeventistä voidaan tehdä osa palvelusopimusta.

Haastatteluista käy ilmi, että palvelukeskusten henkilökunta puhuu toimintakulttuurin muutoksesta, jonka mukaan olisi mukava tehdä asiakkaiden kanssa muutakin kuin vain tarjota heille valmista ohjelmaa.

Kyllä mun näkemys on vähän just tällöinen vähän hoidollisempi ja vähän tavoitteellisempi... huomioida enemmän niitä eri osa-alueita ja miettiä mihinkä meillä on mahdollisuus näillä resursseilla mitä tässä on niin, että just se osallistava toiminta olis niin kuin se suunta mihinkä me voitaismennä. (PP 1.)

Asiakkaiden kanssa on pelattu bingoa ja tehty erilaista aktivoivaa toimintaa. Henkilökunta näkee, että voi vaikuttaa työnkuvaansa siitä huolimatta, että kohteiden palvelujen tilaaja on muualla. Esimerkiksi Etäeventistä henkilökunta pohtii tulevaisuudessa tekevänsä tapahtuman, jossa asiakkaita osallistetaan konserttiin jo järjestelyvaiheessa siten, että tapahtuma voitaisiin kokea enemmän yhteisöllisenä projektina.

Se vaan vaatii sit sen ammattitaidon siitä, että kykenee näkemään sen palvelujärjestelmän kaikkienensa, et pysty sit vähä siellä niinku sekoittelemaan. (PP 1.)

Nykyisessä yhteiskunnassa laitoksessa työskenteleminen edellyttää työntekijöiltä kykyä hahmottaa palvelujärjestelmän kokonaisuus ja kykyä rakentaa omaa ammatillista toimijuuttaan näiden järjestelmien sisällä. Ammatillinen toimijuus on henkilökohtaisten ja laitoksen arvojen ja toiminnan suunnan välimaastossa toimimista.

Jos meillä on jotkut säännöt... tai tilaaja on tilannu meille tällöisen, voidaanhan me vaikuttaa se, miten asiakas kokee sen. (PP 1.)

Tietenki... tehdään ne, mitä palvelusopimuksessa lukee, mut sit me voidaan tehdä siitä kokemuksesta vähän erilainen. (PP 1.)

Kyllähän me siis semmosella omalla toiminnalla pystytään vaikuttamaan, minkälainen tää on tää palvelukeskus. (PP 1.)

Hoiva ja kulttuuri kohtaavat Etäeventin kautta instituutioina, joiden henkilökunnat puhuvat kulttuurista samalla tavalla. Tampere-taloa siteerataan kulttuuripalvelujen tuottajana, mikä kertoo kulttuurin liittyvän kiinteästi palveluihin. Samalla tavalla puhutaan kulttuurista myös palvelukeskuksissa.

Kyllähän nää paikat niinku perustuu kulttuuriin, et se on kulttuuritoimen kanssa, liikuntatoimen kanssa, museopalvelujen kanssa, kirjastopalvelut tuottaa kirjastopalvelut tähän, että se on niinku se, minkä varaan tää palvelu rakentuu. (PP 1.)

Myös Tampere-taloon liittyvissä keskusteluissa, Etäeventistä kirjoitetaan ja puhutaan palveluna. Aineistosta ilmenee se, että kulttuurista ei puhuta ainoastaan musiikki-, taide-, ja teatterituotteina. Tämä liittyy yleensä vallalla olevaan tuotteistamiskulttuuriin, jossa tuotteita tarjotaan asiakkaille mielikuvien kokonaisuutena. Etäeventiä myydään myös mielikuvien kautta, kun ostajalle tarjotaan ajatusta osallisuudesta ja saavutettavuudesta. Kulttuuripalvelu on aineeton tuote, jossa asiakas on osallisena itsekin.

Pitkänien sairaalan paikallinen kulttuuri rakentuu **hoitokulttuurin** perustalle. Hoidollinen prosessi on se lähtökohta, jonka kautta Pitkänien henkilökunta puhuu työstään, paikan toiminnasta ja kulttuurista. Nuoria ei ainoastaan kuntouteta yhteiskuntakelpoiseen elämään kuten vankilassa vankeja, vaan he tarvitsevat ja saavat tukea ympäri vuorokauden jokaisella elämän osa-alueella. Pelkkä lääkehoito ja perustarpeiden täyttäminen ei riitä nuorten kuntouttamiseen. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että henkilökunta on moniammatillista.

Yhdeksänkyt yhdeksän prosenttia meidän nuorista ei oo harrastanut yhtään mitään... että se on hirveen hyvä, että meillä on eri osa-alueitten taitajia ja semmosia, joilla on itellä kiinnostusta eri osa-alueissa, että meillä on niinkun varaa tarjota, että mä voisin tehdä sun kans tota... (PN 1.)

... Silloin kun nuori voi kaikkein huonoimmin, on vabingollinen itselleen tai muille... me tarvitaan... moniammatillista... lääkeshoidosta lähtien... hoitajien työpanosta siihen... ja tukea ja ymmärrystä ja havaintoa. (PN 1.)

Nuoret johdetaan erilaisten aktiviteettien kautta hoidolliseen prosessiin, jossa yhdessä aikuisen kanssa pohditaan, ”miten tämä juttu nyt hoidetaan”. (PN 1.) Nuoria pyritään osallistamaan erilaisiin toimintoihin. Osallistuminen nostaa itsetuntoa ja vahvistaa pärjäämisen kokemusta.

Tarkoitus on... tarjota heille mahdollisimman monipuolisia kokemuksia... he on elänyt jotenkin niin kaaottista elämää ennen tänne tuloa. (PN 1.)

Valmennetaan taitoja laaja-alaisesti. (PN 1.)

Kuitenkin henkilökunta pohtii myös sitä, että kaikki toiminta ei sovi jokaiselle nuorelle. Monipuolisuuden tavoite ei ole laittaa jokaista asiakasta käymään kaikkia erilaisia toimintoja läpi. Toimintaryhmiin valitaan sellaisia nuoria, joille kyseinen toiminta tarjoaa hyvän mahdollisuuden harjoittaa niitä taitoja, jotka eivät ole vahvoja. Pitkänien henkilökunta tekee esimerkiksi purjehdusreissuja nuorten kanssa. Veneessä vietetty aika tarjoaa nuorelle mahdollisuuden erilaisten uusien taitojen oppimiseen sekä harjoitusta yhdessäoloon ja yhteistyöhön. Näille matkoille valitaan sellaisia nuoria, joita purjehdus voisi hyödyttää eniten.

Puolet [nuorista] ei hyötyis, jos me vietäs ne purjehtimaan... ei ne sais siitä yhtään mitään... se on niin kiinni siitä nuoresta, että mikä on se juttu. (PN 1.)

Ei siellä oo ky yks taikka kaks, jotka kykenis kävelemään... Ratinan stadionin porteista [live-konserttiin] sisälle... ja uskaltais olla siellä... ja jaksais olla. (PN 1.)

Ryhmäkoot ovat verrattain pieniä, kun lähdetään tekemään jotain sairaalan ulkopuolelle. Lähdetessä esimerkiksi elokuviin, uimaan tai kahvilaan, sopiva koko on 2-4 nuorta. Isompia ryhmiä voidaan muodostaa esimerkiksi pelaamiseen. Erilaiset virkistystoiminnot vaativat nuorilta voimia ja henkilökunnalta resursseja. Tarkasteltaessa Etäeventiä tätä taustaa vasten, voidaan sanoa sen tarjonneen mahdollisuuden osallistua tapahtumaan hiukan isommalla ryhmällä turvallisesti ja valvotusti tutuissa puitteissa.

Toiminta Pitkänienessä on perinteiseen hoitolaitokseen verrattuna monipuolisempaa. Päivittäinen työ perustuu sekä hyvin tarkasti suunniteltuun toimintaan että luovaan toimintaan. Jokainen päivä suunnitellaan asiakkaan voinnin mukaan. Pitkänieni on tutkimistamme kohteista kuitenkin lähimpänä perinteistä hoitolaitosta. Sairaalakulttuurista muistuttavat esimerkiksi arvohierarkia lääkäreiden ja hoitajien välillä. Ylin määräysvalta on lääkäreillä. Henkilökunnan mukaan tärkeintä on tarjota mahdollisimman monipuolista tukea asiakkaille. Tämä ilmenee kaikissa kohteissa.

Henkilökunta pohtii jokaisessa kohteessa oman persoonan käyttöä työssä. Tutkimissamme laitoksissa paikalliset toimintakulttuurit näyttäytyivät ulkopuolisen silmissä hieman jäykkinä rakennelmina. Henkilökunnalla vaikutti joka kohteessa kuitenkin olevan mahdollisuus antaa oman persoonan näkyä esimerkiksi niissä projekteissa, joita he toteuttivat asiakkaiden kanssa. Palvelukeskusten henkilökunta puhui keskuksissa toteuttavasta toiminnasta siten, että he erottivat tilaaja-tuottajamallin kautta laitokseen tuodun kulttuurin ja oman tuotannon toisistaan. Omalla tuotannolla he tarkoittivat esimerkiksi bingoa, jota he olivat järjestäneet asiakkaiden kanssa itse. Moni työntekijä puhui siitä kuinka on mukavaa saada tehdä asiakkaiden kanssa sellaisia juttuja joista itsekin pitää.

Mä haluisin... uskoa, että meillä on mahdollisuus tehdä jokaisella semmoisia omaa persoonaa kiinnostavia juttuja. Täällä on näitä 'muusikon renttuja', sitten on urheilijoita tai entisiä urheilijoita... ja kaikenlaisesta kulttuurista... kädentaitajia... saa tehdä niitä juttuja... Sillä tavalla, että saa sitä omaa persoonaa ilmentää täällä töissä... sillä tavalla tehdä siitä työstä... oman näköistä. (PN 1.)

3.2.4 Kuntoutus ja ennaltaehkäisy -diskurssit

Kuntoutus ja ennaltaehkäisy elävät diskursseina sairaalakulttuurin, palvelukulttuurin ja vankilakulttuurien sisällä. Nämä ovat pehmeitä ihmiskuvaan liittyvinä arvodiskursseja. Kuntoutusdiskurssi on tullut laitoksiin myös lain kautta velvoitteena ja se kuuluu myös henkilökuntien vallitsevissa puhetavoissa.

Lain velvoite, meidän keskeisin... Sen toivoisin, että näkyy työssä ja toimintatavassa... On paljon sitä kuntouttavaa toimintaa ja toimintaohjelmia... keskeisin asia. (KK 3.)

Se on tärkeätä, että me nähdään se ihminen, meillehän ei oo niinkun pelkästään siinä roolissa, et hän on vanki. Mun mielestä se on juurikin meidän tehtävä nähdä se ihminen siellä näitten tekojen taustalla... apua tukee, muutosmotivaatiota. (KK 1.)

Aiemmin vankilan toiminta on perustunut vahvasti vain vankeusrangaistuksien toimeenpanon ympärille, mutta ajan saatossa noussut kuntoutus-diskurssi on saanut lisää jalansijaa. Kuntouttavan toiminnan tavoitteena on lähettää vankilasta yhteiskuntakelpoiseen elämään kuntoutuneita asiakkaita.

Valvonta ja kontrolli ja vartiointi on se, minkä päälle sitten rakennetaan sitä kaikkee muuta. (KK 3.)

Haastateltavat puhuvat ihmisestä holistisena kokonaisuutena. Perustarpeiden täyttymisen lisäksi ihminen kaipaa mielekästä tekemistä. Monipuolinen toiminta vahvistaa ja rakentaa ihmisen hyvinvointia ja elämänperusteita. Vankilassa henkilökunta puhuu arvomaailmastaan, jonka mukaan vankeja arvostetaan yksilöinä. Nykyään kuntoutus on osa vankilan perustyötä. Vankeusrangaistuksen aikana pyritään rakentamaan jokaiselle sellaista toimintaa, että palaaminen siviiliin olisi mahdollisimman helppoa. Kuntoutus perustuu yksilöllisesti räätälöityyn suunnitelmaan.

Meidän tehtävä oikeestaan on tehdä siitä mahdollisista mahdollinen... Tehdään niinku suunnitelmaa sinne viidentoista vuoden päähän. (KK 1.)

Erilaisia ihmisiä, yhtä hyvin just se taideterapia jollekin liikunta. Kuka on missäkin lahjakas ja suuntautunut. (KK 1.)

... Kaikkia keinoja pitää miettiä. (KK 1.)

Vankilassa päämääränä on ennaltaehkäistä joutuminen uudelleen rikoksen kierteeseen. Lisäksi vankilassa kuntoutetaan vankeja päihdeettömään elämään. Vangeista yli puolella on vankilaan tullessa päihdeongelmia, joten tämä kuntoutusmuoto on hyvin tarpeen.

Rikollista elämäntapaa pyritään kääntämään normaalimmaksi erilaisten toimintaohjelmien ja kurssien avulla. Lisäksi vankilassa on kahdeksanpaikkainen päihdekuntoutumisosasto, jossa vankia tuetaan mm. päihdeettömyyspyrkimyksissä ja kuntoutumissuunnitelmien laatimisessa. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Vankilan ja Pitkänien asiakkaita kuntoutetaan elämään suljetun osaston ulkopuolella. Heillä on ongelmia suoriutua aivan normaalista arkirytmistä, jota harjoitellaan säännöllisen rytmin ja erilaisten toimintojen avulla. Henkilökunnan mukaan erilaiset aktiviteetit rakentavat arkirytmia ja monipuolisuus virkistää ja kuntouttaa asiakkaita. Aktiviteetit taiteista liikuntalajeihin toimivat myös välineinä tunteidenhallintaan.

Opetellaan siis aivan beisik [engl. basic] asioita sosiaalisista taidoista, kuten toisen kuuntelemista ja puhumista... luvan kysymistä... opetellaan vähän niinkun tunteen tunnistamisen tilanteita... koska kannattaa sanoa kiitos... ihan perusasioista... ruvetaan... rakentaa sitä. (PN 1.)

Palvelukeskuksissa panostetaan ennaltaehkäisevään toimintaan, jonka tavoite on ylläpitää hyvinvointia ja itsenäistä toimintakykyä tuettujen ruokailujen ja toiminnan avulla. Tavoitteena on ennaltaehkäistä kotihoidon piiriin joutumista.

Täällä käy moni semmonen... jos tätä paikkaa ei ois, niin ois täysin kotihoidon varassa. (PP 1.)

Sillä [kulttuurisella toiminnalla] saadaan... elämän ja semmonen kepeys, iloisuus ja positiivisuus ja semmonen niinku... mahdollisuus näkökulma yllä pidettyä. (PP 1.)

Pohdimme haastattelussa toisen palvelukeskuksen henkilökunnan kanssa sitä, mitä tapahtuisi, jos kulttuuri poistettaisiin toiminnasta kokonaan.

... Tästä tulis, jos ei olis kulttuuripalveluita... jopa enemmän tällainen hoidollisempi paikka. Et sit ne ketkä ei pääse mihkään muualle, niin ne tulis tähän ja sit niitten tarpeet on jo niin paljon enemmän muuhun kun siihen ennaltaehkäisevään palveluun. (PP 1.)

Kommentissaan palvelukeskuksen työntekijä viittaa siihen, että kulttuuripalvelut nähdään ennaltaehkäisevänä toimintana, johon kannattaa panostaa, sillä kotihoidon asiakkaat tarvitsevat jo paljon enemmän tukea ja hoivaa kuin palvelukeskuksissa käyvät toimintakykynsä säilyttäneet vanhukset. Tässä näkyy ero perinteisen hoitolaitoksen ja palvelukeskusten välillä.

Tää on kuitenkin semmonen paikka, mikä on ennaltaehkäisevää. (PP 1.)

Ehkä vielä tulevaisuudessa tulee oleen semmosia toimintamuotoja, mitkä vielä enemmän tukee ja tulee tavoitteellisemmaks siinä, että tää palvelukeskus olis semmonen paikka millä vähän viivästyttäis sitä palveluitten piiriin siirtymistä. (PP 1.)

Jokaisessa kohteessa työntekijät kertovat toimivansa motivoijana. He pyrkivät innostamaan asiakkaitaan osallistumaan heille järjestettyyn toimintaan. Kulttuuri saa tämän ammatillisen lähestymistavan kautta välinearvon; musiikkia, konsertteja, taidetta ja teatteria käytetään kuntouttavana ja ennaltaehkäisevänä toimintana.

Hyvää oli, että käytettiin hyödyntämään kulttuuria. (PN, H1.)

...se on tämmöstä normaalisuuspäätteen mukaista toimintaa, kun täältä ei pääse käymään... konserteissa ja muissa tapahtumissa, niin sit on hyvä, että ne konsertit tulee tänne paikanpäälle. (KK 3.)

Taide- ja kulttuuritoiminta ovat osa tutkittavien kohteiden arkea. Kulttuuria tuodaan ulkopuolelta ja sitä tuotetaan myös laitosten sisällä. Työntekijät kuuntelevat asiakkaidensa kanssa musiikkia. He myös askartelevat, leipovat, keskustelevat päivän aiheista, tekevät retkiä, lukevat runoja, katselevat taidetta,

järjestävät valokuvien katseluhetkiä, pitävät taidepajoja, tekevät purjehdusmatkoja sekä liikkuvat ja urheilevat asiakkaidensa kanssa. Tutkimani laitokset eroavat perinteisistä hoivalaitoksista, joissa esimerkiksi Liikasen tekemän havainnon mukaan hoivalaitosten oman väen työhabituksien ei ole helppoa integroida taiteellisen ja virkistystoiminnan vetämistä muiden työtehtävien lisäksi. (Liikanen 2003, 110.)

3.2.5 Konserttikäytäntö

Konserttikäytäntöä voidaan tarkastella vuorovaikutusjärjestyksen näkökulmasta, mutta se on myös paikan diskurssi, joten käsittelen sitä tässä osiossa. Käytäntö vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen erilaisissa konserttitilaisuuksissa. Klassisessa konsertissa on hyvin erilaiset käytännöt kuin esimerkiksi rock-konsertissa. Etäkonsertti eroaa perinteisestä konsertista siinä, että esiintyvä taiteilija ei ole etäpaikassa läsnä muuten kuin internetin välityksellä. Taiteilija ei ole tietoinen siitä, jos etäkohteen yleisö poistuu paikalta kesken konsertin tai käyttäytyy muuten eri tavalla kuin livekonserttiyleisö. Myös suurin osa etäkohteiden yleisöstä tiedostaa tämän ja voi valita käyttäytymisensä sen mukaan. Etäevent on formaatiltaan uusi tapahtuma, jossa jokainen osallistuja joutuu hahmottamaan omaa rooliaan uudelleen. Koska vastaavaa tapahtumaa ei ole aiemmin järjestetty, kenelläkään osallistujalla ei ole ennakoon käsitystä tapahtuman käytännöistä.

Tampere-talon edustaja esitteli konsertin etäkohteiden henkilökunnalle siten, että tavoitteena on luoda Tampere-talon konserttia vastaava kokemus etäkohteisiin mahdollisimman laadukkaana tapahtumana. Etukäteen järjestetyissä infotilaisuuksissa Tampere-talon edustaja antoi vinkkejä tapahtuman järjestämiseen. Vinkit koskivat väliaikaa, tilojen järjestelyä, teknisiä seikkoja ja tunnelman luontiin vaikuttavia asioita. Tampere-talon konserteissa oli väliaika, ja sen ajaksi kehoitettiin järjestämään jotain tarjoiluja ja ohjelmaa, jotta yleisö jaksaa oleilla etäkohteessa sen ajan. Osa näistä perinteisen konsertin käytännöistä tarjottiin mielikuvina etäkohteiden työntekijöille jo infovaiheessa.

Monissa kohteissa konsertti muistuttikin ulkoisesti ja käytännöiltään perinteistä konserttiasetelmaa, mutta jokaisessa kohteessa oli havaittavissa myös monenlaista suhtautumista sekä asiakkaiden että henkilökunnan käyttäytymisessä. Joissakin kohteissa henkilökunta toimi ohjaavasti ”esitaputtajina”. Esitaputuksella he pyrkivät ohjaamaan asiakkaitaan perinteisen konserttikäytännön mukaisesti taputtamaan oikeissa kohdissa. Joissakin kohteissa asiakkaat kyseenalaistivat taputtamisen merkityksen toteamalla ääneen sen faktan, ettei Tampere-talossa esiintyvä artisti kuule tai tiedä siitä, taputetaanko

etäkohteissa. Toisaalta jossain kohteissa oli havaittavissa myös spontaaneja taputuksia hyvän kappaleen tai artistin puheen jälkeen.

Erilaisissa laitoksissa on hyvin todennäköistä, että asiakkaat eivät käyttäydy vointinsa vuoksi yleisen konserttikaavan mukaan. Kehitysvammaiset ja muistisairaat vanhukset saattavat kommentoida hiljaisena hetkenä. Suosiota osoitetaan omalla tavalla omaan tahtiin eikä kappaleen lopussa. Perinteisessä – esimerkiksi klassisessa konsertissa yleisö osoittaa kunnioitusta artistia kohtaan olemalla hiljaa tämän soittaessa ja taputtamalla sovitulla hetkellä sekä mahdollisesti seisomalla ja hurraamalla. Laitoksissa, joissa kävimme havainnoimassa konserttia, on asiakkaita, jotka rikkovat näitä käytäntöjä. Pitkäniemessä nuoret liikkuvat ja saattavat lähteä kesken konsertin pois.

Ne tulee ja voi olla, että menee, osa sanoo hei mä lähden... Sen takia se on hyvä, ettei meillä täältä videokuvaa ole tonne päin... saattaa Jonnellakin vähän mieliala laskea. (PN 1.)

Henkilökunta arvioi, että asiakkaiden käytös saattaisi häiritä artistia ja jopa luoda lannistavaa tunnelmaa, jos yleisö ei käyttäydy tutun merkitysjärjestelmän mukaisesti. Käytöksestä riippumatta asiakkaat silti arvostavat konserttia. Esimerkiksi Pitkäniemen nuorten kohdalla arvostusta on hyvin vaikea lukea ulkoisesta habituksesta tai käytöksestä.

Mä olen sitä mieltä, että vaikka meidän nuoret on hirveän kipeitä... ne kuitenkin arvostaa sitä että heille järjestetään jotain, että heitä huomioidaan jollain tavalla, että saattaa hyvin voi olla semmonenkin ilmiö, että joku tulee tänne innolla, eikä jaksakaan olla koko aikaa, ja potee huonoo omaatuntoa siitä, että kun on järjestetty tällanen, että he kyllä arvostaa kaikkea toimintaa ja kaikkea mitä heille järjestetään... taas jotain uutta ja jotain erilaista. (PN 1.)

Etäevent-konserteissa oli havaittavissa hyvin monenlaista suhtautumista sekä asiakkaiden että henkilökunnan käyttäytymisessä. Kaikissa kohteissa henkilökunta ei suhtautunut etäkonserttiin samalla tavoin kuin perinteiseen Tampere-talossa järjestettävään konserttiin. Joissakin kohteissa havainnoin sekä asiakkaan että henkilökuntaan kuuluvan henkilön poikkeavan perinteisistä käytännöistä. Jotkut olivat pukeutuneet juhlavasti ja toiset arkisesti. Joku liikkui tilassa ikään kuin ei olisi konsertissa, vaan jossakin epämuodollisemmassa tapahtumassa ja toisen henkilön käytös muistutti enemmän klassisen konsertin tapoja.

Eräässä kohteessa henkilökuntaan kuuluva jäsen käytti konsertin ajan puhelintaan. Ulkoisesti käytös vaikutti siltä ikään kuin henkilö ei olisi konsertissa. (Tässä haluan painottaa sitä seikkaa, että en tutkijana

edellyttä asiakkaiden käyttäytyvän tietyllä tavalla, vaan olen ainoastaan havainnoinut sitä, miten he ovat kussakin tilanteessa toimineet.) Kyseinen henkilö oli pitänyt konsertista paljon.

Kyllä määki tykkäsin, tosi paljon... jotain erilaista... täällä on niin rutinoitunutta arki. (anonyymi.)

Ehkä konsertti-ilta tarjosi hänelle tilaisuuden työntekijänä rentoutua työvastuusta asiakkaiden istuessa hetken rauhassa. Ehkä konsertti itsessään ei ollut hänelle niin merkityksellinen, mutta hän piti tilaisuuden vapaamuotoisuudesta muuten. Kaikki mahdolliset näkökulmat, joita saatan tilanteesta tutkijana huomioda, johtavat mielestäni ammatilliseen toimijuuteen. Ehkä työntekijä ei siviilihenkilönä ole kiinnostunut artistista tai konsertista, joka lähetetään etäyhteyden kautta, mutta ammatillisena toimijana nauttii hetken tauosta ja vaihtelusta, jota konsertti tarjoaa työarkeen.

Pukeutumisessa oli havaittavissa variaatiota. Katson pukeutumisen kertovan osallistujan ajatuksista siitä, millainen tapahtuma etäkonsertti on. Small (1998) pohtii univormujen merkitystä teoksessaan *Musicking*. Univormua pitävä henkilö erottuu joukosta, jossa muut eivät pidä univormua. He eivät toimi omana itsenään, vaan sen organisaation edustajina, jolle ovat toiminnastaan vastuussa. (Small 1998, 65.) Vankilassa jotkut työntekijät pohtivat ennen konserttia, tulisiko heidän pukea virkapuku vai siviilivaatteet konserttiin ylleen. Konsertti-tilanne on heille tuttu siviiliarjesta ja koska kyseessä on länsimaisen kulttuuripalvelujen tuottajan konsertti, heillä on jokin mielikuva siitä, millaisia käytäntöjä konsertti pitää sisällään. He eivät menisi Tampere-talon konserttiin virka-asussa tai jos menisivät, heihin todennäköisesti suhtauduttaisiin Tampere-talolla eri tavalla kuin siviilivaatteisiin pukeutuneeseen henkilöön. Todennäköisesti heidän oletettaisiin olevan virkatehtävissä. Saattaisin kuvitella itseni alkavan tarkastella ympäristöä ikään kuin etsien mahdollista vaaratilannetta, mikäli näkisin esimerkiksi vartijan vahvoissa varustuksissaan Tampere-talon konserttiyleisön joukossa.

Kun Etäevent-konsertti tuodaan virkaympäristöön, joutuvat konserttiin osallistuvat työntekijät pohtimaan kahden ympäristön erilaisten käytäntöjen välillä, kumpaa etikettiä nyt olisi sopiva noudattaa. On hyvin mielenkiintoista, että konserttikonventiot sisältävät niin vahvoja mielikuvia, että vaikka henkilöt ovat omassa työympäristössään tekemässä sitä samaa työtä kuin ennenkin, he silti pohtivat ja jopa ylittävät talon sisäisiä konventioiden rajoja tuon mielikuvan pohjalta. Osa työntekijöistä oli paikalla siviilivaatteissa ja osa virkavaatteissa. Toki päätökseen on ollut vaikuttamassa se, että konsertti järjestettiin ilta-aikaan. Ne työntekijät, jotka tekevät yleensä ainoastaan päivävuoroja, saattoivat harkita pukevansa illaksi jotain muuta kuin virka-asun ylleen.

Vartijoilla ei ollut mahdollisuutta poiketa laitoksen käytännöistä. Tässä näkyy työroolin merkitys. Saman laitoksen sisällä saattaa olla sellaisia työtehtäviä, joissa rooli on niin vaativa, että henkilön on ohitettava kaikki vaihtoehtoiset kulttuuriset merkitysjärjestelmät. Länsimainen konserttikulttuuri ja sen merkitysjärjestelmä ei vain istu vankilan ympäristöön kaikilta osin. En pyri tällä kirjoituksella edes osoittamaan, että niin tulisi olla, mutta haluan nostaa esiin sen seikan, että työntekijät ovat pohdinnoillaan ja valinnoillaan osoittaneet sen, että perustamme valintamme ja toimintamme hyvin vahvasti näiden kulttuuristen konventioiden varaan. Saatamme tehdä niin, vaikka ne olisivatkin vaatimuksena läsnä ainoastaan mielikuvan varassa. Kulttuuri ilmenee henkilökunnan toiminnan kautta, ja se on merkitysjärjestelmä, jonka varassa toimimme oman toimijahistoriamme kautta vuorovaikutusjärjestystä alati peilaten ja samalla toiminnallamme muuttaen.

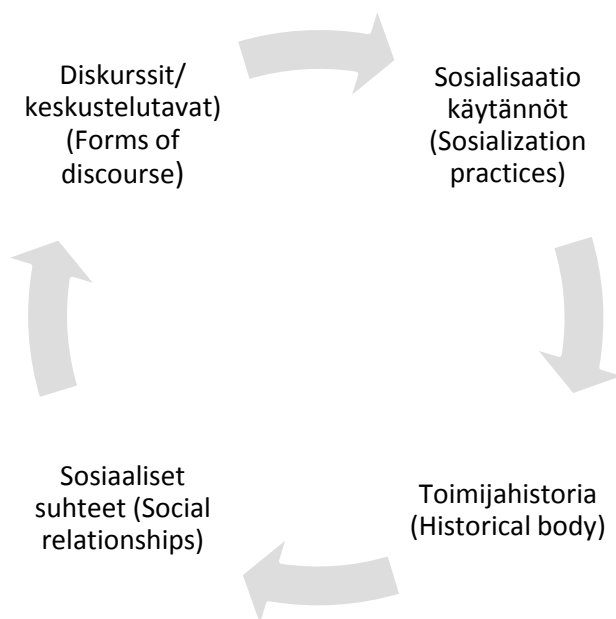
3.3 Toimijahistoriat

Toimijahistorioiden tarkastelu tässä tutkimuksessa eroaa menetelmän soveltamisen kohdalla Scollonien (2004, 157) tarkastelutavasta. Heidän mukaansa toimijahistorioiden havainnoiminen toimii parhaiten silloin kun tutkija voi seurata toimijoiden päivittäisiä ja viikoittaisia toimintojen syklejä. Tämä ei ollut mahdollista tässä tutkimuksessa, jonka vuoksi tarkastelen neksusanalyysin mukaisesti toimijahistorioita suhteessa vuorovaikutusjärjestykseen ja paikan diskursseihin. Todellisuudessa toimijahistoriat, paikan diskurssit ja vuorovaikutusjärjestys ovat niin kiinteästi yhteydessä toisiinsa, että näiden pohtiminen erillään toisistaan olisi lähes mahdotonta. Tarkastelen toimijahistorioita ammatillisen toimijuuden kautta ja olen havainnoinut toimijahistorioissa niitä tekijöitä, jotka ovat relevantteja valitsemani näkökulman kannalta.

Scollonit puhuvat diskurssi-systeemistä (kts. kuvio 3). Jokainen toimijahistoria rakentuu erilaisista diskurssisysteemeistä, joiden avulla henkilöt toimivat sosiaalisissa tilanteissa. Diskurssit vaikuttavat sosialisatio-käytäntöihin, joissa toimijahistorioihin kerääntyy uutta tietoa erilaisten oppimiskokemusten kautta. Näissä tilanteissa henkilö oppii kulttuurisia merkitysjärjestelmiä ja vallitsevia puhetapoja. Jokainen toiminta muuttaa toimijahistoriaa; lisää henkilön kokemuksia ja avaa tilanteeseen liittyviä merkityksiä.

Diskurssit ja keskustelutavat muotoutuvat aina sosiaalisissa suhteissa. Useista erilaisista diskurssisysteemeistä valitsemme tilanteeseen sopivimman, muokkaamme systeemiä, ja/tai rajoitamme

sitä tarpeen mukaan. (Scollon & Scollon 2004, 102.) Scollonit viittaavat diskurssisysteemeissä identiteetin muotoihin. (em. 103.) Ymmärrän tämän ajattelun itse siten, että henkilöillä on toimijahistorioissa useita erilaisia systeemejä, joiden varaan erilaiset identiteetit ja roolit rakentuvat. Tässä tutkimuksessa erilaisten sosiaalisten järjestelmien merkitys on korostunut, sillä olemme tarkastelleet kaikissa kohteissa sekä henkilökuntaa että asiakkaita heidän ollessa jossain roolissa laitoksessa.

KUVIO 3. Diskurssi-systeemi (Scollon & Scollon, 2004, 102.)

Tedre Silva on pohtinut rutiinien toistumista hoitomaailmassa, jossa toistuvuus muuttaa arkipäiväisen käytännön hoivaajan ja hoivattavan välillä osaksi sisäistettyä ruumiin muistia. Arkinen minuus ikään kuin muotoutuu laitoksen, hoivaajan ja hoivattavan välisessä suhteessa omanlaiseksi maailmakseen.

Rutiininomainen käyttäytyminen ruumiillistuu pysyviksi ruumiin eleiksi. Niistä tulee sisäistettyä ruumiin muistia, joka hitsautuu osaksi arkista minuutta. Rutiinit muuttuvat osaksi ruumiin kieltä ja elimelliseksi (Tedre 2000, 521).

Tedren ajatus sopii hyvin kuvaamaan myös toimijahistorian näkökulmaa kehoon tallentuneesta historiasta ja muistista, joka on läsnä kaikissa tilanteissa. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii konserttikäytäntö-diskurssi, jota käsitelin edellisessä luvussa. Sellaisille henkilöille, jotka ovat käyneet konserteissa, konserttikäytäntö on tullut niin tutuksi, että se on tullut osaksi kehon muistia. Toimijahistoria käsittää kaikki henkilön historiaan ja nykyhetkeen liittyvät roolit ja käytännöt. Ajattelen,

että toimijahistoria on sisäistettyä hiljaista tietoa erilaisiin tilanteisiin liittyvistä käytännöistä ja ymmärrystä omista rooleista ja niiden merkityksestä erilaisissa tilanteissa. Hiljaista tietoa voi olla vaikea tuoda julki ja sanallistaa. Hannele Koivunen (1997) on kirjoittanut ”hiljainen tieto” -käsitteestä, jonka alun perin on luonut Michael Polanyi.

3.3.1 Toimijahistorioiden suhde vuorovaikutusjärjestykseen

Henkilökunnan toimijahistoriat rakentuvat heidän oppimiensa roolien ja konventioiden kautta. Ne ovat jatkuvassa muutoksessa erilaisissa tilanteissa. Henkilökunnan ammatillinen toimijuus rakentuu sekä persoonallisista intresseistä että ammatillisesta positioista, joita ei voi erottaa toisistaan. Itselläni tutkijana ei ole pääsyä tutkittavien henkilöhistorioihin, mutta voin tarkastella toimijahistorioita hiljaisena tietona, jota toimijat osittain ilmentävät toiminnallaan. Scollonit puhuvat toimijahistoriasta elämänmittaisena persoonallisten tapojen kertymänä. Nämä tavat tulevat niin tutuiksi, että henkilö toimii tilanteissa tiedostamatta. (Scollon & Scollon 2004, 13.) Toimijahistoria on kuitenkin hyvin altis muuttumaan lyhyessäkin hetkessä.

Kuvailen seuraavaksi Scollonien (em. 59–62) esimerkin toimijahistorioista erilaisissa tilanteissa. Kuvaus on ajalta, jolloin tietokoneita tuotiin Alaskan yliopistoon ensimmäistä kertaa. Koneiden avulla aloitettiin hiljalleen yhteydenpitoa oppilaiden kanssa ja kursseja suoritettiin osittain etäyhteyden avulla. Kun uusi tekniikka ja siihen liittyvät käytännöt tuotiin laitokseen, alkoi vuorovaikutusjärjestyksessä tapahtua välittömästi muutosta. Lähtökohtana muutokselle on perinteinen luokkatilanne. Scollonit kuvailevat sitä panoptikon-asetelmana, jossa opettaja ohjaa luokkatilannetta, oppilaat istuvat luokan toisella puolella katseet kiinnitettynä opettajaan ja vaikenivat tämän puhuessa. Käytäntö on kaikille selvä. Opettaja ohjaa opetustilanteen aloituksesta lopetukseen ja oppilaat toimivat tämän ohjauksen alaisena. Oppilaiden toimijahistorioissa on vuosien kokemus luokkatilanteen vuorovaikutusjärjestyksestä. Kukin tietää mitä luokkatilanteessa kulloinkin tapahtuu.

Kun teknologia tuotiin luokkiin, asetelma muuttui. Opettaja ei ollut enää asiantuntijan roolissa, sillä teknologia oli kaikille vierasta. Luokasta löytyi nopeasti niitä oppilaita, jotka oivalsivat tekniikan toimintaperiaatteita opettajaa nopeammin. Pian tilanne oli kääntynyt sellaiseksi, että asiantuntijuutta oli myös opiskelijoilla. Sekä opettaja että muut oppilaat kääntyivät tekniikasta enemmän ymmärtävien oppilaiden puoleen apua tarvitessaan. Vuorovaikutusjärjestys vaihtui ja toimijahistorioihin tuli uutta

tietoa. Opettajan rooli muuttui ylivertaisesta asiantuntijasta oppijan rooliin ja opiskelijasta tuli tasavertainen oppija opettajan rinnalle – joissakin tapauksissa asiantuntija.

Teknologian interventio perinteiseen luokkatilanteeseen muutti käytäntöjä. Toimijahistorioihin tullut uusi tieto on kiinteästi yhteydessä vuorovaikutusjärjestyksen ja käytäntöjen muutokseen. Tämä toimii myös toisinpäin; vuorovaikutusjärjestyksen muuttuessa, toimijahistorioihin tulee uutta tietoa. Voi olla, että tällainen muutos luokkatilanteessa on vain väliaikainen, tai sitten se voi vaikuttaa pysyvästi opettajan ja oppilaiden väliseen vuorovaikutusjärjestykseen. Luokkatilanne on hyvä esimerkki siitä kuinka nopeasti erilaiset sisäistetyt roolit ja käytännöt muuttuvat uudenlaisen tilanteen myötä.

Etäeventin tuomisessa laitoksiin on samankaltaisia elementtejä. Ensinnäkin tapahtuma tuodaan teknologiavälitteisesti laitoksiin ja toiseksi kenelläkään ei ole ennakkokuvaa siitä, miten tällaisessa tapahtumassa tulisi toimia. Jokainen läsnäolija on etäkonsertissa ensimmäistä kertaa elämässään ja se asettaa toimijat tapahtuman käytäntöjen suhteen samalle viivalle. Toimijahistoriat ja tilanteen asettamat roolit määrittelevät sen, miten tilanteessa käyttäydytään. Suljetuissa laitoksissa kohteen tilannekohtaiset käytösnormit määrittelevät toimintaa enemmän kuin esimerkiksi perinteiset konserttikäytännöt. Toimijahistoriat ovat tilanteessa läsnä, mutta henkilöt jotka konserttia seuraavat ovat ensisijaisesti joko potilaita tai vankeja. Toimijahistoriat ovat laitoksen käytäntöjen alaisia.

Etäkohteissa suljettujen laitosten kaikki toiminta on suunnitellun vuorovaikutusjärjestyksen alaista. Kun laitokseen tuodaan uusi asiakas, tämä joutuu opettelemaan aivan arkisissakin toiminnoissa uusia tapoja toimia. Laitoksissa lähes kaikki arkipäivään liittyvät toiminnot tehdään yhdessä muiden kanssa. Kellotettu aikataulu määrää ajankohdan jolloin syödään ja ruokalista sen mitä syödään. Aamulla herätään samaan aikaan muiden kanssa. Tämä kaikki vaikuttaa toimijahistorioihin nopeasti siten, että asiakkaat omaksuvat entisten roolien lisäksi uuden roolin, joka on hallitsevin niin kauan kun asiakas on laitoksessa. Tällöin hän on joko mielenterveyskuntoutuja tai vanki. Heidän yksilölliset tarpeensa saattavat täyttyä laitoksen sisällä, mutta laitoksen toiminnan ensisijainen liikkeellepanija on laitoksen toimintajärjestys, ei yksilölliset tarpeet. Heidän toimijahistoriansa elää edelleen heidän kehoissaan, mutta siihen asettuneet keholliset muistot ja toiminnot ovat hiljaista tietoa, joka saattaa jäädä näkymättömäksi laitoksen sisällä. Pohdin seuraavassa kappaleessa hiljaisen tiedon merkitystä vankien ja henkilökunnan toimijuudessa.

Pilotin aikana konserteissa ilmeni jonkin verran teknisiä ongelmia. Joissakin kohteissa kuva tai ääni saattoi pätkiä. Tekniset ongelmat ovat mahdollisia myös tulevaisuudessa. Sellaisia tilanteita saattaa syntyä, joissa henkilökunta ei osaa itse ratkaista ongelmaa. Jos teknisiä ongelmia ilmenee kesken

konserтин, laitoksen toimintaperiaatteet määräävät ensisijaisesti miten tilanteessa toimitaan, ja sen kuka lähtee ratkaisemaan ongelmia. Vankilassa vartijat eivät voi asettua joukolla pohtimaan miten tekninen ongelma saadaan ratkaistua, vaan heidän tehtävänä on edelleen vartioida vankeja. Heille tilanteessa tärkeintä on laitosturvallisuus ja vasta sen jälkeen konsertin toimivuus. Jonkun muun on otettava vastuu tekniikasta.

Vankien joukossa saattaa olla tekniikan asiantuntija, mutta tämä ei voi nousta tuoliltaan yllättävän tilanteen sattuessa kesken konsertin ja tehdä jotain korjatakseen tilanteen ilman henkilökunnan lupaa. Suljetussa laitoksessa asiakas voi käyttäytyä aiemman toimijahistoriansa kautta ja tuoda julki hiljaista tietoa rajatusti mikäli se voidaan sovittaa tilanteen vaatimaan käytäntöön. Vangin aiempi rooli tekniikanasiantuntijana ei ole niin merkittävässä asemassa kuin rooli vankina. Toimijahistorian hiljainen tieto aktivoituu, mikäli henkilö ilmaisee käytöksellään sitä jotenkin. On mahdollista, että vanki jättää mainitsematta sen, että osaisi ratkaista tekniset ongelmat. Näin rooli tekniikan asiantuntijana jää aktivoitumatta tilanteessa. Vanki voi myös tarjota teknistä osaamistaan henkilökunnalle, ja jos henkilökunta hyväksyy vangin avun, vuorovaikutusjärjestykseen tulee muutosta. Henkilökunta voi myöntää vangille luvan koskea tietokoneeseen ja mahdollisesti liikkua tilassa paikkaan, johon hänellä ei normaalisti olisi pääsyä. Vanki on erikoisen tilanteen sattuessa kuitenkin aina ensisijaisesti vangin roolissa ja tilannetta ohjailevat laitoksen toimintaperiaatteet. Muodoltaan vapaammissa tilanteissa henkilö voi ilmaista omaa persoonallista toimijahistoriaansa enemmän. Erilaiset roolit hallitsevat myös henkilökunnan toimintaa. Persoonalliset intressit ja tarpeet ovat toimintatilanteissa toisella sijalla laitoksen tavoitteiden rinnalla.

Valta on aina läsnä laitoksissa henkilökunnan ja asiakkaiden välisessä suhteessa. Se asettaa rajoja, sillä yksilöt, organisaatiot ja kollektiivit ovat toimissaan jonkinlaisen vallan alaisia. (Eteläpelto 2011, 17.) Suljetuissa laitoksissa; Pitkänien sairaalassa ja Kylmäkosken vankilassa, asiakkaiden ja henkilökunnan ero on selkeä. Samassa yhteisössä toimijuutta rajoittavat tekijät riippuvat siitä, millaisessa roolissa henkilö laitoksessa on. Henkilökunnan arkitoimijuus voi olla erilaista kuin toimijuus työpaikalla, ja ero voi näkyä esimerkiksi suhtautumisessa kulttuuriseen toimintaan. Eteläpellon mukaan, valta voi institutionalisoitua ja kiteytyä vallan rakenteiksi ja mekanismeiksi (em. 17). Tästä on selkeästi kyse Etäevent-kohteissa ainakin Pitkänien suljetulla osastolla ja Kylmäkosken suljetussa vankilassa. Vallan rakenteet vaikuttavat sosiaalisiin suhteisiin, mutta kuten Eteläpelto toteaa, toimintavapaus sosiaalisissa suhteissa ei ole yksinomaan valtarakenteiden säätlemää (em. 17). Kaikissa etäkohteissa, rajattujen puitteiden sisällä, henkilökunnalla on valtaa päättää, miten he toimivat rajojen sisäpuolella. Yksilölliset intressit, henkilöiden toimijahistoria ja luonteenpiirteet sekä lukematon määrä erilaisia tekijöitä on vaikuttamassa siihen, millaisia toimijoita he näissä puitteissa ovat.

Vankilan henkilökunnan toimijahistoriat ovat hyvin erilaisia työroolien vaihtelevuuden vuoksi. Kaikkia haastateltavia yhdistää kuitenkin pitkä työura. Heidän kokemuksensa vangeista ja vankilan toiminnasta ovat monipuolisia. Vartijoiden tehtävänä on huolehtia turvallisuudesta ja vartioinnista. Rikosseuraamusesimiehet toimivat rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa. Ohjaajat toimivat käytännössä eniten vankien parissa, sillä he ohjaavat vangeille järjestettävää toimintaa.

Kehon muistiin sidotut käytännöt toimijahistoriassa muuttuvat yleensä hitaasti. Uusi ympäristö vaikuttaa kuitenkin jokaiseen jotenkin ja suljetuissa laitoksissa tämä luonnollisesti korostuu. Konserttitilanteessa oli nähtävissä kaikissa kohteissa laitokseen sopivaa käyttäytymistä. Vietettyämme lyhyen aikaa jokaisessa kohteessa, jäi päällimmäiseksi mielikuva ryhmistä, jotka toimivat tiettyjen kaavojen mukaisesti. Sama vaikutelma jäi Pitkäniemestä, vaikka ryhmä olikin pieni. Suljettujen laitosten konserttitilaisuuksissa oli havaittavissa asiakkaiden käytöksen rajoittamista ja valvontaa.

Henkilökunta kuitenkin huomioi kussakin laitoksessa mahdollisuuksien mukaan asiakkaiden toimijahistorioita. Etäkonsertti oli Pitkäniemessä perinteistä konserttitilannetta vapaampi. Nuoret saivat liikkua tilasta pois ja takaisin. Heidän toimijahistorioidensa vuoksi heiltä ei odotettu perinteistä konserttikäyttäytymistä. Nuorten vointi ei yksinkertaisesti mahdollistanut yhdenmukaista ryhmässä toimimista.

Palvelukeskusten toiminta on hyvin erilaista kuin suljettujen laitosten. Toimintaperiaatteet eivät ole samalla tavalla hallitsevia ja yhtä näkyvästi toiminnan keskiössä. Toimijahistoriat saavat näkyä ja kuulua eri tavoin. Pukeutumisessa ei noudateta mitään erityisiä normeja kuten vankilassa. Henkilökunta ei ole vastuussa asiakkaidensa käytöksestä. Omat mieltymykset saavat näkyä asiakkaiden ja henkilökunnan toimijuudessa. Henkilökunta voi poistua konserttitilasta ilman, että se aiheuttaisi konserttihetkessä mitään vaaratilannetta. Palvelukeskusten henkilökunnan toimijahistorioissa työrooli ja oma persoona sulautuvat tiiviimmäksi kokonaisuudeksi, josta ulkopuolisen on vaikeampi erottaa, kummalla on tilanteessa enemmän valtaa, instituutiolla vai henkilöllä itsellään.

Toimijahistoria vaikuttaa siihen, miten työntekijä suhtautuu kulttuuritoimintaan työympäristössään. Asennoitumiseen voi vaikuttaa eri tekijöitä, jotka ovat näennäisesti ristiriidassa keskenään. Siviilielämässä työntekijä saattaa olla aktiivinen kulttuuripalvelujen kuluttaja, mutta työpaikalla kulttuurisen toiminnan järjestäminen ei tue työnkuvan mukaisia tavoitteita, kuten esimerkiksi valvontapuolen tehtäviä. Näkökulmat vaihtelevat paljon. Joku saattaa ajatella ammatillisesta näkökulmasta – holistisen ihmiskuvan mukaisesti, että ihminen tarvitsee perustarpeiden täyttämisen

lisäksi muutakin kuin lämpöä, unta ja ruokaa – esimerkiksi virkistäviä aktiviteetteja. Jonkun toisen mielestä kulttuurinen toiminta työympäristössä voi olla turhaa.

On vaikea erotella, milloin henkilökunnan puheessa ja toiminnassa ilmenee oma suhtautuminen ja milloin laitoksen tavoitteet. Kaikki työntekijät toimivat sekä henkilökohtaisten että laitoksen intressien ohjaamana. Tämä vaatii työntekijöiltä kykyä tasapainotella kahden erilaisen arvomaailman välillä.

Kaikki muut perustarpeeni on tyydytetty jo... minä katselen sitä ilman muuta eri näkövinkkelistä kun vaikka sitten keskivertovanki, jonka välttämättä ei ole kaikki perustarpeet tyydytetty... eikä ole koskaan tyydytettynä. (KK 3.)

Kulttuuri kuuluu myös vankilaan. (KK 1.)

Että meillä ei tommosta tarvita, aivan turhanpäivästä... Ja se näkemys mitä voidaan järjestää ja mitä halutaan järjestää ja tehdä... Mutta, että kyllä monessa [vankilassa] voi olla semmonen [näkökulma kulttuurituotteisiin], että tommosta ei oo ennenkään tarvittu, eikä tarvita. (KK 2.)

Laitoksen ja henkilökohtaisen näkemyksen eroista hyvänä esimerkkinä toimivat vartijan ja toiminnasta vastaavan työntekijän näkökulmat. Vartijan ammatillisesta näkökulmasta Etäevent saattaa olla riski turvallisuudelle, vaikka henkilökohtaisesti vartija on kuitenkin kiinnostunut erilaisista kulttuurisista tapahtumista.

Vartija: Kaikki tää tämmönen touhu... mitä pitäis olla enemmän [toimintaa], se lisää painetta tuonne valvontapuolelle ja meillä on sielläkin saralla resurssit birveen pienet. (KK 1.)

Toiminnasta vastaava: Ensimmäinen kommentti... joo ilman muuta. Mikä riski tässä on, ei mitään riskiä, tänne vaan, äkkiä [järjestetään Etäevent konsertti]. (KK 2.)

Toiminnasta vastaavan henkilön tulokulma asiaan on toisenlainen. Hänen näkemykseensä vaikuttaa hänen toimijahistoriansa omassa työtehtävässään. Etäevent on toivottu lisä vankien kuntoutukseen ja toiminnan monipuolistamiseen, jolloin toiminnan kehittymättömyys on huono asia. Vartijan näkökulmasta toiminnan vähentäminen voi taata riskittömämmän ja sujuvamman valvonnan. Isolla joukolla järjestetyt tapahtumat sisältävät lisääntyneen riskin aggressiiviseen käytökseen, jollaista hän on mahdollisesti joutunut kohtaamaan työpaikallaan. Vastuuhenkilönä hän pyrkii välttämään vaaratilanteiden syntymistä.

On mahdollista, että vartijoissa on henkilö, joka on kiinnostunut turvallisuuden takaajana vankien hyvinvoinnista, minkä lisääntyessä myös ilmapiiri kevenee, ja väliintuloa vaativat tilanteet vähenevät. Tällaista ajattelua on havaittavissa muiden työntekijöiden puheissa. Vartijan toimijahistorian vaikuttavimpana tekijänä on kuitenkin rooli turvallisuuden ylläpitäjänä. Vankilassa vartijan näkemys erilaisten toimintojen luomasta turvallisuusriskistä ei välttämättä liity ainoastaan hänen henkilökohtaiseen toimijahistoriaansa. Vartijan näkemys saattaa olla syntynyt työkokemuksen kautta, tai se voi myös perustua vanhaan vankilakulttuuriin ja siihen liittyviin vallitseviin puhetapoihin.

3.3.2 Toimijahistorioiden suhde paikan diskursseihin

Laitoksissa vallitsevat puhetavat eivät muunnu kovinkaan nopeasti. Vartijoiden toimintakulttuuri saattaa vaikuttaa vankiloissa vielä pitkäänkin, vaikka arvolatautuneet osallisuuden ja saavutettavuuden diskurssit olisivat jo osa henkilökunnan vallitsevaa puhetapaa. Uudet tilanteet ja paikan diskurssit muokkaavat hiljalleen toimijoiden sisäistä ajatusmaailmaa. Esimerkiksi Etäeventin seurauksena laitoksen käytäntöihin voi myöhemmin tulla muutoksia. Kuten aiemmin olen todennut, paikan diskurssien muutoksella on ollut vaikutusta esimerkiksi vankilan ohjaajan ammatin arvostukseen. Kuntoutus-diskurssi muokkaa yleistä asennetta, joka johtaa myös erilaisten käytäntöjen muuttumiseen. Tämä vaikuttaa lopulta myös vankien elämään laitoksessa ja sitä kautta toimijahistorioihin.

Tarkasteltaessa toimijahistorioita, tarkoituksena ei ole hahmottaa kuitenkaan koko henkilön historiaa. Sen sijaan olen kiinnostunut siitä, kuinka/miksi toiminta/käytäntö on tullut osaksi henkilön toimijahistoriaa. (Scollon & Scollon, 160-161.) Eri työtehtävissä toimivia työntekijöitä ohjaavat yleisesti samat diskurssit, mutta esimerkiksi valvontatehtävissä toimivalla henkilöllä laki ja resurssit voivat olla hallitsevammassa roolissa, kuin työntekijällä, joka vastaa asiakkaiden toiminnasta. Toiminnanohjaajan toimijuuteen saattavat vaikuttaa enemmän kuntoutus- ja ennaltaehkäisyn diskurssit.

Vankilan työntekijöillä on kaikilla pitkä kokemus vankilassa työskentelystä ja he ovat yhdessä rakentaneet vankilan toimintaperiaatteita ja arvomaailmaa. He ovat yhdessä pyrkineet rakentamaan vankilasta ensisijaisesti turvallisen ja toimivan yksikön, mutta samanaikaisesti myös toista ihmistä kunnioittavan ympäristön. Työntekijät pyrkivät luomaan positiivisia näkemyksiä vankien tulevaisuudesta sen sijaan, että he antaisivat vankien toimijahistorioiden rikoksentekijöinä vaikuttaa. Työntekijät puhuvat ihmisen arvosta ja siitä kuinka he vuodesta toiseen jaksavat uskoa muutokseen.

Useat haastattelemamme työntekijät eri laitoksissa tuntuvat olevan aktiivisesti kiinnostuneita asiakkaille tarjottavan toiminnan kehittämisestä. Haastateltavaksi on tässä tutkimuksessa päätenyt pääasiallisesti niitä henkilöitä työpaikoilla, joita kulttuurinen toiminta kiinnostaa ja joiden tehtäviin se kuuluu. Haastateltavien toimijahistorioissa on paljon kokemuksia erilaisesta kulttuurisen toiminnan järjestämisestä.

Laitoksissa on myös niitä työntekijöitä, joita Etäevent ei kiinnostanut. Tämä kävi ilmi, kun kysyimme työpaikan työntekijöiden kiinnostuksesta Etäeventiä kohtaan haastatteluun osallistuneilta henkilöiltä. Ne joita Etäevent ei kiinnostanut, eivät päätyneet haastateltaviksi, sillä olimme päättäneet haastatella vain niitä henkilöitä, jotka osallistuvat Etäevent-konserttiin tai sen järjestelyihin. Näiden henkilöiden mielipiteet eivät siten ole kirjattuina mihinkään, mutta ne vaikuttavat laitoksissa vallitsevaan puhetapaan ja paikan diskursseihin. On tietenkin mahdollista, että haastattelemamme henkilöt eivät myöskään olleet kiinnostuneita Etäeventistä tai kulttuurista, mutta jättivät sen vain sanomatta haastattelutilanteessa.

Pappilanpuiston ja Pispán palvelukeskuksien henkilökunta on pieni verrattuna vankilaan ja Pitkäniemeen. Henkilökunnassa on tapahtunut muutoksia. Molempien keskuksien johtajat olivat vaihtuneet muutama kuukausi ennen haastattelujen tekoa. Pilottien toteutusvaiheessa molemmat heistä tutustuivat uuteen työpaikkaan, sen asiakkaisiin ja työnkuvaan. Myös tulevaisuudessa on mahdollista, että etäkohteiden olosuhteet ovat eri tavoin rikkonaiset aivan tavallisista työelämään liittyvistä syistä.

Kaikilla palvelukeskusten työntekijöillä on kokemusta erilaisten kulttuuristen toimintojen järjestämisestä, sillä laitoksen toiminta kokonaisuudessaan perustuu kulttuuriin ja ruokailujen järjestämiseen. Palvelukeskusten vallitsevat puhutavat palvelujen tuottamisesta kuuluvat heidän puheissaan. Näen tämän diskurssin vaikuttaneen siihen, miten kulttuuriin suhtaudutaan, miten sitä määritellään ja millaista toimijuutta henkilökunta sitä kautta tuottaa. Eräällä työntekijällä on pitkä työhistoria erilaisissa ikäihmisille tarkoitetuissa laitoksissa. Hänen toimijahistoriaansa on kertynyt paljon ammatillista kokemusta tutkimastamme aiheesta, mutta hän ei kuitenkaan ilmentänyt sitä paljon haastattelussa. Sen sijaan huomasin hänen viittaavan usein laitoksen nykyisiin toimintaperiaatteisiin. Nämä kuulostivat ikään kuin fraaseilta, joita tuossa tilanteessa oli sopiva toistaa. Ajattelen, että hän vastasi uuden vallitsevan puhutavan mukaisesti ja viittasi kommentteissaan tilaaja-tuottajamalliin. En saanut vastausta esittämiini kysymyksiin siten kuin olin etukäteen ajatellut. Olin haastattelijana kiinnostunut henkilöiden mielipiteistä kulttuurisesta toiminnasta kohteissa ja päädyin kuitenkin havainnoimaan organisaatioiden toimintaa ja vallitsevia sosiokulttuurisia olosuhteita. Tämän esimerkin kautta korostuu laitoksen vallan vaikutus. Toimijahistorian hiljainen tieto saattaa jäädä hyödyntämättä myös laitoksen arkipäiväisessä toiminnassa samalla tavoin kuin haastattelussa.

Pitkäniemessä työntekijöiden toimijahistoriat ovat rakentuneet kuntoutusdiskurssin kautta. Heillä on paljon kokemusta kulttuurisen toiminnan järjestämisestä työpaikallaan. Heidän toimijahistorioihinsa on kertynyt paljon kokemusta erilaisista aktiviteeteista. Heillä on kokemusta myös siitä, että toimijahistorian hiljaista tietoa voi soveltaa työssä ja tuoda käytäntöön sellaisia taitoja, joita heillä on laitoksen ulkopuolelta. Samalla tavoin kuin palvelukeskuksissa, heidänkin työnkuvaansa kuuluu toteuttaa erilaisia aktiviteetteja. Nuoret tarvitsevat monipuolista ohjelmaa ja kuntoutusta. Tähän liittyen haastattelussa nousi henkilökunnan kommentteista ajatus laitoksesta pienoisysteiskuntana. Tavoitteena on tarjota nuorille monipuolinen tuntuma laitoksen ulkopuoliseen maailmaan keinotekoisesti, sillä joidenkin nuorten vointi ei salli poistumista edes omasta kerroksesta. Tämän vuoksi heille järjestetään laitoksen turvallisissa olosuhteissa erilaisia virikkeitä ja mahdollisuuksia harjoitella sosiaalisia tilanteita.

3.3.3. Toimijahistorioiden merkitys etäkonsertin onnistumisessa

Perinteisten laitosten työntekijöillä ei ole välttämättä kokemusta erilaisten tapahtumien järjestämisestä. Joissakin kohteissa saattaa ilmetä ongelmia työnjaon kanssa. Voi olla, ettei kukaan työntekijöistä ajattele etäkonsertin järjestämisen kuuluvan omaan työtehtävään. Tämä korostuu erityisesti hoitolaitoksissa, joissa työnkuvaan normaalisti kuuluu ainoastaan hoitotehtäviä. Lisäksi kaikissa kohteissa ei ole erilaisia osaluokkia hallitsevia henkilöitä. Harvoilla työntekijöillä on kokemusta esimerkiksi internetin välityksellä lähetettävistä tapahtumista ja tekniikasta, jota niiden toteutumiseksi tarvitaan.

Kulttuurin ja hoivan maailmojen erilaisuutta ja niiden kohtaamista käytännön tasolla kuvaa hyvin pilottivaiheen jälkeen järjestetty palaveri johon osallistuin. Paikalla palaverissa oli yksi Tampere-talon edustaja ja useita palvelukeskuksien edustajia, joille MUKANA-palvelua esiteltiin. Palvelukeskuksien edustajat esittivät kysymyksiä tekniikasta, jota etäkonserttiin tarvitaan. Pilottivaiheen jälkeen etäkonsertteja myydään palveluna, jonka mukana ei tule teknisiä välineitä. Tämä tarkoittaa sitä, että tekniikan hankkiminen on etäkohteiden henkilökunnan vastuulla. He huolehtivat siitä, että talossa on tarvittavat välineet; äänentoistolaitteet, eli riittävän isot kaiuttimet, valkokangas, videotykki ja toimiva internetyhteys. Pilottivaiheessa tekemieni havaintojen ja tuossa palaverissa käytyjen keskustelujen perusteella ilmeni, että henkilökunnalla ei välttämättä ole tarvittavaa tietoa ja taitoa, jota tekniikan hankkiminen edellyttää. Palaverin päätyttyä eräs palvelukeskuksen edustaja tarkasteli pienen neuvotteluhuoneen pöytäkaiuttimia todeten samalla: *”Nämä ovat ihan hyvät”*. Kaiuttimet olivat niin pienet, että ne riittivät toistamaan ääntä pienen pöydän äärelle kokoontuneelle ryhmälle. Esimerkki osoittaa sen, että kaikki sellaiset seikat jotka vaikuttavat etäkonsertin onnistumiseen, ovat potentiaalisia

ongelmakohtia. Suurin riski konsertin onnistumisen kannalta ei ole esimerkiksi internetyhteyden äkillinen katkeaminen vaan se, että niin moni seikka on riippuvainen henkilökunnan toimijahistorioihin kertyneestä tiedosta ja osaamisesta. Jos palvelukeskusten edustajat eivät osaa hankkia riittävän isoja äänentoistolaitteita ja valkokangasta, etäkonserttien tunnelma saattaa muuttua juhlavasta hetkestä tilaisuudeksi, jossa asiakkaat eivät yksinkertaisesti kuule ja näe mitään.

Jokaisessa kohteessa ilmeni jotain ongelmia tekniikan kanssa. Kaikkien kohteiden kohdalla ilmeni se ongelma, että laitoksen koneet on usein asennettu ainoastaan laitoksen toimintaa varten, jonka vuoksi konetta ei voi käyttää konsertin välittämiseen. Ongelman ratkaisemiseksi tarvittiin apua koneita asentaneilta henkilöiltä ja ennen konsertteja saatettiin soittaa heille kiireisiä puheluita. Pitkänimessä kuva katosi välillä, koska tietokoneen näytönsäätäjä meni päälle kesken konsertin. Paikalla ollut Tampere-talon edustajakaan ei osannut poistaa koneelta tätä ominaisuutta, joten konsertin loppuajan hän istui tietokoneen vieressä valvomassa, ettei tilanne päässyt toistumaan. Kylmäkosken vankilassa tekniikan hoiti kokonaan Tampere-talon edustaja. Kaikkien näiden teknisten ongelmien ratkaisemiseen tarvittiin apua, eivätkä ne olisi olleet aina henkilökunnan ratkaistavissa. Tulevaisuudessa Tampere-talon suunnitelmissa on siirtää vastuu käytännönjärjestelyistä kokonaan etäkohteiden henkilökunnalle.

Henkilökunnan toimijuuden varassa on paljon. Tämän vuoksi mainitsin konserttien järjestelyjä käsittelevässä luvussa sen, että konsertin muotoon vaikuttaa monen tekijän kohdalla sattuma. Sattuma on aina riippuvainen kulloisenkin henkilökunnan toimijahistorioista. Innostus, aika ja voimavarat eivät riitä, vaan niiden lisäksi tarvitaan tietoa ja taitoa. Sitä voidaan tarjota kouluttamalla työntekijöitä etäkonserttien järjestämiseen tai tuomalla laitoksiin apua ulkopuolelta.

4 POHDINTA

Tarkasteleman kulttuuri henkilökunnan toimijuudessa rakentuu toimijahistorian, paikan diskurssien ja vuorovaikutusjärjestyksen kautta. Näitä kolmea osuutta tarkastelemalla olen vastannut alussa tutkimukselleni asettamiin kysymyksiin. Tässä luvussa kokoan aineiston analyysistä nousseita tuloksia kulttuurista, henkilökunnan toimijuudesta etäkonsertin järjestelyissä sekä yleisempiä pohdintoja hoivan

ja kulttuurin kohtaamisesta sekä kulttuurin ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Pohdintaosuus on tutkimani ilmiön mukaisesti monipuolinen.

4.1 Kulttuurin käsitteen ongelmallisuus

Kulttuurin käsitteen ongelmallisuus on ilmennyt joka tasolla tutkimusprojektin aikana. On kaksi eri asiaa pohtia kulttuurin käsitettä haastateltavien kanssa ja tarkastella kulttuuria heidän toimijuudessaan. Tämän tutkimuksen myötä olen havainnoinut kulttuurin käsitteen ongelmallisuutta Smallin tavoin; Saatamme pitää jotain käsitettä todellisempana kuin todellisuutta itseään. (Small 1998.) Ajattelemme kulttuurin olevan sitä, miten itse ymmärrämme sen. Kulttuuri on abstraktio, jolle voidaan antaa fyysinen olomuoto nimeämällä joku olio kulttuuriksi; esimerkiksi musiikki, kuvataide, askartelu, sirkus, valokuvaus tai tanssi. Tutkimustulosteni myötä näen Hyypän (2013) tavoin kulttuurin olevan myös yhteisöllistä tekemistä, kuten esimerkiksi yhteisölliset juhlat ja aikakausiin liittyvät tapahtumat. Sama asia nousee esiin myös aineistosta:

Onhan jo seki jo pelkästään kulttuuria... osallistutaan näihin vuodenaikoihin... pieni halloweeni, tai itsenäisyyspäivät ja nää... pitäis korostua näissä paikoissa, missä ihmiset ei pääse kaikki edes kunnolla pihalle omin voimin... tuoda... tänne niinku ne vaihtelut ja ne juhlapyhät... (PIS 1.)

Kulttuuria ei voi tutkia kysymällä henkilöiltä, miten he kulttuurin käsittävät, mutta sitä voidaan tarkastella toimijuuden eri tasoilla. Olen asettanut jotkut haastateltavat ehkä tarpeettomastikin pohtimaan kulttuurin käsitettä ja kulttuurin merkitystä heille työntekijöinä. Osa työntekijöistä suhtautui kulttuurin käsitteestä puhumiseen vastahakoisesti. Sen ajateltiin olevan jotain, johon itsellä ei ole vastausta, tai päinvastoin; Jotkut työntekijät ajattelivat tietävänsä mitä kulttuuri on, koska he työskentelevät kulttuuristen toimintojen parissa, tai ovat saaneet kulttuurialan koulutuksen.

Tutkimuksen tulosten perusteella kulttuuria tulkitaan ja ilmennetään eri tavoin tilanteen ja roolin mukaan. Samalle yhteisölliselle toiminnalle annetaan erilaisia merkityksiä sen mukaan, millaisessa roolissa merkityksenantaja kyseisellä hetkellä on. Ajattelen kulttuurin määritelmiä olevan yksinkertaisen matemaattisen toimituksen kautta tuntemattoman määrän. Variaatioita lisää se seikka, että sama henkilö saattaa määritellä kulttuurin tilanteesta ja roolista riippuen eri tavoin.

$$\text{Henkilö} \times \text{Tilanne} \times \text{Rooli} = \text{Kulttuurin käsitteen määritelmien määrä}$$

Pidän tärkeämpänä sitä prosessia, jossa kulttuurille annetaan erilaisia merkityksiä, kuin annetut merkitykset itsessään. Tätä perustelen sillä, että annetut merkitykset saattavat vaihdella hyvin paljon erilaisten tekijöiden summana. Yhdessä hetkessä; etäkonsertissa, haastattelussa, kohtaamisessa käytävällä tai sähköpostikeskustelussa leikkaa monta erilaista tekijää. Tekijöistä Scollonit puhuvat sykleinä, joissa henkilöiden elämänhistoriat, paikat, diskurssit ja objektit voidaan nähdä ainoastaan suoranaisten muutoksen, olomuodon vaihdoksen ja äskettäin tapahtuneen impulssin kautta. (Scollon & Scollon 2004, 160.) Itse ajattelen, että näiden syklien leikkauspisteessä toiminnalla ilmennetty tai sanoiksi puettu merkitys kulminoituu tuossa hetkessä läpileikkauksen omaisena kuvana. Sekunnin päästä läpileikkauskuva olisi jo erinäköinen. Paikassa olevat osalliset tekevät tulkintoja ja antavat juuri tapahtuneelle toiminnalle uusia merkityksiä jatkuvasti.

Tämän tutkimuksen kautta kulttuuria voidaan tarkastella jälleen uudesta perspektiivistä; se on kietoutunut henkilökunnan toimijuudessa osaksi instituutioita. Se ilmenee samanaikaisesti toimijuudessa henkilökohtaisella ja ammatillisella tasolla, ei ainoastaan työntekijöiden toimijahistorioissa, kokemuksissa ja ajatuksissa. Toimijuudellaan he ilmentävät samanaikaisesti henkilökohtaisia ja instituution tavoitteita. Kulttuurin merkitys laitoksissa rakentuu institutionalisoituneen yhteiskunnan merkitysjärjestelmän kautta. Esitän tulosten pohjalta, että kulttuurin käsitettä ei voida erottaa instituutioista eikä yhteiskunnasta. Tämä ajatus perustuu analyysiosioissa havainnoimieni paikan diskurssien varaan. Niiden kautta voidaan nähdä kulttuurille annettavan erilaisia merkityksiä. Saavutettavuus ja osallisuus ovat yhteiskunnallisia diskursseja, joiden varaan on rakennettu monien kulttuurihankkeiden rahoituksen perustelut. Kulttuurista keskustellaan yhteishyvä, jonka kuuluisi olla kaikkien saavutettavissa. Koska yhteiskunnan laitoksissa on niitä ihmisiä, joita tämä aihepiiri koskettaa, saavutettavuuden ja osallisuuden diskurssit kietoutuvat osaksi vallitsevaa puhetapaa yhteiskunnan eri sektoreilla. Nämä perustuvat vallitsevissa keskusteluissa luotuun abstraktioon ja konkreettisesti ne ilmenevät instituutioiden toiminnassa ja esimerkiksi yhteiskunnan talouspolitiikassa.

Paikan diskurssien kautta havahduin havainnoimaan kulttuuria itseisarvon lisäksi jonakin, jolle annetaan **välinearvo**. Kulttuuri nähdään jokaisessa kohteessa välineenä, jolla voidaan tuottaa elämänlaatua laitosten rajoitusten keskelle. Myös Liikanen (2003) esittää taide- ja kulttuuritoiminnalle neljä välineellistä vaikutusta ihmisen hyvinvoinnin kannalta: 1) Taide elämyksenä, merkityksinä ja taidenautintoina sellaisenaan, osana ihmisen tarpeita. 2) Taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys hyvään terveyteen, parempaan työkykyyn ja hyvän elämän kokemuksiin. 3) Kulttuuritoiminnan ja harrastamisen myötä syntynyt yhteisöllisyys ja verkostot, jotka auttavat hallitsemaan elämää paremmin. 4) Taiteen,

arkkitehtuurin ja sisustamisen vaikutukset viihtyisämmän ympäristön luomiseksi. (Liikanen 2003, 151.) Näen Liikasen esittämät välineelliset vaikutukset osana kuntoutuksen ja ennaltaehkäisyä diskursseja. Ammatillisessa toimijuudessa kulttuuria ei voida tarkastella erillään näistä diskursseista.

Etäkohteissa kulttuuria käytetään työvälineenä asiakkaiden kanssa. Musiikin kuuntelu yhdessä, taiteen katselu ja siitä keskusteleminen, askartelu, tanssi, leipominen ja kaikki yhdessä tekeminen – katson tämän kaiken olevan kulttuuria, joka ilmenee henkilökunnan toimijuudessa. Pitkäniemessä työntekijät käyvät purjehtimassa nuorten kanssa ja harjoittelevat siellä pienessä veneessä usean päivän ajan sosiaalisia taitoja. Jotkut työntekijät keskustelevat asiakkaidensa kanssa mielellään erilaisista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista ilmiöistä. Nämä ovat hoivaan liittyvän arkisten askareiden ulkopuolella olevaa toimintaa. Kulttuuritoiminnan arvostaminen työyhteisöissä liitetään holistiseen ihmiskuvaan, jonka mukaan ihminen tarvitsee kosketusta elämän eri aspekteihin, jolloin pelkkä perustarpeiden tyydyttäminen ei riitä hyvän elämänlaadun synnyttämiseen ja ylläpitämiseen. Perinteisessä hoivalaitoksessa tällaista ”henkistä” kuntoutustavoitetta ei välttämättä esitetä toiminnan pääasiallisiksi tavoitteiksi käytännön rajoitteiden vuoksi.

Lähtiessäni kentälle minulla oli ennakkoaikajatus siitä, että suhtautuminen kulttuuriin hoivalaitoksissa on negatiivista. Ajatus perustuu näkemykseen kulttuuri-instituution ja hoivalaitosten erillisyydestä. Lisäksi mielikuva liittyy osittain julkisen keskustelun pohjalle siitä, miten hoiva-alan työntekijöitä vähennetään laitoksissa ja työntekijöiden resurssit tehdä mitään ylimääräistä perustoimintojen lisäksi ovat hyvin vähäiset. Tulokset olivat päinvastaisia. Jokaisessa kohteessa asenteet olivat hyvin kulttuurimyönteisiä. Syitä tälle on useita. Kuten totesin jo aiemmin, paikan diskurssit, saavutettavuus, osallisuus, kuntoutus ja ennaltaehkäisy, ovat merkittävässä asemassa kaikissa kohteissa. Kulttuuri nähtiin myönteisenä osana näitä diskursseja välinearvon kautta. Lisäksi puolet tutkimistani kohteista ovat sellaisia laitoksia, joiden toiminta perustuu kulttuuristen toimintojen järjestämiselle ja kaikissa laitoksissa kulttuurin nähtiin olevan tärkeä osa toimintaa. Liikasen (2004) mukaan taidetta ja kulttuuritoimintaa toteutetaan hoitotyön yhteydessä monin eri tavoin ja näkemyksin. Osa hoitolaitosten henkilökunnasta mieltää kulttuurisen toiminnan omana hoitotieteellisenä diskurssina, integroituna osana hoidon kulttuuria ja käytäntöjä. (Liikanen 2003, 41.) Näen yhtäläisyyttä tekemieni havaintojen ja Liikasen näkemyksen välillä. Perinteisessä hoivamaailmassa, jota Liikanen on tutkinut, kulttuurinen toiminta ei ole yhtä suuressa asemassa, kuin tutkimissani laitoksissa, joiden toiminta perustuu osittain kulttuuriin.

Resursseista ja lainsäädännöstä riippuen, kulttuuritoimintaa järjestettiin joka kohteessa mahdollisimman paljon ja monipuolisesti. Näkemykseni mukaan Etäevent-kohteet poikkesivat tässä kohtaa perinteisistä hoivalaitoksista. Toisaalta näen näiden saamiene tulosten edustavan jonkinlaista ihannetta, joka perustuu

edellä mainittuihin hallitseviin diskursseihin. Resurssit rajoittavat toimintaa ja toteutus saattaa jäädä ihanteellisen keskustelun tasoa alemmaksi. Samanaikaisesti nämä vallitsevat puhetavat kuitenkin muokkaavat laitosten henkilökunnan ajatusmaailmaa; kuten eräässä kohteessa henkilökunnan edustaja totesi ”ehtimisen” olevan asenteesta kiinni. Hoitaja voi olla kulttuurimyönteinen ja resurssien rajoituksista huolimatta käyttää kulttuuria välineenä työssään omien intressiensä mukaisesti. Tätä näkemystä tukee myös keskustelu, jonka kävin tutkimusprosessin loppuvaiheessa tutun hoiva-alan työntekijän kanssa. (JN, H1.) Toimijuuteen vaikuttavat diskurssit, mutta myös henkilökohtaiset tekijät. Joku työntekijä saattaa kokea hyvin epämukavana sellaisen työn, joka ei liity perushoitotyöhön. Esimerkiksi lehdenlukuhetki, yhteislauluhetki ja keskusteleminen asiakkaiden kanssa eivät ole kaikille mukavalta tuntuvia tehtäviä.

Ajattelen kulttuurimyönteisten tutkimustulosten syntyneen osittain tutkimuksen kysymyksenasettelun ja haastattelukysymyksien kautta. Voi olla, että asetelma on rohkaissut haastateltavia pohtimaan kulttuurin myönteisiä vaikutuksia. En silti näe tätä negatiivisena seikkana. Olen tarkastellut tässä tutkimuksessa kulttuurin merkitystä myönteisessä valossa, mikä toisaalta on osa kulttuurin käsitteen ominaisuutta. Siitä puhutaan yleisesti myönteisessä sävyssä. Myönteisyys ilmenee vallitsevissa puhetavoissa, opituissa malleissa, jotka saatamme ajatella faktoina siitä huolimatta, että käytäntö ilmentää joskus toisenlaista tarinaa. Etäeventin puolesta puhuttiin paljon myönteisiä ajatuksia. Uskon tutkimuksen asetelman vaikuttaneen vastauksiin. Saattaa olla, että meidät tutkijat jollain tasolla miellettiin osaksi Tampere-talon tavoitteita ja tätä kautta haastateltavat saattoivat olettaa, että odotamme heiltä positiivisia vastauksia.

4.2 Henkilökunnan toimijuus ja toteutuksen haasteet

Etäkonsertti asettui melko hyvin erilaisiin kohteisiin. Katson tämän johtuvan siitä, että tapahtumalustana Etäevent on joustava palvelu. Tampere-talo tarjosi konsertin, artistihaastattelut ja chat-yhteyden. Etäkohteiden henkilökunta toteutti tapahtuman järjestelyt itse, mikä mahdollisti sen, että jokaisessa kohteessa etäkonsertista voitiin rakentaa laitoksen olosuhteisiin sopiva tapahtuma. Etäevent voidaan tuoda periaatteessa mihin tahansa laitokseen, missä on äänentoistolaitteet, internetyhteyden mahdollistava tekniikka ja valkokangas, jolta konserttia seurataan.

Hankkeen alkaessa, Tampere-talon tarkoituksena oli tarjota kohteiden asiakkaille korkealaatuinen konserttielämys, joka muistuttaisi mahdollisimman paljon Tampere-talossa järjestettyä konserttia.

Pilotin edetessä saimme kuitenkin havaita, että tilaisuudet etäkohteissa muistuttivat Tampere-talon tapahtumia hyvin vähän. Tilaisuus muotoutui omanlaisekseen joka kohteessa erilaisten tekijöiden summana. Tekijöitä hahmottelin paikan diskurssien, vuorovaikutusjärjestyksen ja toimijahistorioiden avulla, joiden kautta sain lisää näkökulmia Etäeventin vastaanottoon, sen järjestelyihin, henkilökunnan toimijuuteen ja konsertin muotoutumiseen. Neksusanalyysi näyttäytyi menetelmänä toimivalta tavalta tarkastella monikerroksista kulttuurista ilmiötä. Se mahdollisti monipuolisen tarkastelun useammasta näkökulmasta.

Sosiokulttuuriset olosuhteet vaikuttivat siihen, miten henkilökunta vastaanotti Etäeventin ja millainen konsertista tuli. Eteläpellon ym. (2013) tavoin olen analysoinut tässä työssä henkilökunnan ammatillista toimijuutta työpaikan sosiokulttuurisessa kontekstissa, joka rakentuu materiaalisista ehdoista, fyysisistä artefakteista, valtasuhteista, työkulttuureista, puhetavoista ja ammatillisista positioista. Vallitsevissa puhetavoissa etäkohteiden henkilökunnan ammatillista toimijuutta yhdistivät paikan diskurssit: saavutettavuus, osallisuus, kuntoutus, ennaltaehkäisy sekä lainsäädäntö ja resurssit. Työkulttuuri vaikuttaa henkilön toimintaan työpaikalla. Työntekijät ovat ensisijaisesti ammatillisia toimijoita, jolloin toiminnan motiivit syntyvät osittain laitoksen toimintaperiaatteiden kautta. Ammatilliset positiot näyttäytyivät toimijahistorioiden tarkastelussa tärkeinä osatekijöinä. Erilaiset roolit saattavat vaikuttaa suhtautumistapaamme jopa siten, että mielipide erilaisista seikoista saattaa vaihtua sen mukaan, missä positiossa sitä kulloinkin ilmaistaan. (vrt. Potter & Wetherell 1987.) Näen tämän ilmiön samalla tavalla, kuin edellisessä luvussa kirjoitin kulttuurista. On jälleen tärkeämpää tarkastella niitä tekijöitä, jotka mahdollisesti mielipiteeseen ovat olleet vaikuttamassa, kuin mielipiteitä itsessään, sillä ne ovat muuntuvia paikassa ja ajassa. Ajattelen siten, että neksusanalyysin kaltaisella menetelmällä voimme saavuttaa tutkittavasta ilmiöstä laajemmin tietoa.

Ympäristö ja kohteiden käytännöt muokkasivat konserttia omannäköiseksi tapahtumaksi. Tilaisuus järjestettiin joka kohteessa asiakkaiden ehdoilla. Henkilökunta huomioi mielenterveysongelmaisten asiakkaiden vointia etukäteen ja varautui tilaisuuden kulkuun huomioimalla etukäteen mahdolliset ongelmatilanteet. Koska konsertti järjestettiin etäkohteissa, se mahdollisti konserttiin osallistumisen myös sellaisille asiakkaille, jotka normaalisti eivät voi osallistua tällaisiin tapahtumiin. Erilaiset syyt, kuten pelko, jaksaminen ja fyysiset rajoitteet ovat laitosten asiakkaiden arkipäivää. Omassa laitoksessa järjestetyn tapahtuman ansiosta osa asiakkaista saattoi ylittää näitä esteitä. Esimerkiksi Pitkäniemessä tilaisuus oli rauhallinen ja turvallinen tapahtuma nuorille, joita erilaiset asiat pelottavat ja jännittävät. Ikäihmisille tila oli ennestään tuttu ja lyhyt matka helpotti saapumista paikalle. Turvallisuuteen panostettiin myös vankilassa, jossa tutuissa tiloissa henkilökunnan oli helppo kontrolloida tapahtuman kulkua. Omissa tiloissa järjestetty konsertti helpotti siten myös henkilökunnan työtä.

Etäkohteiden tilat rajoittavat ja mahdollistavat tapahtuman kokoa. Esimerkiksi Pappilanpuistossa enempää osallistujia konserttiin ei olisi enää voitu ottaa, kuin mitä Vesa-Matti Loirin konsertissa yleisöä oli. Yhdessäkään pilottikohteessa tiloihin ei mahtuisi 100 henkilöä enempää yhtäaikaaisesti. Sosiaali- ja terveysalan laitoksissa suurimmat tilat ovat todennäköisesti ruokaloita tai juhlasaleja. Niitä ei ole useinkaan suunniteltu konserttikäyttöön, jolloin henkilökunta joutuu käyttämään luovuutta saadakseen muokattua tilasta mahdollisimman hyvän konserttia varten.

Työssäni tarkastelin erilaisia konserttiin vaikuttavia muuttujia mahdollisuuksina. Etäevent tapahtumalustana mahdollistaa ääripäistä hyvin erilaisten tapahtumien järjestämisen. Sosiaali- ja terveysalan laitoksissa tämä on hyvä asia. Pieni epämuodollinen tapahtuma voi sopia toiseen kohteeseen paremmin ja toisessa kohteessa on mahdollista halutessa järjestää isompi tapahtuma. Kussakin kohteessa voidaan toimia voimavarojen mukaan. Konserttia ennen voidaan järjestää vaikka juhlava gourmet-illallinen. Tutkimuksen mukaan Etäevent on tapahtuma, jonka järjestämisessä henkilökunta ilmentää ammatillista toimijuuttaan, omia arvojaan ja periaatteitaan työpaikan olosuhteissa.

Resurssit vaikuttavat toimijuuteen ja päinvastoin. Yhteisön resurssit, taloudelliset rajoitteet ja voimavarat eivät automaattisesti ole esteenä tapahtuman monipuoliselle hyödyntämiselle. Yksi näkökulma Etäeventiin on se, että uuden tapahtuman järjestäminen vie voimavaroja ja aikaa. Toisaalta tutkimuksen perusteella tapahtuma lisää joidenkin työntekijöiden voimavaroja. Resursseja näen myös persoonissa. Moni koki saavansa vaihtelua tapahtuman järjestelyissä ja konserteissa. Kyse on kuitenkin aina henkilökohtaisesta toimijahistoriasta ja intresseistä. Joillekin etäkonsertti voi näyttäytyä ylimääräisenä työnä ja toisille voimavaroja kasvattavana kokemuksena. Henkilöityneet resurssit ovat siten riippuvaisia henkilön taipumuksista ja työroolista. Resursseja kulttuurisen toiminnan järjestämiseen muun työn ohessa löytyy henkilökunnan näkökulman mukaan työntekijöissä riippuen heidän asenteistaan.

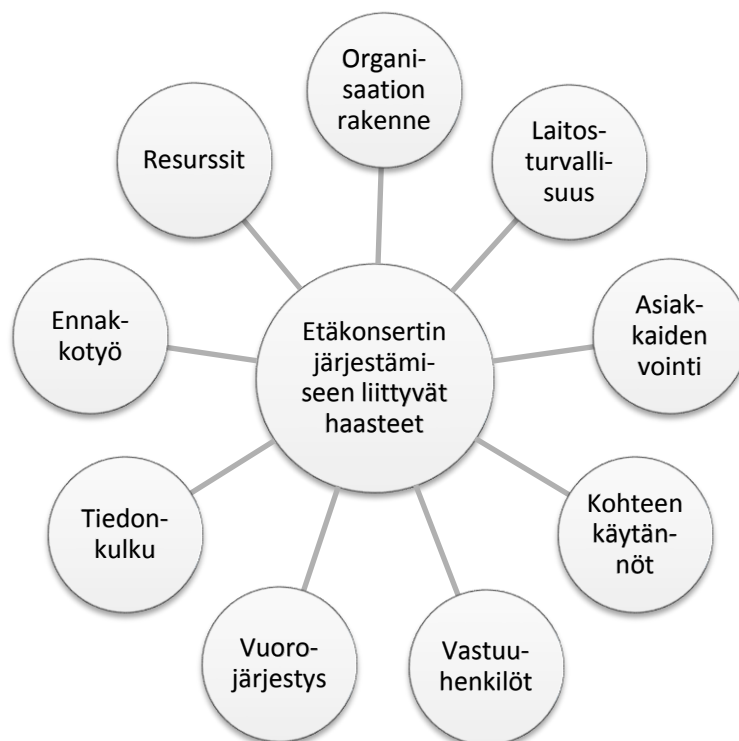
Kun kaksi hyvin erilaista instituutiota kohtaavat, näiden erilaisuus ilmenee myös henkilökunnan toimijuudessa. Tutkimus on osoittanut, että kulttuuritapahtuman tuominen laitoksen ulkopuolelta etäkohteisiin ei ole ongelmallista. Olosuhteissa on omat haasteensa. Kuviossa 4 on kooste niistä seikoista, jotka ilmenevät haasteina pilottivaiheessa. Kyseessä on kehitysvaiheessa oleva palvelu, joten koostetta tulee tarkastella siitä näkökulmasta. Katson kuitenkin niiden olevan mahdollisia haasteita myös tulevaisuuden etäkonserteissa erilaisissa sosiaali- ja terveysalan laitoksissa.

Etäeventin tuominen haastaa laitoksen arkisen vuorovaikutusjärjestyksen. Sosiaali- ja terveysalan laitoksissa arkinen rytmi on tarkasti kelloitettu. Henkilökunnan tulee valmistaa asiakkaita etukäteen

mahdollisiin muutoksiin. Joidenkin kohteiden asiakkaiden kanssa tämä ei toimi mutkattomasti ilmoitusluontoisena toimenpiteenä. Psykkisistä ongelmista kärsiville asiakkaille muutokset saattavat tuoda huolia esimerkiksi iltapalasta. Ikäihmisille konsertin ajankohta aiheuttaa muutoksia päivän rytmiin ja toisille konserttiin osallistuminen on mahdotonta ilta-ajan vuoksi. Lääkitykset tulee huolehtia ajoissa. Työntekijöiden työvuoroja muokataan sen mukaiseksi, että paikalla konsertissa on tarvittava määrä henkilökuntaa.

Tapahtuma edellyttää henkilökunnalta ennakkovalmisteluja. Tavallisten arkisten askareiden lisäksi etäkonserttiin valmistautuminen tuo työntekijöille ylimääräisiä töitä. Konsertin järjestelyissä on huomioitava monenlaisia seikkoja muiden töiden ohessa. Konserttia täytyy mainostaa asiakkaille. Tiloja täytyy valmistaa ja koristella. Mahdolliset väliaikatarjoilut edellyttävät huolellista valmistautumista lyhyeen väliaikaan. Jonkun pitää siivota tilat, huolehtia tarvikkeiden hankinnoista ja järjestellä kaikki valmiiksi konserttia varten.

Kuviossa 4 olen koonnut niitä tekijöitä, jotka ilmenivät etäkonsertin järjestelyvaiheessa mahdollisina haasteina. Tekijät ilmenivät eri kohteissa eri tavoin. Laitosturvallisuus korostui erityisesti suljetuissa laitoksissa, mutta muuten kuvion tekijät koskettavat kaikkia kohteita.

KUVIO 4 Etäkonsertin järjestämiseen liittyvät haasteet

Kaikki järjestely edellyttää hyvää tiedonkulkua ja vuorovaikutusta laitoksen sisällä sekä yhteydenpitoa Tampere-talon kanssa. Tiedonkulku saattaa muodostua ongelmaksi missä tahansa kohteessa ja erityisesti sellaisissa kohteissa, joissa henkilökuntaa on paljon. Joissakin kohteissa ilmeni ongelmia tiedonkulussa, sillä osa henkilökunnasta ei alun perin tiennyt koko konsertista ennen tapahtumapäivää. Työntekijät toivoivat saavansa tiedon ajoissa voidakseen valmistautua tapahtumaan paremmin.

Etäkonsertin järjestäminen vie myös taloudellisia resursseja. Henkilökunnalle saatetaan joutua maksamaan ilta- ja viikonlopputöistä. Joissakin kohteissa tapahtuman onnistuminen edellyttää myös henkilökunnan määrän vahvistamista. Vankilassa henkilökuntaa ei riittänyt valvomaan muita iltatoimia etäkonsertin aikana.

Etäevent-kohteiden organisaatioiden rakenteet ovat erilaisia. Tämä vaikuttaa suoraan henkilökunnan toimintaan. Konsertit toteutettiin joissakin kohteissa yhteistyössä muiden organisaatioiden kanssa. Tämä lisäsi sujuvan tiedonkulun vaatimusta ja yhteistyö muiden organisaatioiden työntekijöiden kanssa edellytti neuvonpitoa tapahtuman toteutuksesta.

Etäkonserttien järjestäminen on vasta muotoutumassa pilottijakson jälkeen ja tässä vaiheessa aineiston antamien viitteiden perusteella uskon, että tapahtuma saa jokaisessa kohteessa henkilökunnan käsissä hyvin erilaisen muodon. Sillä, millaisen muodon etäkonsertti saa, on lopulta merkitystä myös siihen miten asiakkaat ja työntekijät sen kokevat. Mikään valmis malli ei täytä kaikkien kohteiden tarpeita. Tutkimuksen perusteella ei ole havaittavissa mitään perusteita sille, että joku tietty tapahtuma tai käytäntö pitäisi siirtää sellaisenaan uuteen ympäristöön ja uusiin kehyksiin. Päinvastoin vaikuttaa siltä, että se ei ole edes mahdollista. Sen sijaan Tampere-talon tarjoama Etäevent-alusta mahdollistaa sen, että kohteet voivat luoda halutessaan vapaamuotoisen ja laitokseen sopivan tapahtuman, joka palvelee asiakkaiden tarpeita, ja jonka toteuttaminen on henkilökunnalle mahdollista toteuttaa.

4.3 Hoivan ja kulttuurin kohtaaminen

Etäeventin kautta kulttuuripalvelujen tuottaja ja hoivalaitokset kohtasivat. Kahden erilaisen maailman rajapinnoilla tapahtui kohtaamisessa liikehdintää. Instituutioiden erot ilmenivät käytännön tasolla, jossa Etäeventin järjestäminen edellytti työntekoa ja aikaa. Arkiseen vuorovaikutusjärjestykseen tuli muutoksia. Kulttuuripalvelujen tuottajalla ei välttämättä ole käsitystä kaikesta siitä, mitä etäkohteissa tapahtuu ennen etäkonserttia. Keskustelun tasolla kulttuurin tuominen laitoksiin kuulostaa

yksinkertaiselta, mutta käytännössä se vaatii erityisesti etäkohteiden työntekijöiltä kykyä huomioida erilaisia seikkoja sekä taitoa tuottaa tapahtuma omassa laitoksessa, jossa arkipäiväiset rutiinit hallitsevat toimintaa.

Kulttuurin ja hoivan maailmoja yhdistävät saavutettavuuden ja osallisuuden diskurssit. Vallitsevat diskurssit eivät välttämättä ole tekemisissä todellisuuden kanssa sellaisenaan. Puhe saavutettavuudesta voi vaikuttaa siihen, että erilaisia laitosten asiakkaiden saavuttamattomissa olevia palveluja tuodaan heille sen vuoksi, että saavutettavuuden katsotaan olevan ihanne. Vaikka vastaanotto ei olisikaan hyvää, saattaa saavutettavuuden ihanne jatkaa elämää erillisenä diskurssina, jolla ei ole tekemistä todellisuuden kanssa. Osallisuus nähdään yksilön oikeutena, mutta tutkimuksen myötä haluan esittää kysymyksen: Mitä osallisuuden-diskurssi pitää sisällään arkisessa todellisuudessa? Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivustolla kirjoitetaan osallisuudesta näin: *”Osallisuus merkitsee mukanaoloa, vaikuttamista sekä huolenpitoa ja yhteisesti rakennettua hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä”* (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012). Olen yhtä mieltä kuvauksen kanssa, mutta itselleni herää ajatus siitä, että osallisuuden ja saavutettavuuden merkitys muuttuu eri instanssien käsissä. Kuka voi käyttää näitä käsitteitä perustellakseen toimintaansa tai rahoituksen tarvetta? Näen Tampere-talon kulttuuripalvelujen olevan osa yhteisesti rakennettua hyvinvointia. Esteettömyys on tästä näkökulmasta tärkeää. Toisaalta korostaessamme julkisten palveluntuottajien palveluja sellaisina, joihin kaikilla tulisi olla osallisuus – tämä diskurssi saattaa aiheuttaa sen, että sellaisten kulttuuristen tahojen, jotka eivät ole asiakkaiden lähellä – arvoa korostetaan juuri sen vuoksi, että palvelut ovat joidenkin ryhmien saavuttamattomissa. Tämän kaltainen puhe sisältää implisiittisen lausunnon siitä mitä kulttuuri on; ainakin se vaikuttaa olevan jossain muualla kuin missä asiakkaat ovat.

Saavutettavuuden ja osallisuuden diskurssit eivät näkökulmani mukaan kosketa hoivalaitosten sisällä tapahtuvaa kulttuurista toimintaa, joka on tämän tutkimuksen kautta tarkasteltuna kaikkea yhteisöllistä toimintaa, ei vain laitosten ulkopuolella tuotettua palvelua. Etäevent ylläpitää näitä diskursseja, joiden kautta Tampere-talon vaikutukset ulottuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun saakka. Koen tarpeellisena kyseenalaistaa näiden diskurssien määritelmät. Olisi hyvä tutkia lisää niiden merkityksiä ja vaikutusta. Mitkä ovat eri tahojen motiivit käyttää käsitteitä? Mihin ihmisellä tulisi olla osallisuus? Mitkä erilaisista toimista lopulta koskettavat juuri sitä ihmisryhmää, jonka nimissä osallisuudesta ja saavutettavuudesta puhutaan? Moniko rahoituksen saanut hanke todellisuudessa pääsee hoivalaitosten arjen rutiinien läpi ja tarjoaa asiakkaille kokemuksen osallisuudesta, joka nähdään tarpeelliseksi? Lisääkö osallisuus hyvinvointia?

On hyvä pohtia myös sitä kuinka paljon valtion varoja sijoitetaan hankkeisiin ja toimintaan, joka on rakennettu näiden diskurssien varaan. Aapo Jumppanen ja Timo Suutari ovat kartoittaneet ja koonneet yhteen Etelä-Pohjanmaan alueella ”hyvinvointia kulttuurista” -teemaan liittyviä hankkeita ja niistä seuranneita käytäntöjä. Raportissaan he toteavat hoivan ja kulttuurien kenttien kohtaamisesta seuraavasti:

Vaikka kulttuuritoimijoiden ja sosiaali- ja terveysalan toimijoiden yhteishankkeilla voidaan synnyttää vuoropuhelua ja kokeilla uusia asioita, eivät hankkeet ole yksinomainen ratkaisu yhteistyön lisäämiseen. Eri tahoilta esiin nouseva viesti on, että nykyisellään hanketoiminta ei kykene riittävästi vakiinnuttamaan toimintamalleja... (Jumppanen & Suutari 2013).

Tekemäni havainnot ovat linjassa heidän pohdintojensa kanssa. Hoivan ja kulttuurin yhteistyö ei ole ongelmaton ja näen hankkeiden lyhytaikaisuuden aiheuttavan mahdollisesti vain nipun lyhytaikaisia oppikokemuksia siitä, mitä kaikkea olisi pitänyt ottaa huomioon. On mielenkiintoista nähdä, mihin suuntaan Suomessa ollaan menossa tämän suhteen. Kokemukset kulttuuritoimijoiden ja hoitolaitosten välillä lisääntyvät ja niiden pohjalta tehdään uusia päätöksiä. Näen näissä teemoissa tarvetta lisätutkimukselle. Olisi tärkeää kartoittaa toimijoiden kokemuksia ja tarkastella sitä, millaisia ajatuksia instituutioiden henkilökunnilla ja asiakkailta on erilaisista hankkeista. Samalla olisi hyvä pohtia osallisuuden ja saavutettavuuden diskurssien merkitystä ja vaikutuksia yhteiskunnan hyvinvointipolitiikkaan myös kriittisestä näkökulmasta.

Näen Etäeventin tavoittaneen niitä asiakkaita, joilla ei ole pääsyä Tampere-talon konsertteihin. Tämän tutkimuksen kautta en kuitenkaan voi vastata siihen kysymykseen, mitä Etäevent ja osallisuus merkitsevät asiakkaille. Henkilökunnan näkökulmasta Etäevent avasi yleisölle yhteyden laitoksen ulkopuoliseen maailmaan, ja samanaikaisesti se kuitenkin asettui osaksi kohteiden kulttuurista toimintaa rikastuttaen sitä. Henkilökunta joka kohteessa kertoi Etäeventin tarjoavan asiakkaille kaivattua vaihtelua arkeen sekä yksittäisenä tapahtumana uuden kokemuksen.

Hoivan ja kulttuurin kohdatessa, kysymys vallasta on aina jossain taustalla. Kohteissa korostui se asetelma, että jollakin muullakin kuin asiakkaalla itsellään saattaa olla mielipide siitä mikä asiakkaille on tärkeää. Lausuttu mielipide tai toiminta ei perustu ainoastaan henkilökohtaisiin intresseihin. Se on ammatillisen näkökulman ilmaisu. Siihen vaikuttavat yhteiskunnassa ja työpaikalla hallitsevat diskurssit esimerkiksi kulttuurista ja sen merkityksestä. Valtaa on päättävillä tahoilla ja konsertin toteuttavilla toimijoilla, jotka ovat roolinsa kautta portinvartijan asemassa. Kuka kysyy asiakkailta mitä he kaipaavat?

Täyttääkö etäkonsertti tai mikä tahansa muu kulttuurinen toiminta niitä tarpeita, joita erilaisissa keskusteluissa katsotaan ihmisellä olevan?

4.4 Kulttuurin ja hyvinvoinnin välinen yhteys

Merkittävä avaus kulttuurin hyvinvointivaikutusten tunnistamisen kannalta on ollut vuonna 2007 käynnistynyt terveyden edistämisen politiikkaohjelma, jossa todetaan, että taide ja kulttuuritoiminta vaikuttavat monin tavoin ihmisten hyvinvointiin elämän eri vaiheissa. Ohjelmassa painotetaan erityisesti sitä, että kulttuurin ja taiteen suhde hyvinvointiin rakentuu yhteisöjen kautta: taiteen ja kulttuuritoiminnan keinoin voidaan vahvistaa yhteisöjen sosiaalista pääomaa, ja nimenomaan kulttuuriharrastukset synnyttävät ja ylläpitävät yhteisöllisyyttä sekä sosiaalisia verkostoja¹² (Jumppanen & Suutari 2013, 7).

Kulttuurin ja taiteen vaikutuksesta ihmisen hyvinvoinnille käydään Suomessa keskustelua eri foorumeissa, muun muassa työelämän raporteissa ja akateemisissa kirjoituksissa. Ajatus kulttuurin ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä on ollut jonkinlaisena taustalla vaikuttavana diskurssina tutkimuksen alusta asti. Etäevent vietiin etäkohteisiin, koska sen ajateltiin tarjoavan asiakkaille hyvinvointia lisäävää toimintaa. Ajatus liittyy kiinteästi osallisuuden, saavutettavuuden, kuntoutuksen ja ennaltaehkäisydiskursseihin. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden osoittaminen on kuitenkin ongelmallista, koska on vaikea osoittaa, mitkä tekijät kulttuurisessa toiminnassa sitä lisäävät.

Konsertissa käyminen tai esimerkiksi kuorossa laulaminen saattavat tutkimuksissa näyttäytyä hyvinvointia lisäävinä tekijöinä. On kuitenkin vaikea osoittaa lisääkö kuorossa laulettu - tai konsertissa kuultu musiikki materiaana hyvinvointia, vai yhteisöllinen kokeminen, vai kenties useampi tekijä yhdessä. Konsertissa käyminen saattaa olla myös merkki siitä, että ihminen on hyvinvoiva ja jaksaa sen vuoksi nauttia monipuolisesta elämästä. Myös Aapo Jumppanen (2013) on pohtinut tätä näkökulmaa kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden osoittamisessa. Hänen mukaansa hyvinvointivaikutuksia käsittelevän kirjallisuuden tarkastelu osoittaa, etteivät kulttuurin vaikutukset terveydelle ole yksiselitteisiä.

¹² Terveyden edistämisen politiikkaohjelma 2007, 15; vrt. von Brandenburg 2008.

Tutkimuksissa ei ole voitu kuitenkaan osoittaa, että kulttuurilla olisi negatiivisia vaikutuksia terveydelle. Vaikutukset ovat vähintään joko neutraaleja tai positiivisia. (Jumppanen & Suutari 2013, 5.)

Myös etäkohteissa yhteisöllisyydestä puhuttiin hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Asiakkaiden kanssa yhdessä tekeminen lisää yhteisöllisyyttä ja henkilökunnan mukaan toiminnan muodolla ei sinänsä ollut merkitystä, vaan yhdessä tekemisen nähtiin olevan merkittävämpi tekijä. Myös Jumppasen ja Suutarin (2013, 12) mukaan kulttuuritoiminta voi lisätä sosiaalista vuorovaikutusta ja kasvattaa näin ihmisen sosiaalista pääomaa.

*Parhaimmillaan [yhdessä tekeminen on] potilaan toipumiseen vaikuttava tekijä... porttina...
avaajana... mahdollistajana (PN 2.)*

Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisen yhteyden pohtiminen herättää työni kautta pääasiallisesti kysymyksiä. Aineiston pohjalta heräsi kysymys siitä, mitä asiakkaat tarvitsevat hyvään elämään.

Hyvinvointi jakautuu niin monelle eri osa-alueelle. (PP 1.)

On hyvä pohtia sitä kenellä on valta päättää siitä mitä hyvinvointiin tarvitaan. Liikasen (2003, 40) mukaan tärkeintä on vapaus ja mahdollisuus valita oma elämysmaailmansa, asuipa omassa kodissa tai hoitolaitoksessa toisten avun varassa. Vapautta suljetuissa laitoksissa ei ole, mutta vapaus valita erilaisten toimintojen väliltä saattaisi lisätä hyvinvointia. Tällä hetkellä esimerkiksi vankilassa tämä ei ole mahdollista resurssien rajallisuuden vuoksi. Toimintaa on tarjolla, mutta kaikki eivät pääse haluamaansa toimintaan mukaan.

Liikanen toteaa, että taiteen ja kulttuurin synnyttämät esteettiset elämykset ovat useille ihmisille hyvän elämän edellytys. Toisille se merkitsee mahdollisuutta irrottautua arjesta, kokea elämyksiä, rakasta harrastusta, tai ajanvietettä. (Liikanen 2003, 40.) Kulttuuritoiminnan nähtiin ylläpitävän positiivista ilmapiiriä ja virkistävän asiakkaita etäkohteissa. Yhteisöllinen kokeminen kulttuurin parissa tuo vaihtelua laitoksen arkeen.

*Sillä saadaan... semmonen elämän... kepeys... iloisuus ja positiivisuus ja... mahdollisuus näkökulma
ylläpidettyä. (PP 1.)*

Kokemuksia... elämyksiä.. olen elossa ja nautin... se osallistaa. (PP 2.)

Etäevent on uudenlainen tapahtuma, joka mahdollistaa uudenlaista toimijuutta. Se mahdollistaa tarpeiden mukaan joko turvallisen ja rauhallisen tai esimerkiksi suuren juhlanan tapahtuman järjestämisen. Mahdollisuuksia on paljon mikäli henkilökuntaa, aikaa ja voimavaroja riittää.

Ku mun toimenkuvaani kuuluu... hommata tänne kaikkee ohjelmaa, niin ne sanoo, että ku... ohjelmat on lisääntyny, niin he kokee, että heidän [kotihoidon] asiakkaatkin on virkeempiä kotona, ku sunnuntainakin on jotain odottaa, että huomenna on jotain ohjelmaa. (PIS 1.)

Se vaikuttaa mun mielestä heidän hyvinvointiin... mut sitten, se että keskinäisiin suhteisiin... Siellä konsertissa... oli paikalla erilaisten ryhmittymien jäseniä ja he oli siellä ihan sulassa sovussa ja... ei tullu esimerkiksi sellaisia katseita taikka kuiskauksia, että on parempi lähteä. (KK 3.)

Näen Etäeventin – osana muuta laitosten toimintaa – tukevan henkilökunnan ja asiakkaiden välistä yhteyttä, mahdollistavan virkistävien ja laitokselle omannäköisten tapahtumien järjestämisen ja lisäävän positiivista ilmapiiriä.

Ruotsissa kulttuurityö miellettiin sillaksi potilaan ja hoitajan välille ja 1980-luvun alussa siellä aloitettiin taiteen ja kulttuuritoiminnan hoitotyöhön integroitumisen kehittäminen. (Liikanen 2003, 44.) Kuten tutkielmani teoriavaiheessa totesin, on havaittavissa, että näkökulma on integroitumassa myös yleisiin keskusteluihin Suomessa. Samankaltaisia pohdintoja ilmeni myös etäkohteiden henkilökunnan puheissa. Joidenkin kohteiden henkilökunta suunnitteli hyödyntävänsä etäkonserttia tulevaisuudessa tästä näkökulmasta. Asiakkaita voidaan osallistaa yhteisölliseen toimintaan jo tapahtuman suunnitteluvaiheessa. Yhteisöllinen toiminta rakentaa siltaa eri ihmisryhmien välille ja vaikuttaa koko yhteisön hyvinvointiin.

5 LOPUKSI

Olen tarkastellut henkilökunnan toimijuutta Etäevent-konserttien järjestelyissä. Henkilökunnan toimijuus on ammatillista toimijuutta ja sidoksissa laitosten toimintaan. Laitosten toiminta on osaltaan sidoksissa yhteiskunnan tavoitteisiin. Tästä syystä tarkastelemanı ilmiö on melko laaja. Neksusanalyysi voi olla haastava menetelmä, jos sitä käyttää Scollonien (2004) tavoin pitkäaikaisen kenttätöön apuna ja heidän esittämällään tavalla. Toisaalta se sopii erittäin hyvin näin monikerroksisen ilmiön hahmottamiseen. Olen käyttänyt menetelmää rajatusti soveltavin osin. Menetelmän käsitteiden ja tarkastelutavan avulla voidaan tutkia ilmiöitä kokonaisuuksina, joihin vaikuttavat erilaiset diskurssit, joista osa on paikallisia ja osa laajempia. Totesin näiden näkökulmien hyödyntämisen toimivana. Uskon avanneeni menetelmän avulla monipuolisesta Etäevent-ilmiöstä paikallisen tarkastelun sijaan laajemman kuvan paikan diskurssien, toimijahistorioiden ja vuorovaikutusjärjestyksen kautta.

Olemme tehneet tiivistä yhteistyötä tutkimusryhmän kanssa. Jokaisella on ollut oma erityinen näkökulmansa Etäevent-hankkeen tutkimisessa. Olen osallistunut työryhmän kanssa käytyihin keskusteluihin, joissa olemme pohtineet oman näkökulmani lisäksi Tampere-taloa kulttuuripalvelujen tuottajana, asiakkaiden näkökulmaa ja vuorovaikutusta asiakkaiden ja artistin välillä tapahtuvassa toiminnassa. Nämä näkökulmat jäävät tässä tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. On hedelmällistä tarkastella rinnakkain tässä työssä tuotettuja tuloksia muiden tutkimusryhmän tuottamien tuloksien kanssa ja olemme kirjoittaneetkin jo yhden artikkelin käsikirjoituksen koko projektin tutkijoiden kanssa yhdessä. Odotan mielenkiinnolla uusia näkökulmia työryhmän muista valmistuvista pro gradu-tutkielmista. Uskon niiden osoittavan eri instituutioiden välisestä yhteistyöstä kaikkia niitä näkemyksiä, jotka vain yhdestä tulokulmasta näyttäivät jokseenkin mustavalkoiselta. Esimerkiksi kulttuuripalvelujen tuottajan näkökulma Etäeventiin on erilainen kuin etäkohteiden asiakkaila. Yhden laitoksen sisällä on tietoa ja taitoa, mutta tutkimuksen kautta voidaan saavuttaa ymmärrystä kokonaiskuvasta. Näen tämän vuoksi tutkimusryhmän työn merkityksellisenä.

Esitin johdannossa ajatuksen siitä, että mikäli kulttuurin ajatellaan kuuluvan kaikille, palvelujen on kohdattava erityisasemassa olevat asiakkaat siellä missä he ovat. Olen pohtinut tätä ajatusta työni kautta ja todennut, että saatamme suhtautua siihen ikään kuin se olisi oletusarvo. Tämä näkyy yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Puhe yhteiskuntavastuusta on lisääntynyt eri yhteisöissä. Yrity maailman lisäksi siitä on tullut näkyvä osa myös artistien työtä. Joitakin kysymyksiä olisi kuitenkin hyvä esittää saavutettavuuteen, osallisuuteen ja yhteiskuntavastuuseen liittyen.

Ensimmäiseksi on kysyttävä, miksi kulttuurin ajatellaan kuuluvan kaikille? Tässä olisi tilausta tutkimukselle. Kysymyksen taustalla ovat pohdinnat kulttuurin käsitteestä, jotka johtavat seuraavaan kysymykseen; mitä kulttuurilla tarkoitetaan? Tutkimuksen lähtöasetelmassa kulttuuria ajatellaan olevan ainakin Etäevent ja kulttuuripalvelujen tuottajan tarjoamat palvelut. Saavutettavuuden ja osallisuuden diskurssien kautta tarkasteltuna käsitys kulttuurista saattaa jäädä kapeaksi. Jos kulttuurista puhutaan vain kulttuuripalvelujen tuottajien tarjontana, jää muu osa keskustelusta varjoon. Kulttuurin käsitteen kapealaisuus julkisissa keskusteluissa aiheuttaa sen, että emme tarkastele kaikkia niitä toiminnan vaihtoehtoja, jotka ovat myös kulttuuria yhteisöllisen toiminnan näkökulmasta. Tässä on vaarana se, että saavutettavuuden nimissä rahaa tarjotaan ainoastaan sellaisille hankkeille ja projekteille, joiden nähdään olevan joidenkin ryhmien saavuttamattomissa.

Hyypän (2013) pohdinnat kulttuurista yhteisöllisenä toimintana tukevat pohdintojani tästä ilmiöstä. Voidaanko nähdä, että hyvinvointia lisäävä kulttuurinen toiminta on mitä tahansa – myös laitosten sisällä syntynyttä yhteisöllistä toimintaa? Etäeventin mahdollisuudet liittyvät mielestäni tähän kysymykseen. Joustavan alustan ansiosta siitä voidaan luoda yhteisöllinen projekti, jonka valmisteluihin osallistuvat kaikki toimijat henkilökunnasta asiakkaisiin. Tämä edellyttää halua, voimavaroja ja aikaa henkilökunnalta. Osassa hoitolaitoksia on työntekijöitä, joiden työnkuvaan erilaiset yhteisölliset projektit kuuluvat, kun taas toisissa laitoksissa työntekijöiden on toteutettava etäkonsertti muun hoitotyön ohessa.

Kolmanneksi on kysyttävä kuka päättää sen, mitä tarvitaan hyvään elämään? Portinvartija voi olla laitoksen työntekijä, kunnan päättäjä tai yleinen yhteiskunnallinen ilmapiiri ja diskurssit, kuten saavutettavuus ja osallisuus. Yhteiskuntavastuun kautta saavutettavuuden ja osallisuuden diskurssit ovat päätyneet markkinavoimien käsiin, joissa ne saavat äkkiä hyvin uudenlaisia merkityksiä. Itse asiassa kuntien ja koko yhteiskunnan tasolla käytävän keskustelun avaamiselle on nähtävissä selkeä tarve. Samalla pitäisi pohtia, mikä on näiden julkisten diskurssien suhde todellisuuteen.

Jumppasen ja Heikkisen (2013) mukaan ”viime vuosina heikentynyt taloustilanne on myös johtanut tilanteeseen, jossa valtion ja kuntien päättäjät entistä enemmän vaativat kulttuurin toimijoilta perusteluja ja näyttöjä kulttuurin hyödyistä yhteiskunnalle” (Jumppanen & Heikkinen 2013). He toteavat, että perusteluja on löytynyt hyvinvointi- ja terveysnäkökulmista. Olen heidän kanssaan samaa mieltä siitä, että yhteyksien luominen kulttuuri- ja hyvinvointisektorin välille on tärkeää (Jumppanen & Heikkinen 2013). Kuitenkin näen tässäkin tarvetta tutkimukselle. Millaista kulttuuria käyttäjäasiakkaat todella haluavat kuluttaa? Kulttuurisektorin ja hyvinvointisektorin välinen yhteistyö voi tuottaa hedelmällisiä projekteja, mutta tarvitseeko kulttuuria tuoda valmiina tuotteina tai palveluina laitoksiin ulkopuolelta?

Kysymykselläni en kyseenalaista Tampere-talon MUKANA-palvelun merkitystä. Päinvastoin näen siinä mahdollisuuden kehittää palvelua sellaiseksi, että siitä tulisi luonteva osa laitosten toimintaa. Työni osoittaa, että käsitteellisen maailman kyseenalaistamisen saattaa herättää kysymään oikeita kysymyksiä, jotka johtavat tarvittaessa toiminnanmuutokseen.

Olisiko hedelmällistä panostaa hoiva-alan työntekijöiden koulutukseen? Tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että useissa laitoksissa on paljon sellaisia työntekijöitä, joilla olisi oman harrastuksen tai aiemman koulutuksen pohjalta kykyjä tuoda omalle työpaikalle mitä tahansa virkistävää ja yhteisöllistä toimintaa. Koulutusvaiheessa tuleville hoiva-alan työntekijöille voidaan istuttaa ajatus arkisesta luovuudesta ja persoonan merkityksestä työnteon välineenä. Mieleeni on jäänyt Pitkaniemen työntekijöiden innostus purjehdusta kohtaan. He tekevät kesäisin purjehdusmatkoja nuorten kanssa. Epäilen, että Pitkaniemen sairaalalla ei ole omaa purjehdusvenettä, vaan käytössä on jonkun työntekijän vene. Lisäksi uskon, että idea purjehduksesta on noussut työntekijöiden omista intresseistä. Näen tässä sellaista luovuutta, johon hoiva-alan tulevia ammattilaisia voisi jo koulutusvaiheessa rohkaista. Toisaalta ymmärrän laitosten olevan erilaisia. Kuten Liikanen (2003) toteaa, on hoitokulttuuri korvaamassa aikaisempaa avoimempaa hoivakulttuuria hoivalaitoksissa, sillä vanhukset ovat yhä huonokuntoisempia. Lisäksi sosiaalinen hoivatyö on Liikasen mukaan autonomisempaa kuin terveydenhuollon hoitotyö. (Liikanen 2003,153) Hoitolaitosten työntekijöillä ei välttämättä ole yhtään ylimääräistä aikaa tehdä muuta kuin päivittäiset perushoitotoimet.

Tässä tutkimuksessa aineisto on kerätty Etäeventin toteutuksen aikana ja haastateltavat ovat kaikki tekemisissä jotenkin etäkonsertin kanssa. Teimme alussa valinnan, että haastattelemme sellaisia henkilöitä, jotka osallistuvat Etäevent-konserttiin. Oman aineistoni kannalta ajattelen, että olisi kuitenkin ollut hyvä ottaa mukaan myös niitä työntekijöitä, jotka eivät olleet missään tekemisissä koko tapahtuman kanssa. Vaikka tarkastelinkin työssäni henkilökunnan toimijuutta etäkonsertin järjestelyissä, olisin saanut lisänäkökulmaa paikan diskursseihin ja vuorovaikutusjärjestykseen, mikäli haastateltavien ryhmä ei olisi ollut tästä näkökulmasta homogeeninen.

Etäeventin pilotoinnin jälkeen MUKANA-palvelun tulevaisuus on nyt vielä epäselvä. Tässä vaiheessa tiedämme, että pilottikokeilu oli onnistunut kokemus. Sen pohjalta palvelua myydään nyt sosiaali- ja terveysalan kohteisiin. Vaikuttaa myös siltä, että sekä pilotoinnissa mukana olleet laitokset että uudet kohteet olisivat kiinnostuneita ostamaan palvelua ensi kaudella.

Uskon, että etäpalvelujen käyttö lisääntyy tulevina vuosina myös muilla sektoreilla. Tulevaisuuden hyötyjä voivat olla Tampere-talon lisäksi Tampereen kaupunki, erilaiset laitokset ja yhteisöt sekä niiden

asiakkaat ja kauaskatseisesti ajateltuna myös yhteiskunta. Muutkin tahot saattavat kiinnostua saadessaan lisää tietoa etäpalvelujen tuottamisesta. Elämme ajassa, jossa teknologiavälitteinen palvelujen tarjonta tulee yhä suuremmaksi osatekijäksi myös kulttuuripalvelujen saavutettavuuden lisäämisessä. Näkemykseni mukaan tämä on askel eteenpäin etäpalveluiden kehittämisessä.

”Silloin on mun mielestä jotakin saavutettu... ja muuta kun mitä me pystytään virkamiehinä ehkä saavuttamaan ja aikaansaamaan.”

6 LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus

- Archer, Margaret Scotford. (2000). *Being Human: The Problem of Agency*. New York, U.K: Cambridge University press.
- Anttonen, Anneli, Valokivi, Heli & Zechner, Minna (toim.) 2009. *Hoiva. tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino.
- Brandenburg, Cecilia von. 2008. *Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön*. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12.
- Brusila, Johannes 2013. Konstruktionismi etnomusikologisena näkökulmana. Teoksessa Moisala Pirkko ja Seye Elina *Musiikki kulttuurina*. Helsinki: Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisuja 21. 137-151.
- DeNora, Tia 2000. *Music in everyday life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DeNora, Tia 2011. *Music-In-Action. Selected Essays in Sonic Ecology*. Ashgate: Farnham.
- Eteläpelto, Anneli 2011. Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa Eteläpelto, Anneli, Heiskanen, Tuula & Collin, Kaija (toim.), *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Vantaa: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura.
- Eteläpelto, Anneli, Vähäsantanen, Katja, Hökkä, Päivi ja Paloniemi, Susanna 2013. What is Agency? Conceptualizing professional agency at work. *Educational Research Review* 10. 45-65.
- Giddens, Anthony 1984. *The constitution of society*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, Erving 1983. The Interaction Ritual. *American Sociological Review* 48.
- Hirvonen, Helena, Husso, Marita 2012. Hoivatyön ajalliset kehykset ja rytmistiriidat. *Työelämän tutkimus - Arbetslivsforskning* 10 (2).
- Hitlin, Steven & Elder, Glen H. 2007. Time, Self, and the Curiously Abstract Concept of Agency. *Sociological Theory* 25:2. 170-191.
- Honkasalo, Marja-Liisa 2008. Etnografia terveyden, sairauden ja terveydenhuollon tutkimuksessa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 45. 4-17
- Hyypä, Markku 2013. *Kulttuuri pidentää ikää*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Hyypä, Markku & Liikanen, Hanna-Liisa 2005. *Kulttuuri ja terveys*. Helsinki: Edita.

- Jumppanen, Aapo & Heikkinen, Ilona 2013. *Kulttuurinen huolenpito. Näkökulmia kulttuuristen hyvinvointipalvelujen kehittämiseen Lapuan kaupungissa*. Raportteja 107. Helsinki: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Jumppanen, Aapo & Suutari, Timo 2013. *Hyvinvointia kulttuurista -Esimerkkejä kulttuuritoimijoiden sekä sosiaali- ja terveyssektorin yhteistyöstä Etelä-Pohjanmaalla*. Raportteja 100. Helsinki: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Jyrkämä, Jyrki 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä - hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykeksi. *Gerontologia* 4/2008, 190-203.
- Koivunen, Hannele 1997. *Hiljainen tieto*. Helsinki: Otava.
- Konlaan, B., Björby, N., Bygren, L., Weissglas, G., Karlsson, L. & Widmark, M. 2000. Attendance at cultural events and physical exercise and health: a randomized controlled study. *Journal of Public Health* 114, 316-319.
- Konlaan, B., Bygren, L., & Johansson, S.-E. 2000. Visiting Cinema, concerts, museums or art exhibitions as determinant of survival: a Swedish fourteen-year follow-up. *Scandinavian Journal of Public Health* 28, 174-178.
- Liikanen, Hanna-Liisa 2003. *Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta*. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.
- Lehtonen, Mikko 1998. *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Moisala, Pirkko 2013. Etnomusikologian uudet haasteet. Teoksessa Moisala Pirkko ja Seye Elina (toim.) *Musiikki kulttuurina*. Helsinki: Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisuja 21. 9-25.
- Moisala, Pirkko & Seye, Elina 2013. Musiikintutkija ihmisten keskellä - Etnomusikologinen kenttätyö. Teoksessa Moisala Pirkko ja Seye Elina (toim.) *Musiikki kulttuurina*. Helsinki: Suomen Etnomusikologisen Seuran julkaisuja 21. 29-56.
- Mäkelä, Leena 2010. *Verkkokurssi opetuksen ja oppimisen kompleksisena toimintatilana*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret 1987. *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Small, Christopher 1998. *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Hanover: University Press of New England.
- Scollon, Ron & Scollon, Suzie Wong 2004. *Nexus Analysis. Discourse and the Emerging of internet*. London & Newyork: Routledge.
- Tedre, Silva 2000. Hoivaa jokapäiväisten toistojen maailmassa. *Yhteiskuntapolitiikka*-YP 65 : 6. 520-526.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Internetlähteet

Esteetön taide ja kulttuuri. <http://www.etku.fi/> (luettu 10.5.2014)

KEINU-hanke. <http://www.karelia.fi/keinu/> (luettu 9.5.2014)

Kohtaamisia-hanke.

<http://www.utu.fi/fi/yksikot/braheadevelopment/palvelut/osaamisalueet/korkeakoululutukseen-kehittaminen/Sivut/Kohtaamisia.aspx> (luettu 9.5.2014)

Kulttuuria kaikille. <http://www.kulttuuriakaikille.fi/etusivu>. (luettu 9.5.2014)

Kulttuurikaari-hanke.

<http://www.tampere.fi/tampereinfo/projektit/valtakunnalliset/kaste/kulttuurikaari.html> (luettu 9.5.2014)

Kulttuurisilta-hanke. <http://kulttuurisilta.metropolia.fi/>. (luettu 9.5.2014)

Kuntaliitto.

<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/kulti/kulttuuri/hyvinvointi/Sivut/default.aspx>. (luettu 28.4.2014)

KUVA-hanke 2011. <http://www.turku2011.fi/loppuraportti>. (luettu 9.5.2014)

Lapuan kaupunki. Kulttuuriresepti-hanke.

<http://www.helsinki.fi/ruralia/uutinen.asp?otsikko=Lapuan%20l%E4%E4kkeeksi%20esitet%E4%E4n%20kulttuuriresepti%E4> (luettu 9.5.2014)

Lastensuojelun käsikirja. EVA-yksiköt. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi>

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/EVA-yksikot/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/EVA-yksikot/) (luettu 21.3.2012).

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö. *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014*.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Taiteesta_ja_kulttuurista_hyvinvointia.html?lang=fi (luettu 4.5.2014)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia.

http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/linjaukset/ohjelmat_ja_hankkeet/hyvinvointi/index.html (luettu 26.4.2014)

Osaattori. <http://www.osaattori.fi/osaattori.html> (luettu 8.11.2012).

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. (4.2.2014). Nuorisopsykiatria. Eva-yksikkö.

<http://www.pshp.fi/default.aspx?nodeid=10435&contentlan=1> (luettu 15.4.2014)

Rikosseuraamuslaitos. Kylmäkosken vankila.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/kylmakoskenvankila.html> (luettu 26.11.2013).

Seinäjoen yliopistokeskus 2014. *Lapuan lääkkeeksi esitetään kulttuurireseptiä*. Ajankohtaista yliopistokeskuksessa. <http://www.ucs.fi/index.php/155-lapuan-laakkeeksi-esitetaan-kulttuurireseptia> (luettu 28.4.2014)

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Hyvinvoinnin edistäminen.

http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen (luettu 6.6.2014)

TAIKA-hanke. <http://www.taikahanke.fi/etusivu/> (luettu 9.5.2014)

Tampereen kaupunki 2014. Palvelukeskukset.

<http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/ikaihmiset/virkistystoiminta/palvelukeskukset.html> (luettu 16.4.2014)

Tampereen kaupunki. Tilaaaja-tuottajamalli.

<http://www.tampere.fi/hallintojatalous/toimintamallinuudistus/tilaatuottajamalli.html> (luettu 9.5.2014)

Tampereen kaupunki 2012. *Pappilanpuiston palvelukeskus aloittaa toimintansa*.

<http://www.tampere.fi/tampereinfo/viestinta/tiedotteet/2012/65mrPxxtl.html> (luettu 16.4.2014)

Tampere-talo 2012. *Toimintakertomus 2012. Strategia 2013-2015*. <http://tampere-talo.smartpage.fi/fi/toimintakertomus-2012/> (luettu 13.5.2014)

Tampere-talo 2014. Etäevent. <http://www.tampere-talo.fi/etaevent> (luettu 17.3.2014)

Tampere-talo 2014. *MUKANA tapahtumassa*. <http://www.tampere-talo.fi/> (luettu 13.5.2014)

TE-palvelut. Ammattinetti.

<http://www.ammattinetti.fi/amatit/detail/13/7/9c819c5f0a65344600ddec55e2b07fc8?print=true> (luettu 8.3.2014)

Turun kaupunki. *Kulttuuria reseptillä*. http://www.turku2011.fi/uutiset/laakarit-maaraavat-lippuja-kulttuuritapahtumiin_fi (luettu 5.6.2014)

Turun yliopiston Kulttuurin ja terveyden tutkimusyksikkö. Marja-Liisa Honkasalo.

<http://users.utu.fi/lmlhon/> (luettu 5.2.2014)

Valtioneuvosto. Terveiden edistämisen politiikkaohjelma.

<http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat-2007-2011/terveys/fi.jsp> (luettu 8.4.2014)

Haastatteluaineistot

Pitkäniemen sairaala, EVA-yksikkö.

PN1 Pitkäniemi, henkilökunta. Nokialla 2.10.2013. Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (73,25 min.)

PN2 Pitkäniemi, henkilökunta. Nokialla 24.10.2013. Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (91:18)

PN3 (osa 1/2) Pitkäniemi, henkilökunta. Nokialla 7.1.2014. Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (23:32 min.)

PN3 (osa 2/2) Pitkäniemi, henkilökunta. Nokialla 7.1.2014. Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (57:43)

Pispan palvelukeskus

PIS1 Pispan palvelukeskus, henkilökunta. Tampereella 7.11.2013. Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (54:58 min)

PIS2 Pispan palvelukeskus, henkilökunta. Tampereella 22.11.2013. Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (60:39 min.)

Kylmäkosken vankila

KK1 Kylmäkosken vankila, henkilökunta. Kylmäkoskella 17.12.2013. Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (72:30 min.)

KK2 Kylmäkosken vankila, henkilökunta. Kylmäkoskella 3.1.2014 Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (84:31 min.)

KK3 Kylmäkosken vankila, henkilökunta. Kylmäkoskella 3.1.2014 Haastattelijat Colliander Marjukka, Pimiä Annina, Rantanen Anna. (55:46 min.)

Pappilanpuiston palvelukeskus

PP1 Pappilanpuiston palvelukeskus, henkilökunta. Tampereella 20.12.2013. Haastatteliija Colliander Marjukka. (63:22 min.)

PP2 Pappilanpuiston palvelukeskus, henkilökunta. Tampereella 13.1.2014. Haastatteliija Colliander Marjukka. (63:45 min.)

Sähköpostikeskustelut

PN, H1 Pitkäniemi sähköpostikeskustelu, henkilökunnan jäsen. Tampereella. 29.10.2013

Keskustelu

JN, H1 Keskustelu hoiva-alan työntekijän kanssa. (Laura Roponen) Jumesniemi. 31.5.2014